

ЗА І ПРОТИ

ДЕБАТИ
З ПИТАНЬ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ
БЕЗПЕКИ

ЗА
І
ПРОТИ

ДЕБАТИ
З ПИТАНЬ
ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ
БЕЗПЕКИ

ЗМІСТ

Вступ	5
Чи є загрози, що постають перед НАТО сьогодні, такими ж небезпечними, як за часів холодної війни?	7
Андрес Ортега ПРОТИ Томаша Валашека Зима 2003	
Чи повинен ЄС мати спроможність робити все, що під силу НАТО?	15
Фрейзер Камерон ПРОТИ Ендрю Моравчика Осінь 2003	
Наскільки ефективною є тактика превентивних дій у боротьбі з розповсюдженням зброї масового знищення?	25
Гаральд Мюллер ПРОТИ Макса Бута Літо 2003	
Чи повинен Альянс відігравати глобальну роль і в якій мірі він спроможний це зробити?	33
Франсуа Ейсбур ПРОТИ Стіва Ларрабі Весна 2003	
Чи залишається військова сила головним чинником міжнародної безпеки?	41
Гарі Шмітт ПРОТИ Стівена Евертса Зима 2002	
Чи повинна і спроможна Європа подолати відставання у військово-технічній галузі?	50
Буркард Шмітт ПРОТИ Іва Бойсера Осінь 2002	
Чи повинне НАТО взяти на себе нову функцію боротьби з тероризмом?	58
Деніел С. Хемілтон ПРОТИ сера Тімоті Гардена Літо 2002	
Чи може НАТО залишатися ефективним військово-політичним альянсом за умов подальшого розширення?	66
Чарльз Грант ПРОТИ Рональда Д. Азмуса Весна 2002	
Біографічні довідки	74

ВСТУП

Інколи вражає, як багато може змінитися за короткий час. На порозі XXI сторіччя мало хто, а то й зовсім ніхто з аналітиків не міг передбачити ні темпи, ні характер подій, якими позначилися перші роки нового сторіччя. Однак ці події мали неабиякий вплив як на загальну міжнародну політику, так і на трансатлантичні відносини та НАТО. Період, що минув після терористичних нападів 11 вересня 2001 року на Сполучені Штати, був особливо інтенсивним. В міру того як Альянс шукав шляхи пристосування до нових стратегічних реалій, цей період відзначався безпрецедентними проявами солідарності країн НАТО та дебатів між ними. Наступного дня після терактів 11 вересня Альянс, вперше за свою історію, задіяв статтю 5 свого основоположного статуту - Вашингтонського договору, яка стосується колективної оборони. Пізніше, напередодні іракської кампанії під проводом США (березень-квітень 2003 року), між союзниками точилися гострі суперечки щодо того, якої стратегії варто дотримуватись стосовно Саддама Хусейна. А в серпні 2003 року у дусі відновленої співпраці та загального розуміння пріоритетних завдань Альянс офіційно перебрав керівництво Міжнародними силами сприяння безпеці - миротворчою місією у столиці Афганістану Кабулі та на його околицях.

Після подій 11 вересня перед Альянсом постав серйозний виклик щодо вибору свого майбутнього. У відповідь НАТО започаткувала процес глибоких перетворень, щоб забезпечити спроможність організації протистояти загрозам XXI сторіччя так само ефективно, як у минулому. Програма реформування НАТО стала однією з найбільш далекосяжних в історії усіх міжнародних організацій. Однак сучасна стратегічна ситуація є настільки складною, що не завжди зрозуміло, яка політика найкраще сприятиме стабільності та безпеці, чи куди варто спрямовувати ресурси НАТО. Усі ці питання викликали широкі дебати між країнами Альянсу. Саме такі обговорення наповнюють життєвою силою трансатлантичне партнерство, що лежить в основі Альянсу і знаходить відображення у кожному номері *"НАТО Ревю"*.

Однією з найпопулярніших рубрик *"НАТО Ревю"* є *"Дебати"*, що публікуються у кожному номері видання. Кожен з цих матеріалів віддзеркалює погляди двох провідних аналітиків на ту чи іншу проблему безпеки та відповідні аспекти політики Альянсу. Обговорення відбувається у простому форматі обміну листами. Перший учасник викладає свої аргументи щодо обговорюваної теми, а його опонент представляє своє бачення, після чого кожен учасник має можливість відповісти ще на два листи від опонента. Хоча від кожного учасника очікується якомога переконливіше обґрунтування своєї позиції, метою обговорення є не визначення переможця, а забезпечення фахової, стимулюючої та цікавої бесіди на актуальну тему, а найголовніше - генерування ідей. Такий формат є ідеальним для видання, що має сприяти конструктивному обговоренню атлантичних питань. За статистикою *"Дебати"* є однією з рубрик *"НАТО Ревю"*, до яких найчастіше звертаються читачі, що свідчить про великий інтерес до цих матеріалів. Особливо приємно, що всі вони витримали випробування часом і зберегли свою безперечну актуальність у контексті сьогодення. Тож не випадково у даній збірці вісім матеріалів рубрики, які публікувалися протягом 2002 - 2003 років, повторно пропонуються увазі читачів.

Ця книга, яка структурована за хронологічним принципом, відкривається матеріалом, що публікувався останнім - у зимовому випуску 2003 року - і закінчується дебатами, викладеними у весняному номері 2002 року. Для всіх, хто цікавиться стратегічними проблемами, що постають перед Альянсом, та питаннями безпеки, які впливають на характер і майбутнє наших суспільств, ця книга стане джерелом цінної аналітичної інформації.

ЧИ Є ЗАГРОЗИ, ЩО ПОСТАЮТЬ ПЕРЕД НАТО СЬОГОДНІ, ТАКИМИ Ж НЕБЕЗПЕЧНИМИ, ЯК ЗА ЧАСІВ ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ?

Андрес Ортега - оглядач газети "Ель Паїс"

Андрес Ортега

НІ

ТАК

Томаш
Валашек

Томаш Валашек - директор брюссельського офісу Центру оборонної інформації

Шановний Томаше!

Чи пам'ятаєте ви часи, коли перед Європою стояла загроза тотальної війни, а перспектива переростання конфлікту у ядерну конфронтацію була цілком реальною? На ранніх етапах холодної війни, ще до розрядки, частина Європи фактично залишалась заручницею політики залякування, а значна кількість країн решти континенту знаходилась під чоботом Радянського Союзу. Сьогодні досить легко заперечувати небезпеку того, що здається неймовірним. Але історія пам'ятає періоди, як, наприклад, під час берлінської блокади чи карибської кризи, коли загроза Армагедону видавалася цілком реальною. У ті часи роль НАТО була як ніколи чіткою і полягала, за словами першого Генерального секретаря Альянсу лорда Ісмая, у тому, щоб "тримати американців всередині (Європи), росіяні - на відстані, а німців - під контролем". Трансатлантичний Альянс був наріжним каменем європейської архітектури безпеки, головним інструментом врегулювання кризових ситуацій як у відносинах з протилежною стороною, оскільки його країни виступали єдиним фронтом, так і між самими союзниками: саме ця організація цементувала відносини між ними.

На мою думку, варто обговорити такі питання. Чи були колишні загрози більш небезпечними, ніж ті, що постають сьогодні або можуть виникнути у передбачуваному майбутньому. Чи спроможна НАТО відповісти на сучасні виклики і чи можна вважати її організацією, яка найбільше відповідає цьому завданню. Говорячи про сучасні загрози безпеці, люди, як правило, мають на увазі тероризм у різних його проявах. Я живлю вираз "у різних проявах", оскільки не існує загальноприйнятого визначення тероризму. Це явище набуває різноманітних форм, кожен з яких слід розглядати окремо.

Необхідно визнати, що тероризм виник досить давно, принаймні задовго до закінчення холодної війни. Хоча терористи накоїли чимало лиха у світі, вони ніколи не становили загрозу самому його існуванню. Найнебезпечніша форма тероризму пов'язана із загрозою застосування зброї масового знищення (ЗМЗ), хоча насправді терористи ніколи не вдавалися до цього. Принаймні поки що. Безумовно, зловісне поєднання тероризму та ЗМЗ становить колосальну небезпеку. Але різниця між нею та загрозою гарантованого взаємного знищення, що існувала за часів холодної війни, полягає в тому, що у випадку останньої на карту було поставлено наше загальне існування.

Історія пам'ятає періоди, коли загроза Армагедону видавалася цілком реальною

загроза Армагедону; Сполучені Штати стали єдиною супердержавою, громадяни якої отримали відчуття небувалої власної безпеки. Європейці ж, навпаки, ніколи не мали такої розкоші. Навіть після холодної війни вони відчували свою вразливість та незахищеність, що зокрема, було викликано війнами, пов'язаними із процесом розпаду Югославії, та терористичними актами в кількох країнах Європи. Хоча напади 11 вересня шокували увесь світ, найбільше потрясіння, безумовно, пережили Сполучені Штати. Це великою мірою пояснює їхнє відчуття небезпеки сьогодні. Але попри все це, події 11 вересня не загрожували самому існуванню Америки. Вони скоріше продемонстрували вразливість Сполучених Штатів і решти західного світу перед асиметричними та нетрадиційними загрозами.

Оскільки терористичним загрозам неможливо протистояти засобами переважно військового характеру, НАТО, як політично-військовий альянс, не обов'язково є найбільш придатним органом координації боротьби з тероризмом. Я не хочу сказати, що комплексна стратегія цієї боротьби не повинна мати військового виміру. Безумовно, військова сила може застосовуватись ефективно, наприклад, для врегулювання ситуацій, які складаються в країнах, що зазнали краху державної влади. Так втручання в Афганістан має запобігти перетворенню цієї країни на оперативний центр терористичних угруповань типу *Аль-Каїди*. Але єдиним способом антитерористичної боротьби, що забезпечує досягнення довгострокового практичного результату, є усунення, у випадках, коли це можливо, причин, що породжують це явище. Такий підхід передбачає використання соціальних, економічних та політичних інструментів у поєднанні із заходами поліцейського характеру і створює значно триваліший ефект, ніж застосування суто військової сили. Якщо ж розглядати цю проблему лише в контексті "війни з тероризмом" і взагалі "мілітаризувати" тему протистояння терору, то результат може бути протилежним бажаному.

Ефективні заходи поліцейського характеру, обмін розвідувальними даними та поглиблення міжнародної співпраці мають вирішальне значення для успішної боротьби з тероризмом. Оскільки Франція, Італія та Іспанія мають, відповідно, жандармерію, карабінерів та цивільну гвардію - воєнізовані поліцейські формування, що діють на загальнодержавному рівні, вони, можливо, є краще підготовленими до виконання цих завдань, ніж більшість інших держав, у тому числі й США. В Іспанії, на основі нашого досвіду боротьби з організацією ЕТА було розроблено ефективну антитерористичну стратегію. Варто визнати, що загроза, яку становить ЕТА, значною мірою відрізняється від тероризму смертників, який майже щоденно проявляється в Ізраїлі, а зараз і в Іраку. До того ж досвід конфліктів у цих країнах показує: чим більше боротьба з тероризмом набуває військового характеру, тим більше зростає сама загроза тероризму.

Немає сумніву в тому, що сучасні загрози безпеці є серйозними і їх не можна недооцінювати. Як і під час холодної війни, їм неможливо протистояти без ефективного

трансатлантичного співробітництва, в якому важлива роль належить саме НАТО. Але нашому загальному існуванню більше ніщо не загрожує. Тому сучасні загрози не є такими масштабними, як у минулому. Але одним із результатів цієї ситуації є те, що завдання, пов'язані зі збереженням цілісності Альянсу та забезпеченням консенсусу щодо шляхів боротьби з сучасними загрозами, стали набагато складнішими.

З повагою,

Андрес.

Шановний Андресе!

Ви маєте рацію. Сьогоднішні загрози не йдуть у порівняння з тим, що існували за часів холодної війни. Вони не мають характерної ознаки колишнього протистояння супердержав - небезпеки тотального знищення людства. Але в такому вузькому порівнянні мало сенсу. Хоча екзистенціальна загроза зникла, сучасні виклики можуть виявитися навіть більш небезпечними.

Для керівника будь-якої цивілізованої держави небезпека застосування терористами бодай одного пристрою атомної чи біологічної зброї в столиці або великому місті його країни є такою ж неприйнятною, як і обмін ракетними ударами. Толерантного ставлення до ядерної шкоди не може бути в принципі. Загибель десяти, двадцяти чи п'ятдесяти тисяч людей є такою ж неприпустимою трагедією, як і смерть ста мільйонів.

Для аналізу найгіршого сценарію розвитку сучасних загроз необхідно зрозуміти, наскільки вірогідним є застосування терористами зброї масового знищення. Відповідь на це запитання залежить від трьох чинників: ворожих намірів терористів, силового потенціалу, яким вони володіють, та рівня обороноздатності країн, що є потенційною мішенню для терористичних ударів - у даному випадку країн НАТО.

Щодо намірів, то їх оцінити найлегше. Мало хто не погодиться з тим, що якби 11 вересня Аль-Каїда мала атомну бомбу, вона її використала б. За своєю природою сучасний тероризм є безпрецедентним, оскільки базується на нігілізмі. Екстремісти, що належать до "школи" Усами бен Ладена, не збираються жити за сучасними цінностями, аби стати частиною міжнародної спільноти, а тому вони не мають жодного стимулу стримувати свої насильницькі поривання. "Традиційні" терористичні угруповання, такі як ETA та IRA, завжди намагалися обмежувати себе у застосуванні зброї, щоб зберегти бодай залишки поваги до своїх ідей з боку населення і не позбавляти себе потенційної можливості "домовитися з ворогом". Радянські апаратники, що стояли за ядерною загрозою часів холодної війни, не мали жодного бажання загинути "за ідею", отже їх можна було стримувати, залякуючи неминучим ударом у відповідь на можливу агресію з їхнього боку. Натомість для терористів, що затялися підірвати економічну та політичну основу західного світу, ситуація виглядає по-іншому: чим більше шкоди вони можуть завдати своїм ударом, тим краще. Вони не лише не бояться загинути в результаті цього удару, але й вважають це за благо. У випадку з Аль-Каїдою, якщо згадати слова з проекту Стратегії безпеки ЄС, розробленого колишнім Генеральним секретарем НАТО Хав'єром Соланою, тактика залякування не принесе бажаного результату.

Стосовно силового потенціалу, найбільшою небезпекою є поєднання намірів терористів-смертників та можливого використання зброї масового знищення. Існують різні види ЗМЗ, але найбільше занепокоєння викликає загроза застосування тактичної ядерної зброї, тисячі одиниць якої залишаються в Росії та Сполучених Штатах. Час від часу з'являються чутки про зникнення тієї чи іншої кількості одиниць такої зброї в Росії, але Кремль щоразу виступає із запереченням. Згідно з інформацією більшості відкритих джерел, поки що ця зброя

нібито зберігається надійно, але сумнівний рівень безпеки на ядерних об'єктах Росії несе в собі потенційну загрозу викрадення такої зброї. Як повідомляють деякі джерела, особи, що підозрюються в тероризмі, уже проводили розвідку російських ядерних об'єктів, вірогідно, маючи намір заволодіти бомбами чи матеріалами, необхідними для їх створення. Якби їхні наміри реалізувалися, чи важко було б доставити тактичну ядерну зброю на Захід? Ніхто не знає напевне, але виникає тривожна підозра, що така небезпека є недалекою від реальності. Лише близько трьох відсотків усіх контейнерів, що прибувають до Сполучених Штатів, проходять перевірку у порту прибуття. До того ж США, порівняно з Європою, мають відносну перевагу, оскільки океан відділяє їх від вірогідного джерела ЗМЗ.

Хоча екзистенціальна загроза зникла, сучасні виклики можуть виявитися навіть більш небезпечними

Водночас питання щодо ефективності нашої системи захисту від нових загроз залишається відкритим. По суті ми почали вживати заходів протистояння загрозі катастрофічного тероризму лише після 11 вересня 2001 року. Перша лінія оборони проходить в місцях, які НАТО визначає для себе

як "території поза межами відповідальності" Альянсу. Унеможливлення доступу терористів до ЗМЗ є головною передумовою попередження майбутніх ударів, а джерела такої зброї, найвірогідніше, знаходяться на теренах колишнього Радянського Союзу. Але політика, спрямована на те, щоб "перехопити" загрозу за межами власної території, пояснюється в рівній мірі як міркуваннями ефективності, так і відсутністю альтернатив. Річ у тім, що можливості західних держав поліпшити національні системи внутрішньої безпеки, не підриваючи при цьому основи вільної та відкритої економіки своїх країн, є досить обмеженими.

Тероризм, що існує сьогодні, несе в собі потенційну загрозу катастрофи у будь-якому сенсі цього слова. Оцінити вірогідність та масштаб цієї катастрофи надзвичайно важко. Частково це пояснюється тим, що ми маємо справу із загрозою нового типу, але водночас і тим, що вона має неоднозначну природу. У будь-якому випадку йдеться про зловісну перспективу того, що Захід може стати мішенню для терористичних ударів із застосуванням ЗМЗ. Усвідомлення масштабів такої загрози приводить до висновку, що боротьба з тероризмом вимагає такого ж рівня солідарності й цілеспрямованості, який країни НАТО демонстрували під час холодної війни (хоча, на щастя, їй не потребує такого ж розміру оборонних ресурсів та фінансових витрат). Отже, тероризм у його катастрофічних проявах є небезпекою того ж самого порядку, що і колишня радянська загроза.

З повагою,

Томаш.

Шановний Томаше!

Я не хотів би вдаватися до дискусії стосовно того, що "загибель десяти, двадцяти чи п'ятдесяти тисяч людей є такою ж неприпустимою трагедією, як і смерть ста мільйонів". І все ж різниця, вочевидь, існує. І полягає вона в питаннях, що мають екзистенціальний характер.

Ви пишете: "Щодо намірів (терористів), то їх оцінити найлегше"; "мало хто не погодиться з тим, що якби 11 вересня *Аль-Каїда* мала атомну бомбу, вона її використала б" і що "за своєю природою сучасний тероризм є безпрецедентним, оскільки базується на нігілізмі". Я не погоджуюсь з жодним із цих тверджень. Дебати про "наміри" та "силовий потенціал" точаться з часу створення Альянсу, навіть набагато довше. Якщо ми будемо робити висновки лише за оцінкою "намірів", ми ніколи не відчуємо достатнього рівня безпеки. Що ж до "силового потенціалу" терористів, то найбільш диявольською (хоча й не найбільш катастрофічною)

ознакою 11 вересня було те, що нападники не застосовували зброї у традиційному значенні цього слова. Вони скоріше використали проти нас нашу власну технологію, перетворивши пасажирські авіалайнери на літаючі бомби. Якби *Аль-Каїда* мала атомну бомбу і застосувала її, значну частину Афганістану, без сумніву, було б знищено в результаті контрудару.

Нині стало модним називати цих терористів “нігілістами”. Але це ще не означає, що така характеристика відповідає дійсності. Я був вражений результатами досліджень професора Чиказького університету Роберта Пейпа, який проаналізував усі 188 нападів, вчинених терористами-смертниками з 1980 по 2001 рік. Він робить висновок, що застосування терору в такий спосіб є надзвичайно результативним; воно не є безпосередньо пов’язаним з релігійним фанатизмом і справді має стратегічну мету. Як бачите - нічого спільного з нігілізмом.

Хоча терористи накоїли чимало лиха у світі, вони ніколи не становили загрозу самому його існуванню

У майбутньому проблема можливого застосування зброї масового знищення терористичними угрупованнями чи державами безумовно вимагатиме розв’язання. Це потребуватиме превентивних заходів, але не в тому сенсі, як це розуміє офіційний Вашингтон. Натомість варто використати підхід, який Сполучені Штати застосували після розпаду Радянського Союзу, щоб переконати Україну та інші пострадянські держави у необхідності відмовитися від ядерної зброї, чи навіть той, що зараз демонструється Європою стосовно Ірану. Нам також доведеться удосконалити режим виконання міжнародних договорів. Відмова від ратифікації Договору про повну заборону ядерних випробувань створює небажаний прецедент. Перефразуючи слова прем’єр-міністра Великої Британії, сказані невдовзі після 11 вересня, ми повинні зайняти жорстку позицію щодо тероризму, а також до причин, які його породжують. Перше - завдання найближчого майбутнього, друге - на довгострокову перспективу. Удосконалення співпраці між поліцейськими відомствами, сприяння міжнародному розвитку і навіть поліпшення інтеграції іммігрантів у наші суспільства є важливими передумовами виконання цього завдання, але комплексне вирішення проблем у жодній з наведених галузей не під силу одній військово-політичній організації. “Мілітаризація” боротьби з тероризмом може виявитись помилкою. Так одним із наслідків іракської кампанії є різке загострення у цій країні проблеми тероризму порівняно з періодом, що передував військовому втручанню.

З повагою,

Андрес.

Шановний Андресе!

Ви пишете: “Якщо ми будемо робити висновки лише за оцінкою “намірів”, ми ніколи не відчуємо достатнього рівня безпеки”. Я цілком згоден. Саме тому у моєму попередньому викладі я підняв питання *силового потенціалу* як наступального, так і оборонного характеру. В такій системі координат поєднання тероризму та ЗМЗ являє собою класичний приклад загрози, яка має низьку вірогідність, але великий руйнівний потенціал. Недооцінювати його не можна, як би ви не намагалися принизити його значення. Саме цей руйнівний потенціал переводить загрозу застосування терористами ЗМЗ у категорію неприйнятного сценарію, що раніше асоціювався з радянською ядерною загрозою.

Що ж до “намірів”, то мені здається ви ігноруєте власну пораду, коли цитуєте роботу професора Пейпа на підтримку тези про

Для терористів, що затялися підірвати економічну та політичну основу західного світу, чим більше шкоди вони можуть завдати, тим краще

обмеженість цілей *Аль-Каїди*. Ми обидва погоджуємось з твердженням про наявність різних типів тероризму. Прочитавши згадане дослідження, ви маєте знати, що не більше шести з 188 терактів, проаналізованих професором Пейпом, було вчинено *Аль-Каїдою*. Переважна ж більшість - це удари палестинців проти ізраїльтян та напади "*Tuepie Tamily*" проти індійських сил за часів холодної війни, головним чином у 1980-х роках. Усі ці теракти говорять дуже мало, або взагалі нічого, про сучасні наміри *Аль-Каїди*. Йдеться про зовсім інші цілі, зовсім інший період часу.

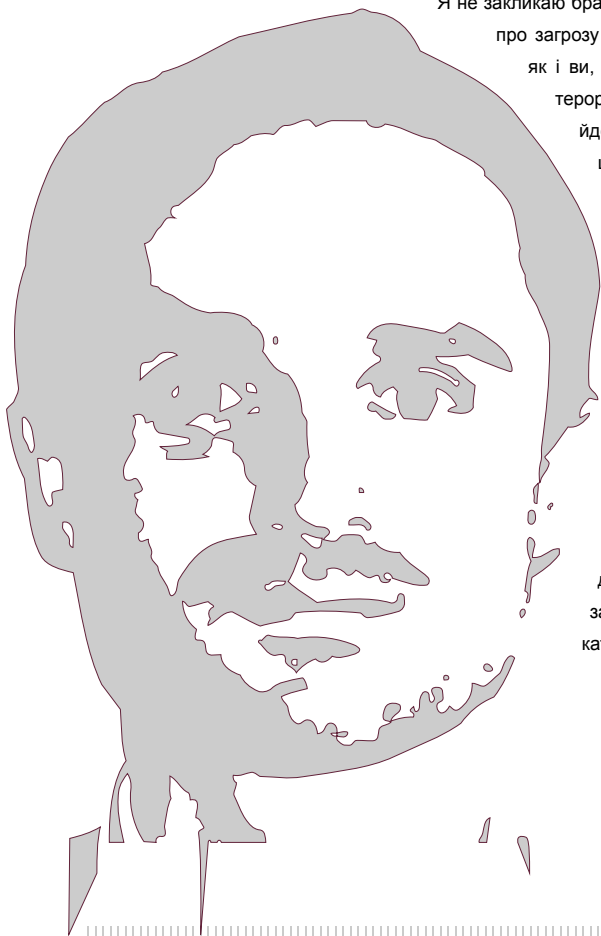
Я не поділяю вашої думки про те, що шляхом залякування можна запобігти використанню зброї масового знищення терористами, так само як не поділяють її і автори проекту стратегії безпеки ЄС. Тактика залякування - це такий собі великий і неоконкретний кийок, що є малоприменим для боротьби з терористами-смертниками, які діють не від імені тієї чи іншої держави. П'ятнадцять із дев'ятнадцяти нападників 11 вересня були підданими Саудівської Аравії. Чи вважаєте ви, що у разі застосування ними ЗМЗ Сполучені Штати повинні були завдати ядерного удару по цій країні? Інший приклад - Пакистан. Через беззаконня, що панує на його східному кордоні, цей регіон зараз, можливо, слугує базою для операцій Усами бен Ладена. Розумієте проблему? У більшості випадків тактика залякування є помилковою. Будь-яка погроза масштабного нищівного (тим більше ядерного) контрудару завжди буде нереальною. Ви це знаєте. І я це знаю. Нападники також це знають, і тому залякування як засіб боротьби з тероризмом навряд чи матиме успіх.

Я не закликаю братися до зброї, хоча ви, здається, отожднюєте попередження про загрозу з підтримкою "військового рішення" проблеми. Я, так само, як і ви, вважаю, що ми повинні зайняти жорстку позицію стосовно тероризму, а також до причин, що його породжують. Але коли мова йде саме про усунення першопричин цього явища, зокрема шляхом відбудови країн, що зазнали кризи державної влади, стає очевидно вся безпідставність трансатлантичного стереотипу про "войовничий шовінізм американської адміністрації". На жаль, цей стереотип відчувається і у ваших словах. Але достатньо згадати, що у випадку з Афганістаном, наприклад, Сполучені Штати - за даними Світового банку - займають перше місце серед країн, що вкладають кошти у повоєнну відбудову країни.

Небезпека використання ЗМЗ терористами вимагає єдності мети з боку тих, хто прагне протистояти цій загрозі. Впродовж усієї історії Альянсу його найсильнішою стороною була конвергентність стратегій безпеки країн-членів. Це довело свою ефективність у боротьбі з радянською загрозою і залишається ключовою передумовою успішного протистояння катастрофічній загрозі міжнародного тероризму.

З повагою,

Томаш.

Шановний Томаше!

Мені здається, ви неправильно тлумачите те, що я намагаюся сказати. Наприклад, я навіть не згадував про тактику “заликування” в контексті боротьби з тероризмом. Я говорив про запобіжні заходи. Річ в тім, що на зміну поняттю “pre-emptive action” (запобіжна дія) прийшов термін “preventive engagement” (превентивне задіяння), що не лише становить проблему для перекладу з англійської, але й асоціюється, як правило, із застосуванням військової сили (як, наприклад, у проекті стратегії безпеки ЄС). Варто додати, що попередній варіант цього документа було переглянуто з урахуванням проблем, що виникли у процесі встановлення миру в Іраку. Остання редакція відрізняється від того, що було запропоновано на саміті в Салоніках безпосередньо після переможного закінчення військової частини іракської операції.

Я зовсім не підтримую стереотипу про “войовничий шовінізм американської адміністрації” і переконаний, що добрі трансатлантичні відносини мають суттєве значення для Європи та ефективного світового порядку. Я згадав дослідження Пейпа як ілюстрацію того, що більшість терористів-смертників - у тому числі й глобальне “терористичне підприємство”, що зветься Аль-Каїдою - мають стратегічну мету, а не “обмежені цілі”, які я, за вашими словами, нібито приписував їм.

Що ж до “силового потенціалу”, то в руках терористів будь-що може перетворитися на такий потенціал, як це сталося 11 вересня із захопленням пасажирських літаків. Це є однією з причин, чому боротьба з тероризмом не повинна носити виключно - чи навіть переважно - військовий характер. З війнами треба покінчити якомога скоріше. Але боротьба з тероризмом, боюсь, продовжуватиметься ще дуже довго.

**Нашому загальному існуванню
більше ніщо не загрожує**

На мою думку, превентивні заходи, підвищення контролю за виконанням міжнародних зобов'язань щодо нерозповсюдження ЗМЗ та зосередження зусиль на усуненні причин насильства є ключовими передумовами успішної боротьби з тероризмом. Але шляхи вирішення цієї проблеми можуть розроблятися лише на засадах глибокого взаєморозуміння між об'єднаною Європою та Сполученими Штатами, що не виключає існування певних розбіжностей між ними. Цей процес, якщо знову згадати слова з проекту стратегії безпеки ЄС, має відбуватися за принципом “ефективного багатостороннього підходу”, що приведе до прийняття дієвих політичних рішень. Саме таке завдання постає сьогодні перед Європейським Союзом, НАТО та Сполученими Штатами.

Як на мене, ви так і не відповіли на мої попередні запитання, які мали стати головним предметом нашого обговорення. - Чи є сучасні загрози, що постають перед нами та Альянсом такими ж небезпечними, як за часів холодної війни? Чи спроможна НАТО відповісти на сучасні виклики і чи можна вважати її найбільш придатною організацією для виконання такої місії? Моя відповідь на ці запитання є негативною, хоча і не без застережень. Проте це зовсім не означає, що я вважаю НАТО непотрібною організацією. Альянс потрібен. Але потреба в ньому відрізняється від тієї, що існувала в минулому.

З повагою,

Андрес.

Шановний Андресе!

Питання щодо правильності мого тлумачення ваших думок я залишаю на розсуд читачів. Але маю сказати, що принципова розбіжність наших поглядів полягає в тому, як розглядати тероризм аль-каїдівського кшталту: як загрозу абсолютно нового типу, чи таку, що є старою, але криється під новою личиною? Я вважаю, що вона

відрізняється від колишньої загрози як за цілями, що ставлять перед собою терористи, так і (що набагато важливіше) за силою руйнівного потенціалу, яким вони володіють. У недавньому звіті Комітету з питань санкцій проти Аль-Каїди та Талібану, що діє в межах ООН - організації, яку навряд чи можна звинуватити у мілітаристських намірах - зазначено: "Ризик придбання та застосування зброї масового знищення Аль-Каїдою продовжує зростати. Нею вже прийнято рішення про використання хімічної та біологічної зброї для здійснення майбутніх ударів. Єдине, що стримує реалізацію цих намірів - це технічна складність експлуатації такої зброї". Думаю, ці слова не потребують коментарів.

Попри всі розбіжності, коло питань, в яких наші погляди абсолютно збігаються, вірогідно, є ширшим, ніж видається на перший погляд. Мені особливо імпонує ваша думка про те, що "добрі трансатлантичні відносини мають суттєве значення для Європи та ефективного світового порядку".

Тактика залякування - це такий собі великий неоковирний кийок, що є малоприматним для боротьби з терористами-смертниками, які діють не від імені тієї чи іншої держави

НАТО являє собою лише один (хоча і важливий) вимір цих відносин - військову співпрацю. Я думаю, ви дещо недооцінюєте масштаб обговорюваної проблеми, коли запитуєте, чи спроможна НАТО забезпечити захист від тероризму. Таке завдання виходить далеко за

межі цілей, які Альянс будь-коли ставив перед собою. Воно потребує, як ми і зазначали раніше, координації зусиль на багатьох напрямках, таких як розвідка, зовнішня політика та сприяння міжнародному розвитку. Але НАТО спроможна краще, ніж будь-який інший альянс, координувати міжнародні військові зусилля у боротьбі з тероризмом. Попри недавні ускладнення та суперечності, ця організація досягла вражаючого успіху у адаптації своєї політики та обороноздатності до сучасних завдань безпеки. Навіть сам цей факт є доказом серйозності загроз, що постають сьогодні.

З повагою,

Томаш.

ЧИ ПОВИНЕН ЄС МАТИ СПРОМОЖНІСТЬ РОБИТИ ВСЕ, ЩО ПІД СИЛУ НАТО?

Фрейзер Камерон - керівник досліджень Центру європейської політики, Брюссель

Фрейзер
Камерон
ТАК

Ендрю Моравчик - професор кафедри урядування, директор Програми Європейського Союзу при Центрі європейських досліджень Гарвардського університету

НІ
Ендрю
Моравчик

Шановний Енді!

Багато аналітиків, у тому числі і ви, обстоюють ідеї нового трансатлантичного поділу праці, за яким, умовно кажучи, Сполучені Штати "кухварять", а Європейський Союз "миє посуд". Страви нової кухні можуть попервах виглядати спокусливо, але з часом такий розподіл праці не поліпшить, а лише зіпсує трансатлантичні відносини. Європа має сама опікуватись своєю безпекою, а разом зі Сполученими Штатами, коли це можливо, відігравати більшу роль у питаннях регіональної та глобальної безпеки.

Як ви знаєте, Європейський Союз завжди мав вимір, пов'язаний з безпекою. За основу свого унікального інтеграційного експерименту засновники ЄС взяли індустрію вугілля та сталі. Але головною спонукою до інтеграції був мир та безпека, спочатку для Європи, пізніше для усього світу. Після того як у 1954 році плани створення європейського оборонного співтовариства провалилися, військові питання зникли з порядку денного інтеграції аж до кінця холодної війни. З розпадом комуністичної системи у 1989 році ситуація на геополітичній сцені Європи змінилася, що дало можливість відновити дебати з питань оборони на зустрічі в Маастрихті.

Маастрихтський договір поклав початок спільній зовнішній політиці та політиці безпеки Європейського Союзу. Щоправда, навряд чи можна було вибрати гірший час для цього: війни, що супроводжували процес розпаду Югославії, оголили слабкі місця та внутрішні суперечності Європи. Однак прийняття такого рішення свідчило про те, що Європа починає діяти по-новому. Було також ухвалено так звані "петерберзькі завдання", що стосувалися операцій з підтримки та впровадження миру. На основі Договору було створено нові інституції, зокрема Канцелярію Верховного представника з питань спільної зовнішньої політики та політики безпеки, яку нині очолює Хав'єр Солана, та Комітет з питань політики та безпеки (подібний до Північноатлантичної ради НАТО) для здійснення загального керівництва в означених галузях. Європейський Союз прийняв також пропозицію Франції та Великої Британії щодо створення Сил швидкого реагування та усунення прогалин обороноспроможності, які проявилися під час кризи в Косові.

Нещодавно, попри розбіжності позицій стосовно Іраку, Європейський Союз розпочав виконання трьох місій з підтримки миру у Боснії-Герцеговині, колишній Югославській Республіці Македонія* та Конго. На часі виконання нових місій. Тисячі європейських миротворців несуть службу на Балканах, в Афганістані та інших регіонах.

На додаток, Європейський Союз ухвалив основні напрями політики щодо боротьби зі зброєю масового знищення та її розповсюдженням, а Верховний представник Хав'єр Солана сформулював новий проект доктрини щодо політики у галузі безпеки.

Розумна допомога міжнародному розвитку та розумна політика є не менш важливими ніж "розумні бомби"

Отже, за короткий термін - трохи більше ніж 10 років - Європейський Союз пройшов чималий шлях у царині безпеки. В якому напрямку він має рухатися далі? Існує два головні погляди на це запитання. Перший, який можна назвати "поглядом Блера", полягає у тому, що Сполучені Штати займають настільки домінуючу позицію в сучасному світі, що єдиний спосіб для Європи вплинути на їх поведінку - бути вірним союзником цієї держави і не дозволяти собі ані слова публічної критики на її адресу. Другий - "погляд Ширака" - базується на тому, що ЄС та Сполучені Штати мають різне бачення світу, а тому Європа має переслідувати власні цілі і створювати власні ресурси комплексної обороноспроможності.

Я не маю жодного сумніву у тому, що у довгостроковій перспективі Європа має стати на позицію Ширака. Чому? По-перше, тому що ЄС та США справді мають різне світобачення, зокрема, що стосується боротьби з тероризмом, "країн парій", таких як Іран, арабо-ізраїльського конфлікту, підтримки багатосторонніх режимів тощо. По-друге, американські війська знаходяться в Європі понад 50 років. Ніхто не може прогнозувати, коли вони повернуться додому, але на певному етапі це відбудеться. Отже, було б передбачливо вже зараз починати планування на такий випадок і робити це так, щоб Європа перебрала більше відповідальності за власну безпеку та безпеку своїх сусідів. По-третє, у багатьох галузях Європейський Союз уже є учасником глобальних процесів. Для більшої ефективності цієї участі він потребує посилення власної обороноздатності.

Що це означає для майбутнього НАТО? Відтоді як розпався Радянський Союз, Альянс щосили намагається віднайти себе заново. Розширення НАТО в наступному році до 26 країн нагадує мені епізод з мертвим папугою з комедії Монті Пайтона. Мені здається, що згодом деякі з нових країн-членів запитують себе: а чи не в мертву організацію ми вступили? Зараз стає зрозумілим, що НАТО ніколи не братиме участь в нових війнах. Досвід Пентагону, набутий у Косові, свідчить, що можливість ведення нової кампанії під проводом комітету з 26 членів виключається в принципі. До того ж Вашингтон навряд чи змінить свою нову доктрину, згідно з якою "характер місії визначає склад коаліції учасників". Альянс не зникне за один день, але він, вірогідно, продовжуватиме відмирати, оскільки йому бракує як об'єднуючої сили, так і належного механізму розв'язання сучасних проблем безпеки.

Зауважте, що я наголошував на необхідності удосконалення обороноздатності ЄС. Але в країнах Європи навряд чи знайдеться політична воля до значного підвищення оборонних витрат. Таким чином, необхідно забезпечити ефективніше використання наявних коштів у галузі закупівель та удосконалення механізму спільного використання матеріально-

технічних ресурсів. Це вимагатиме відповідей на непрості запитання. Наприклад, навіщо Чеській Республіці або Данії мати національні військово-повітряні сили? Я вважаю, що у вирішенні таких питань міністри фінансів країн Європи матимуть не менше, якщо не більше впливу, ніж міністри закордонних справ чи оборони. І на завершення ще раз про обороноздатність. Не можна однозначно стверджувати, що закупівля високотехнологічної зброї є найефективнішим способом використання доларів або євро, що надходять від платників податків. Розумна допомога міжнародному розвитку та розумна політика є не менш важливими ніж “розумні бомби”.

Таким чином, Європейський Союз не може уникнути створення комплексної системи обороноспроможності. Він ніколи не матиме можливостей “проекції сили” на рівні Америки, оскільки вони йому просто не потрібні. Але майбутнє саме за Європейським Союзом, а не за НАТО.

З повагою,

Фрейзер.

Шановний Фрейзере!

Сьогодні практично всі, і ми в тому числі, погоджуються з тим, що Європі необхідно удосконалити ефективність військових закупівель і створити сили з підтримки миру, які мали б належний рівень обороноздатності. Принципове питання полягає в тому, чи повинен Європейський Союз, на додаток до сил з підтримки миру, миротворчих та поліцейських формувань, мати також сили бойового призначення, на кшталт тих, що розгорнуті Альянсом в Косові і Сполученими Штатами в Афганістані та Іраку. Ви вважаєте, що так. - “Я не маю жодного сумніву у тому, що в довгостроковій перспективі Європа має переслідувати власні цілі і створювати власні ресурси комплексної обороноспроможності”, тобто “стати на позицію Ширака”. Для чого? - Щоб дистанціювати Європу від Сполучених Штатів. Альянс, стверджуєте ви, уже мертвий. Америка йде власним шляхом у питаннях боротьби з тероризмом та ставлення до “держав-парій” і врешті-решт залишить Європу. Якщо ЄС не матиме “власних ресурсів комплексної обороноспроможності”, він буде змушений стати на “позицію Блера”, вважаючи, що “єдиний спосіб для Європи вплинути на їх поведінку - бути вірним союзником цієї держави і не дозволяти собі ані слова публічної критики на її адресу”.

Я не погоджуюсь з вами за п'ять причин.

1 *Трансатлантичний конфлікт* - це виняток, а не правило. Безумовно, в питаннях щодо Іраку ця проблема існує. Але з часу першої війни в Перській затоці уряди країн НАТО одноставно підтримали дії в Косові, Афганістані та багатьох інших регіонів, що потерпали від криз після холодної війни. Альянс зробив значний внесок у врегулювання кризових ситуацій, що розгорталися за межами зони його відповідальності, та сприяв реінтеграції Східної Європи. Цілі Європи та США на Середньому Сході є подібними. Проголосити смерть НАТО - це все одно, що виплеснути дитину разом з купіллю.

2 *Ремілітаризація Європи не відбудеться*. Ви визнаєте, що європейці не будуть платити за оборону більше, ніж зараз, а надто подвоювати військові витрати, чого вимагало б забезпечення (бодай регіональної) проекції сили за американським зразком. За рахунок ефективнішого використання наявних європейських ресурсів можна досягти лише обмежених цілей: створення невеликих, але добре оснащених Сил швидкого реагування є можливим, але не таких, як інтегровані сили США, що розгорнуті в Косові чи Афганістані, не кажучи вже про ті, що виконують місію в Іраку.

3 *Створення європейської армії не має практичного сенсу.* Якби збройні сили ЄС було створено, їм довелося б шукати собі місію. Ви стверджуєте, що союзництво зі Сполученими Штатами - тактика Блера - не може вплинути на позицію Америки, отже, Європі потрібна власна армія. (Як ви, очевидно, зрозуміли, я думаю інакше). Наявність "євроармії" так само не змінить політики США. Якби така армія існувала, чи стримало б це Сполучені Штати від дій в Іраку. Навряд. Втручання Європи з метою запобігання превентивного удару з боку США, так само як і її союзництво з ворогами Америки, вочевидь, є нереальним варіантом. Можливо, метою є просто зменшення залежності Європи від американських гарантій безпеки? Якщо станеться саме так, це може додати "франко-німецькому табору" в ООН кілька голосів підтримки з боку знервованих східноєвропейських країн-членів, але це водночас дасть неоконсерваторам США карт-бланш для одностороннього рішення щодо передислокації американських сил з Європи до іншого регіону. Чи, може, метою створення "євроармії" є розв'язання проблеми "наступного Косова"? Якщо так, то європейцям слід зрозуміти, що вони застрягли у своїй останній війні. Балкани вже утихомирено. "Наступне Косово" буде (і вже є) у віддалених "болотах", типу Чечні, Ірану, Кашміру, Алжиру та Конго. Невже європейці справді вважають, що їх військова присутність в таких місцях - не з миротворчою, а з бойовою місією і без американських технологій та підтримки - буде ефективною зі стратегічної та економічної точки зору?

4 *Ремілітаризація суперечила б основоположним принципам європейської політики.* Уряди країн ЄС висловлюють переконливі аргументи, які доводять, що американська політика боротьби з тероризмом, яка стосовно Іраку спирається переважно на військову силу, є недоцільною і короткозорою. Інтелектуальні кола Європи виступили з нищівною критикою анахронічної концепції Роберта Кейгана про одновимірну міжнародну силу (буцімто, потужні супердержави - уособлення могутнього Марса, а всі решта - з планети Венера). Заперечення європейцями політики США щодо Іраку є не лише слушними (чому їх і підтримують помірковані американські консерватори, такі як Джеймс Бейкер і Брент Скоукрофт, та багато демократів) - вони ще й апелюють до ідеалістичних уявлень європейців про необхідність ефективного застосування західними державами невійськових інструментів зовнішньої політики. А нині, коли Вашингтон зігнував заклики європейців і ввів до Іраку морську піхоту, Європа говорить: "Ми теж хочемо армію". Кейган може тішитись. Здається, він на вернув у свою віру цілий континент!

Якби збройні сили ЄС було створено, їм довелося б шукати собі місію

5 *Існує кращий варіант.* Європа має інші і кращі альтернативи, ніж ті, що називаєте ви: ремілітаризація або покірне мовчання. Найефективнішою з них є інвестиція в цивільні сили та оборонні формування низької інтенсивності. Сьогодні Європа є "тихою супердержавою", що в

питаннях миру та війни має вплив, який нічим не поступається, а можливо й перевищує американський. Європа більшою мірою, ніж США відкриває можливості для торгівлі, надає міжнародну допомогу та миротворчу підтримку, забезпечує багатосторонній моніторинг та легітимізацію процесів світової політики. (За певних внутрішньополітичних проблем, які, схоже, не піддаються розв'язанню, Сполучені Штати ніколи не могли ефективно використовувати такі інструменти впливу). Саме завдяки цим засобам близько 25 країн на східній периферії Європи отримали від неї допомогу в питаннях демократизації і примирення, що є досягненням, якого Сполучені Штати не змогли б забезпечити військовою силою. За умови правильного використання, цивільні структури та військові сили низької інтенсивності могли б мати більший вплив на глобальні процеси. Використання політичного та фінансового капіталу Європи для створення саме таких ресурсів було б набагато ефективнішим. Європа, Сполучені Штати, Захід і взагалі увесь світ тільки виграли б, якби країни по обидва боки Атлантики робили саме те, що вони вміють робити краще. Принципи взаємного доповнення та порівняльної переваги, а не конфлікту та конкуренції повинні стати керівними в міжнародній безпеці.

Війна в Іраку показала життєву необхідність такого підходу. За останні три місяці американці отримали урок про те, що забезпечити мир важче, ніж вести війну. А в миротворчій діяльності Сполучені Штати значною мірою

залежать від надання Європою відповідних цивільних формувань та збройних сил низької інтенсивності. Військові дії та питання відбудови потребують задіяння третини особового складу США і будуть коштувати сотні мільярдів доларів та сотні людських життів. Але навіть за такої ціни операція може закінчитись невдачею. Європейці, яких було проігноровано і принижено напередодні війни, розглядають можливість розгортання в Іраку власних сил зі зрозумілою неохотою, що докорінно відрізняє цю ситуацію від першої війни в Перській затоці та подій у Косові.

Усвідомлення складності ситуації спричинило зміну політичного курсу Америки. Оскільки після всього, що сталося, США розраховують на допомогу, необхідно забезпечити, щоб військовому втручання передувало залучення міжнародних інституцій до врегулювання конфлікту, вичерпне використання альтернатив невійськового характеру та детальна розробка планів повоєнного врегулювання на випадок, коли збройне втручання виявиться неминучим. Керуючись новим підходом щодо Ірану та Сирії, Сполучені Штати зараз діють обачно. Вони також прагнуть залучити ООН до врегулювання кризи в Іраку та в Північній Кореї. У цьому контексті НАТО постає як один з кількох перспективних багатосторонніх форумів для організації миротворчих дій та розробки спільних принципів, що регулювали б питання військового втручання у майбутньому. На сучасному етапі питання полягає в тому, чи готові і спроможні європейці взяти конструктивну участь у цьому процесі. Припинення процесу примирення внаслідок "списання" НАТО та створення армії ЄС, як ви пропонуєте, означало б трагічну перемогу політики символів над прагматизмом.

З повагою,

Енді.

Шановний Енді!

Згадаймо, що предметом наших дебатів є ЄС та НАТО, а не ЄС та Сполучені Штати. Я не стверджую, що ЄС має створювати власну армію. НАТО також не має власної армії. Я також не стверджую, що Європейський Союз має слугувати протипагою Сполученим Штатам, я радше вважаю, що він повинен мати оборонні ресурси, необхідні для "потужного втручання", як це викладено в недавньому стратегічному документі Хав'єра Солани. Моя думка полягає не в тому, що Сполучені Штати мають залишити Європу, а в тому, що Європейський Союз повинен створити дієву систему обороноспроможності, частково заради підготовки до того дня, коли Сполучені Штати відклинуть свої війська додому. Я не стверджую, що Альянс помер, а радше, що в результаті дій Пентагону, подій після Косова та 11 вересня, смертний вирок йому було проголошено новою доктриною США, за якою "характер місії визначає склад учасників коаліції".

Попри значні геополітичні зміни останніх років, вас, здається, цілком влаштовує status quo. Гаразд, Європі може бути дозволено "мити посуд" та "прибирати" за Америку, але я вважаю такий розподіл праці шляхом

до катастрофи. Європейський Союз та Сполучені Штати повинні робити спільну оцінку загроз безпеці, а в разі прийняття узгодженого рішення про військове втручання - бажано за мандатом ООН - обидві сторони мають бути залучені до операції на всіх її етапах. Це означає, що Сполучені Штати повинні збільшити свою участь у миротворчих діях та державотворенні, а Європейський Союз має підвищити свій рівень військово-технічної боєздатності. Ми повинні спільно будувати нове трансатлантичне партнерство, що базувалося б не на НАТО, а на удосконалених відносинах ЄС - США, які охоплювали б безпеку в усіх її вимірах. Це завдання не завтрашнього дня, але його можна розглядати як серйозну мету на середньострокову перспективу.

Європейський Союз та Сполучені Штати повинні робити спільну оцінку загроз безпеці

Що з того, що має НАТО, необхідно створити Європейському Союзу? По-перше, гарантію спільної оборони. На мою думку, це має стати фундаментальною частиною договору ЄС. Щоправда, подібна стаття розглядається як можлива частина нового проекту Договору ЄС, але лише як положення, що передбачає добровільну участь сторін, а не юридично зобов'язуюча норма. По-друге, Європейський Союз потребує створення власної командної структури. Це стало абсолютно очевидним напередодні військового втручання в Конго, коли з'ясувалося, що НАТО не має планів щодо подібної інтервенції в Африці.

Чому підвищення обороноздатності ЄС має призвести до конфлікту та конкуренції зі Сполученими Штатами? Вашингтон роками читав Європейському Союзу мораль про те, що він має робити більше у цій галузі. До того ж, якщо наступного року ЄС, як заплановано, повністю перебере від НАТО контроль над місією в Боснії та Герцеговині, це повинно б задовольнити усіх.

Нарешті, по обидва боки Атлантики не спостерігається ніякої політичної підтримки щодо військового втручання у будь-якому з місць, згаданих вами - Іран, Чечня, Кашмір тощо.

З повагою,

Фрейзер.

Шановний Фрейзере!

Я вітаю пом'якшення вашої позиції. Тепер ви говорите, що НАТО є "важливою" організацією, а не "мертвою" (чи такою, якій "винесено смертний вирок", як ви стверджували раніше). У військовому плані Сполучені Штати залишатимуться активними в Європі (і разом з Європою) і не кинуть її напризволяще. США (а значить і НАТО) мають оцінювати загрози безпеці спільно з ЄС і робити це на засадах співпраці, а не з позицій фундаментальних розбіжностей. Європейський Союз потребує лише пакту про спільну оборону та певних елементів командної структури, а не "комплексної системи" обороноспроможності. А виконання операцій має забезпечуватись спільно Сполученими Штатами та Європою. Жодне з цих завдань не може бути виконано в короткий термін. ("Це завдання не завтрашнього дня").

Але навіть ваша більш погоджувальна позиція, яку я багато в чому поділяю, викликає серйозні занепокоєння.

По-перше, ми маємо бути реалістами. Звичайно, було б чудово, якби ЄС та Сполучені Штати спільно брали участь у операціях на всіх етапах. Ми можемо разом і "кухарити", і "прибирати", і "розробляти меню" у спільному та щасливому трансатлантичному домі. Але в альянсах, так само, як і у шлюбі, рідко складається саме так. Чому? Тому, що в реальному світі фінансові можливості, історичні особливості систем державних видатків, внутрішні інституційні процеси та політичні цінності тієї чи іншої країни створюють певні обмеження. Кейган має рацію у тому, що кожна зі сторін знайшла свою спеціалізацію і задовольнилася власним вибором. Кожен з партнерів повинен на чомусь спеціалізуватись, особливо якщо таке "кухарство" чи "миття посуду" коштує 100 мільярдів доларів.

По-друге, європейці ризикують змарнувати свій політичний та фінансовий капітал, створюючи невеликі за розміром військові сили високої інтенсивності, які, як ви визнали, не відповідатимуть бажанню чи потребам американців, і для яких (як можна зрозуміти з вашого мовчання стосовно цього питання) буде мало, або взагалі не існуватиме сценаріїв, що передбачали б їх автономне застосування. Створення армії ЄС чудово

відповідатиме потребам політики “задоволення внутрішнього честолюбства” - будь-хто зможе конкурувати за посаду міністра закордонних справ з перспективою водночас очолити багатонаціональне військо. Але такий підхід означає невикористання реальної переваги Європи порівняно з США, а саме - цивільних сил. Навіть незначний прогрес у вирішенні складних невійськових питань, наприклад зміцнення відносин з Туреччиною, забезпечення гнучкості позицій ЄС щодо ізраїльсько-палестинського конфлікту, створення багатонаціональних сил для примусових інспекцій з питань зброї масового знищення, чи скорочення сільськогосподарських субсидій значно ефективніше сприяв би зміцненню миру та безпеки у світі.

По-третє, НАТО є цінним інструментом розбудови трансатлантичної співпраці, який, з точки зору Сполучених Штатів, є більш гнучким і прийнятним, ніж ЄС. Всього чотири роки тому, завдячуючи головним чином Альянсу, Сполучені Штати долучилися до виконання операції в Косові. Якщо Європейський Союз повністю перебере на себе виконання подібних функцій, чи бодай претендуватиме на це, не маючи військово-технічних ресурсів на кшталт тих, що задіяні американцями в Косові, (а відповідно до того, що ви пропонуєте, ЄС не матиме їх і в майбутньому), то у американських політиків з'явиться привід відвернутися від Європи. Тож, якщо ми витіснимо НАТО, нам доведеться винайти її заново.

***Європа, Сполучені Штати, Захід і
взагалі увесь світ тільки виграла б,
якби країни по обидва боки
Атлантики робили саме те, що
вони вміють робити краще***

Четверте і останнє – будь ласка, облиште вживати підбурливу і оманливу метафору про “кухарство” та “прибирання”. Модель взаємних відносин, яку я пропоную, дала б Європі рівні права ініціативи та практичної участі в міжнародних процесах. Принаймні європейці могли б скористатися своєю перевагою в цивільних ресурсах, щоб активніше долучатися до запобігання кризам як способу уникнення військової інтервенції. Наприклад, застосування потужних сил під проводом Європи та ООН для здійснення примусової інспекції Іраку за шість місяців до початку війни могло б стримувати Сполучені Штати набагато сильніше, ніж розгортання десяти батальйонів європейських сил високої інтенсивності.

Ще важливішим є те, що Сполучені Штати починають усвідомлювати, що збереження миру є важчим завданням, ніж ведення війни, і що вони мають суттєву залежність від європейських цивільних чинників - торгівлі, міжнародної допомоги, моніторингу, багатосторонньої легітимізації та миротворчих ресурсів - як на етапі запобігання кризі, так і під час повоєнної відбудови. Віднині це усвідомлення впливатиме на рішення щодо миру та війни. Більшість американців (можливо, навіть в адміністрації Буша) дійшли висновку, що “кухарі” та “прибиральники” повинні спільно і заздалегідь “складати меню”, інакше “посуд залишиться немитим”. Спільні попередні консультації, ідею яких ми обоє підтримуємо, найвірогідніше зможуть стати практично можливими, якщо Європа використає свою “козирну карту” - цивільні сили, від яких значною мірою залежать Сполучені Штати, і якщо військовий аналіз проводитиметься в межах НАТО - організації, яка влаштовує навіть американських консерваторів.

І нарешті, у вузькому аспекті європейської інтеграції зміцнення цивільних структур (в діяльності яких ЄС має безперечний авторитет) дасть Європі сильніший імпульс для здобуття провідних позицій у трансатлантичних процесах, тобто для того, чому ви присвятили свою кар'єру і що хотів би бачити і я.

З повагою,

Енді.

Шановний Енді!

Здається, у своїх дебатах ми маємо на увазі різні часові терміни. Я кажу не про те, що Європейський Союз має створити комплексну систему обороноздатності вже завтра, а про те, що він повинен це зробити у середньостроковій перспективі. Багато аналітиків, зокрема американських, не можуть збагнути фундаментальних політичних цілей інтеграційного процесу. Більшість американців заперечували ідею спільного європейського ринку, не вірили в євро, а нині зневажливо ставляться до оборонних амбіцій ЄС. Європейський Союз потребує розбудови власної військової структури за кількох причин: щоб відігравати на міжнародній арені роль, пропорційну своєму економічному впливу; щоб відстоювати власні інтереси, коли Сполучені Штати (чи НАТО) бажають залишатись осторонь; та щоб досягти ефекту заощадження коштів у довгостроковій перспективі. Не правда, що Сполучені Штати виступають проти таких кроків, навпаки - вони всіляко вітали їх на усіх останніх зустрічах найвищого рівня.

Посилення військового виміру відбуватиметься не за рахунок послаблення цивільного сектора, в якому Європейський Союз, як ви слушно зауважили, є безперечним лідером. До того ж я вважаю, що Сполученим Штатам також необхідно більше робити на цивільному фронті, оскільки, у кінцевому підсумку, саме там знаходиться ключ до розв'язання багатьох сучасних суперечностей. Але Європейський Союз повинен мати спроможність запобігати злочинням на кшталт артилерійського обстрілу Дубровніки, бути готовим відвернути назріваючу загрозу геноциду в африканських державах і підтримувати свою дипломатію щодо осіб, подібних Слободану Мілошевичу, реальною військовою силою. Потужні збройні сили ЄС могли б також відіграти суттєву роль у забезпеченні нагляду за процесом мирного врегулювання на Середньому Сході.

Нам потрібен трансформований Атлантичний альянс, в якому Європейський Союз та Сполучені Штати забезпечували б надання ресурсів на паритетних засадах

Було б помилкою сподіватись, що в результаті запропонованих вами перетворень буде встановлено "рівні права ініціативи та практичної участі у міжнародних процесах". Рівність, на думку більшості американців, принаймні тих, хто сьогодні перебуває при владі, може бути забезпечена лише за умови

збільшення військового внеску Європи. Status quo, який, схоже, підтримуєте ви, означає, що Європейський Союз повинен завжди відчувати себе зобов'язаним Сполученим Штатам. З огляду на безпрецедентний і дедалі сильніший публічний осуд зовнішньої політики США, така позиція була б неприйнятною для переважної більшості європейців.

Не дивно, що Сполучені Штати надають перевагу саме НАТО, оскільки там за ними завжди було останнє слово. Але часи змінюються і нині нам потрібен трансформований Атлантичний альянс, в якому Європейський Союз та Сполучені Штати забезпечували б надання військових та цивільних ресурсів на паритетних засадах. Це було б найкращою основою для справжнього партнерства.

З повагою,

Фрейзер.

Шановний Фрейзере!

Впродовж нашого обміну думками я прагнув привнести бодай частку реалізму - прагматичного усвідомлення бюджетно-фінансових та політичних обмежень. Чи зможе Європейський Союз виділити достатньо

особового складу, коштів та технологічних ресурсів, щоб створити формування, подібні до тих, що розгорнуто в Косові? Чи існують вірогідні сценарії, за яких застосування таких сил було б необхідним? Чи не означає примирення на Балканах, що для Європейського Союзу ця війна є останньою?

Можливо, НАТО є більш ефективним інституційним форумом для координації спільних дій, ніж відносини ЄС - США? Чи справді Сполучені Штати (що можна зрозуміти з вашого останнього листа) почнуть поважати ЄС лише тоді, коли у нього з'явиться армія? Чи, можливо, ремілітаризація Європи, навпаки, викличе лише апатію з боку США (якщо європейці спроможуться реалізувати свої наміри), або зневагу (якщо план провалиться)? Чи, може, взагалі збудеться пророцтво європейців і Америка виведе свої війська з їх території? А може, саме розбудова "цивільних ресурсів" ЄС, які є його сильною порівняльною характеристикою, відповідає потребам Сполучених Штатів і є для Європи реальним шляхом до посилення свого впливу? Перелік запитань можна продовжувати.

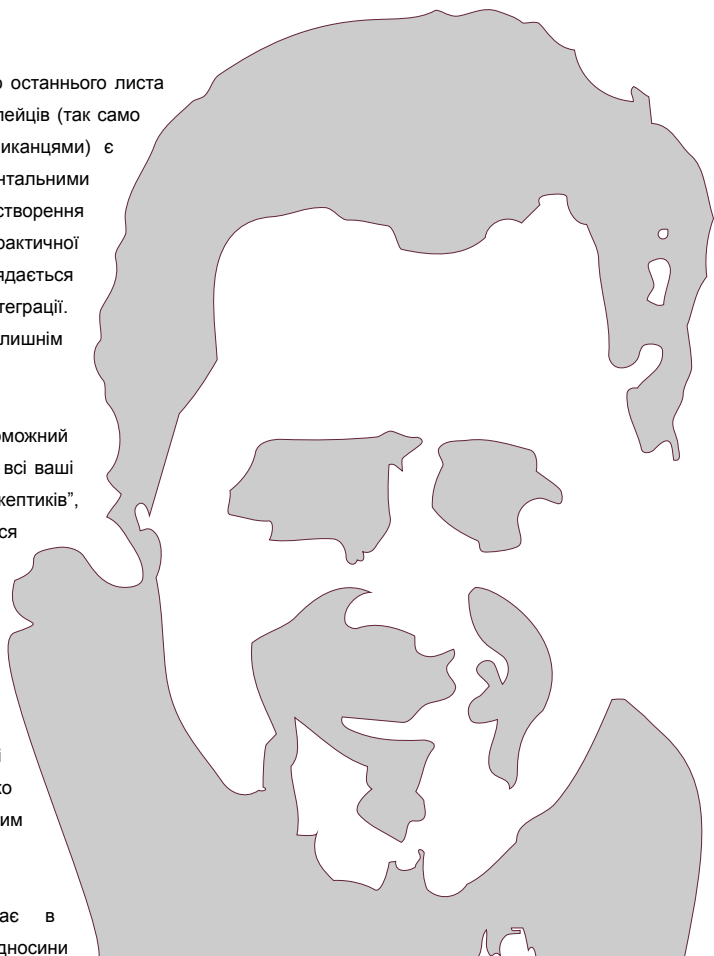
Ви не торкнулись жодної з цих практичних проблем. Мене непокоїть, що ви з такою легкістю віддаєте перевагу символічному, а не суттєвому змісту обговорюваних питань. Аналіз політики, який не враховує наявних фінансових чи політичних обмежень, є, принаймні, ідеалістичним. У гіршому ж випадку, він спонукає до короткозорих рішень, спрямованих на досягнення символічних цілей, заради отримання тимчасового політичного зиску.

Якими ж можуть бути ці символічні цілі? З вашого останнього листа стає зрозумілим, що головною спонукою для європейців (так само як і першопричиною їхніх розбіжностей з американцями) є бажання реалізувати те, що ви називаєте "фундаментальними політичними цілями інтеграційного процесу". Тобто створення європейських збройних сил, незалежно від їх практичної користі та ефективності фінансових витрат, розглядається як самоціль, оскільки сприяє європейській інтеграції. Така позиція властива багатьом чинним та колишнім посадовцям ЄС, одним з яких є ви.

Я не маю сумніву, що Європейський Союз спроможний створити те, що він зможе назвати армією. Попри всі ваші спроби навісити на американців ярлик "евроскептиків", маю сказати, що я так само ніколи не сумнівався в тому, що ЄС зможе створити спільний ринок та монетарний союз. Однак я сумніваюсь, що політика мілітаризації Європейського Союзу є здоровою і доброю для Європи, для Заходу, а над усе для громадян таких країн, як Ірак. Я ставлю тут великий знак запитання, так само як більшість незалежних аналітиків сьогодні ставлять під сумнів те, що "успішна", але жорстко централізована монетарна політика ЄС є ефективним макроекономічним інструментом для всієї Європи.

Головна розбіжність наших поглядів полягає в наступному. Я вважаю, що трансатлантичні відносини

Європейці могли б скористатися своєю перевагою в цивільних ресурсах, щоб активніше долучатися до запобігання кризам як способу уникнення військової інтервенції

можуть процвітати лише за умови, коли прагматичні зусилля, спрямовані на досягнення конкретних цілей, переважатимуть над ідеологічними забобонами, пов'язаними з процедурними питаннями - над рефлєкторним тяжінням до односторонніх дій з боку деяких американців та рефлєкторним відстоюванням ідеї багатосторонніх дій деякими європейцями. Я переконаний, що підхід Сполучених Штатів стає більш прагматичним. Політичні керівники, які змушені пам'ятати, що на карту поставлено величезні інвестиції, швидко засвоюють уроки. А коли доводиться платити сотнями людських життів та сотнями мільярдів доларів і не відомо, коли це скінчиться, то навіть затяті неоконсерватори навчаються смиренності. У цьому сенсі зміна тону проголошуваних заяв та громадської думки в Сполучених Штатах за останні три місяці є справді вражаючою.

Таким чином, принципове питання полягає не в тому, чи події в Іраку можуть чомусь навчити Сполучені Штати, а в тому, чи навчається чомусь європейці, які не платять такої великої ціни ні грошима, ні людськими життями, не відчують безпосередньої загрози власній безпеці, а у громадському ставленні до світових справ більше переймаються самим процесом, а не його результатами. Вони мають засвоїти бодай один урок: політичний символізм, на кшталт створення європейських сил "для задоволення внутрішнього честолюбства" - не найкраща відповідь на глобальні виклики ХХІ сторіччя.

З повагою,

Енді.

|||||
*Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

НАСКІЛЬКИ ЕФЕКТИВНОЮ Є ТАКТИКА ПРЕВЕНТИВНИХ ДІЙ У БОРОТЬБІ З РОЗПОВСЮ- ДЖЕННЯМ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ?

Макс Бут

Макс Бут - старший науковий співробітник програми "Олін" з досліджень національної безпеки при Раді з питань міжнародних відносин, Нью-Йорк

Гаральд
Мюллер

Гаральд Мюллер - директор Інституту досліджень з питань миру, Франкфурт

Шановний Гаральде!

Мені приємно мати нагоду подискутувати з вами. Обговорення превентивних заходів як засобу боротьби з розповсюдженням зброї масового знищення, безумовно, є своєчасним, тим більше, що дебати довкола Іраку лише загострили актуальність цієї теми. Якщо не рахувати двох трейлерів, які, як підозрюється, призначалися для біологічної зброї, то можна стверджувати, що на час написання мною цих рядків не виявлено вагомих доказів розробки Саддамом Хусейном програм, пов'язаних зі зброєю масового знищення. У результаті багато хто дійшов висновку, що війна в Іраку була непотрібною і дискредитувала превентивну доктрину.

Я не погоджуюсь з такою думкою. На мій погляд, те, що зброю масового знищення досі не знайдено, дискредитує не ідею запобіжного удару, а політику інспектування, яку противники такого удару висували як альтернативу. Якщо ми не можемо знайти ЗМЗ у звільненому Іраку, то яка вірогідність того, що 100, чи навіть 1000 інспекторів знайшли б її в країні, що контролюється тоталітарним режимом? Можливо, також, що знаходити не було чого, оскільки Саддам справді знищив усі свої запаси ЗМЗ, чи вивіз їх за кордон, що викликає ще більше занепокоєння. Але я вважаю, що те, в якому стані знаходяться його сьогоднішні запаси зброї, є менш важливим, ніж потенційна спроможність Саддама Хусейна виготовляти нову зброю та його бажання застосовувати її. В обох цих аспектах Саддам аж ніяк не викликав довіри. Відомо, що він застосовував отруйний газ проти іранців та курдів. Відомо, що він залишив у своєму розпорядженні зброю масового знищення після того як мав здати її, як вимагалось резолюціями ООН. Немає жодного сумніву в тому, що навіть якщо в останню хвилину він і позбувся своїх арсеналів, у нього все одно залишалася широка інфраструктура, яку він, за бажанням, міг використати для виробництва бактеріологічної зброї чи отруйних газів. Відомо також, що він докладав зусиль, щоб мати ядерну зброю, хоча поки що невідомо, як далеко він встиг просунутись у цьому напрямку.

Враховуючи все це, я вважаю, що повалення Саддама було правильним кроком не лише з моральної, а й зі стратегічної точки зору. Від влади було усунуто людину, за якою тягнеться довгий ланцюг кримінальних дій, - диктатора, який інакше продовжував би чинити криваві злочини не лише проти власного народу, але й сусідніх держав. Ми випробували й інші способи утихомирити Саддама - від співпраці з ним (до 1990) до інспекцій озброєння (1992 - 1998, 2003) та політики стримування (1991 - 2003). Ви можете зауважити, що останні примусові інспекції, підтримані загрозою застосування сили, тимчасово стримали його. Можливо, це так, але навряд чи

Велика Британія та США змогли б залишити сотні тисяч своїх військових біля іракського кордону на невизначений термін. Неможливо було постійно утримувати тиск на Саддама на високому рівні. Знаючи це, він міг би просто перечекати, як це вже було в минулому, доки міжнародна спільнота не послабила б свою активність. Тепер, завдяки рішучим військовим діям, у нього більше немає такої можливості, і я вважаю, що тепер, коли його повалено, світ може почуватися безпечніше. Чи не так?

Водночас виникає запитання: як діяти з іншими тиранічними режимами, що отримують у своє розпорядження зброю масового знищення, як Іран чи Північна Корея? І знову перед нами постає знайомий вибір: переговори або запобіжні заходи. Я підтримую останнє, але превентивні дії в широкому сенсі включають не лише військові методи, але й низку заходів дипломатичного, економічного та морального тиску, спрямованих на зміну цих режимів. Я вважаю, що головною проблемою в усіх подібних випадках є характер режиму, а не сам факт володіння ЗМЗ. Зброю масового знищення в руках ліберально-демократичних урядів, таких як у Франції чи Ізраїлі, не викликає великого занепокоєння. Загроза виникає тоді, коли смертельна зброя потрапляє до рук тиранів, які не несуть відповідальності перед своїм народом.

Я мало вірю в те, що диктатори, які жорстоко поведуться з власним народом, можуть порядно ставитись до решти світу. Звичайно, вони можуть укладати з вами всілякі угоди, але вони ж їх і порушують. Яскравим прикладом є Північна Корея: у 1993 році Пхеньян підписав Рамкову угоду, після чого спокійно продовжив розробку ядерної зброї. Я не думаю, що нам є що запропонувати Кім Чин Іру, що примусило б його згорнути ядерну програму.

Повалення Саддама було правильним кроком не лише з моральної, а й зі стратегічної точки зору

У минулому майже всі успіхи у боротьбі з розповсюдженням ЗМЗ були результатом зміни режимів. Коли в таких країнах як Бразилія, Аргентина чи Південна Африка до влади прийшли

уряди ліберального спрямування, вони не вбачали необхідності в програмах ядерного озброєння. Можна вважати, що їхні дії пояснювались підписанням Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), але, на мою думку, це мало лише другорядне значення; головним чинником був саме характер державного управління.

Тож я гадаю, що нам треба зосередити свої зусилля на тому, щоб допомогти народу Північної Кореї, Ірану та інших країн, де панує неблагонадійний режим, скинути тиранів і привести до влади відповідальних керівників. Запорукою безпеки Заходу є поширення ліберальної демократії, а не підписання додаткових договорів на кшталт ДНЯЗ, які не виконуються.

Я гадаю, ви маєте іншу позицію. З нетерпінням чекаю подальшого обміну думками.

З повагою,

Макс.

Шановний Максе!

Дякую вам за змістовного листа. Схоже, що американський неоконсерватор та німецький дослідник з питань миру можуть знайти спільну думку щодо фундаментальних питань, а саме у тому, що застосування сили є кінцевою санкцією у боротьбі з розповсюдженням зброї масового знищення. Я стверджую це понад десять

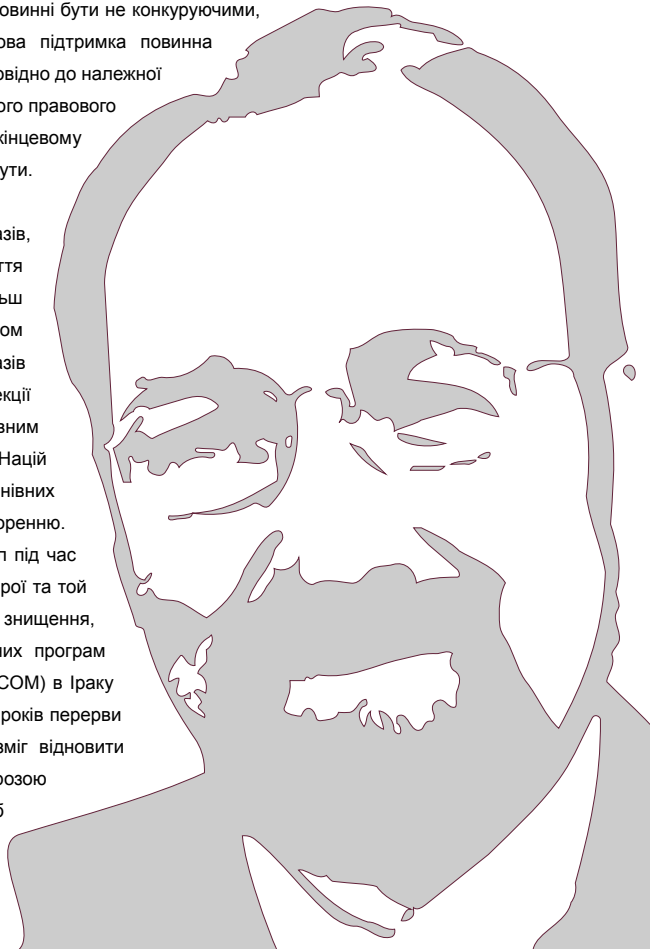
років, а Рада Безпеки ООН зафіксувала ці принципи у своїй декларації від 31 січня 1992 року. У цьому документі розповсюдження ЗМЗ визначається як "загроза миру й безпеці", а тому, згідно зі Статутом ООН, може бути підставою для запобіжних санкцій, у тому числі й військових дій.

Однак далі наші погляди розходяться. Застосування сили має базуватися виключно на законі. На сьогодні розроблено широке коло положень міжнародного права, що регулюють питання, пов'язані зі зброєю масового знищення. Вони містять Конвенцію про хімічну зброю, Конвенцію про біологічну зброю, а також Договір про нерозповсюдження ядерної зброї. На відміну від того, що, як я розумію, обстоюєте ви, я не вважаю, що ДНЯЗ - це просто слова. Із 36 країн, які серйозно розглядали можливість розробки ядерної зброї, чи уже втілювали ядерні програми, переважна більшість робила це до проведення переговорів щодо ДНЯЗ, а з 25 країн, які припинили таку діяльність, переважна більшість (21) зробили це після того, як Договір було запропоновано для підписання. Більшість країн, що відмовилися від ядерних програм, мали демократичний устрій, або знаходилися на перехідному періоді. Однак серед них були і авторитарні держави, такі як Єгипет, Індонезія та Югославія, які, керуючись оборонними міркуваннями, припинили ядерні дослідження після того, як було встановлено відповідні міжнародні норми. Таким чином, ДНЯЗ став доволі ефективним чинником переконання країн у необхідності відмовитися від військового вибору. Отже, ваша теза про те, що "всі успіхи у боротьбі з розповсюдженням ЗМЗ були результатом зміни режимів", є перебільшенням.

Правові норми та військові шляхи впровадження законів повинні бути не конкуруючими, а взаємодоповнюючими політичними засобами. Військова підтримка повинна забезпечувати дотримання правових норм, але тільки відповідно до належної процедури. Превентивні заходи, що виходять за межі чинного правового поля, породжують страх, невдоволення та спротив, що в кінцевому підсумку лише поглиблює анархію, яку вони покликані усунути.

Правова процедура вимагає представлення наявності доказів, належного обговорення їхньої достовірності та прийняття відповідальних колективних рішень щодо вибору найбільш ефективної стратегії реагування на загрозу. У випадку з Іраком ці вимоги не були виконані. Процес збору та оцінки доказів Комісією ООН з питань моніторингу, верифікації та інспекції (UNMOVIC) було перервано. Докази, представлені Державним секретарем Коліном Пауеллом Організації Об'єднаних Націй 5 лютого, мали фрагментарний характер, походили з сумнівних джерел і не піддавались належному аналізу чи обговоренню. До того ж, якщо врахувати тактику іракських збройних сил під час війни, незастосування ними хімічної чи бактеріологічної зброї та той факт, що досі не знайдено навіть слідів зброї масового знищення, (не кажучи вже про докази існування широкомасштабних програм ЗМЗ), стає очевидним, що Спеціальна комісія ООН (UNSCOM) в Іраку добре виконувала своє завдання. Очевидно, що чотирьох років перерви в інспектуванні було недостатньо для того, щоб Ірак зміг відновити свої програми. Тактика стримування, підкріплена загрозою застосування сили, спрацювала і, вірогідно, залишалася б ефективною впродовж певного періоду.

Рішення про початок війни не можна приймати з легкістю, оскільки в результаті завжди гинуть мирні

люди, що і сталося під час іракської кампанії. Отже, таке рішення може прийматися лише у крайньому разі, коли всі інші засоби вичерпано. У випадку з Іраком цю умову також не було виконано. До того ж не можна допускати, щоб такі рішення приймалися на розсуд однієї держави.

Превентивні заходи, що виходять за межі чинного правового поля, породжують страх, невдоволення та спротив, що в кінцевому підсумку лише поглиблює анархію, яку вони покликані усунути

У світі існує цілий комплекс культур та систем урядування, найбільш бажаною з яких, безумовно, є демократичне правління. Я є громадянином країни, що двічі впродовж минулого сторіччя потерпала від диктатури, хоча мені й пощастило unikнути членства як у Гітлер югенд, так і в піонерській організації, що була її комуністичною

альтернативою. Однак, я вважаю, що застосування превентивних заходів заради зміни режиму означає неправильний вибір пріоритетів. Тактика стримування, що підкріплюється загрозою застосування сили, має серйозний вплив на диктаторів. Навіть перемога в холодній війні - найбільший в історії триумф демократії - була здобута завдяки терпінню, наполегливості та розумному поєднанню засобів стримування, загрози застосування військової сили та політики розрядки.

Військова сила повинна застосовуватися лише для самозахисту, запобігання геноциду та попередження явної смертельної загрози, яку неможливо відвернути іншим шляхом. Водночас політика Заходу повинна бути спрямованою на поступове і цілеспрямоване удосконалення міжнародного права та розробку дієвого механізму його впровадження. Верховенство права є одним із сильних сторін демократії, що створює найсприятливіше середовище для поширення її цінностей.

І останнє зауваження. Я тішуся, що Саддама Хусейна усунуто від влади. Я тішуся тим, що радянська імперія розвалилася, і хотів би, щоб це сталося раніше. Але я тішуся і тим, що свого часу адміністрація США не пристала на пораду генерала Куртіса ЛеМея, який в 50-ті роки очолював стратегічне авіаційне командування, а саме - завдати превентивного удару по Радянському Союзу поки він не розробив ядерної зброї, яка дала б йому можливість знищити Сполучені Штати. Якби було вирішено діяти саме так, я міг ми стати однією з безвинних жертв війни, що неминуче б розпочалася.

З повагою,

Гаральд.

Шановний Гаральде!

Я радий, що ми знайшли принципову згоду щодо важливості застосування сили у забезпеченні виконання міжнародних законів. Я поділяю вашу думку, що "правові норми та військові шляхи впровадження законів повинні бути не конкуруючими, а взаємодоповнюючими політичними засобами". Але моє застереження полягає в тому, що ні ви, ні будь-хто в Європі не знайдете жодного реального випадку, коли можна було б впевнено сказати, що усі дипломатичні засоби вирішення проблеми уже вичерпано.

"У випадку з Іраком ці вимоги не були виконані", - пишите ви. Але чи справді це так? Як в такому разі розцінювати те, що Саддам Хусейн порушив 17 резолюцій ООН? Чи те, що Ханс Блікс та інспектори ООН постійно доповідали, що Саддам Хусейн жодного разу не проявив цілковитої співпраці з ними, як це вимагалось Резолюцією 1441. Саддам Хусейн був одним з найжорстокіших диктаторів світу. За ним тягнеться

довгий ланцюг злочинів геноциду, загарбання сусідніх територій та порушення міжнародних законів. Якщо навіть це не виправдовує застосування військової сили, то важко навіть уявити, які ще аргументи потрібні.

Те, що зброю масового знищення ще не знайдено, лише підтверджує правильність моїх аргументів. Це означає, що міжнародні інспектори ніколи б не знайшли саддамівських запасів ЗМЗ, які (на думку усіх розвідувальних управлінь Заходу, у тому числі й німецького) насправді існували. Відтак, Саддам Хусейн отримав би документ на кшталт "Перевірено: ЗМЗ немає" і залишив у своїх руках засоби виробництва нової зброї масового знищення, а можливо, зміг би заволодіти і ядерною зброєю. (До того ж не забувайте - він зміг би безкарно продовжувати гвалтувати, пригноблювати і знищувати власний народ!). На щастя, завдяки англо-американській військовій кампанії, цієї небезпеки більше не існує.

Запорукою безпеки Заходу є поширення ліберальної демократії, а не підписання додаткових договорів на кшталт ДНЯЗ, які не виконуються

Ви слушно навели приклад своєї країни, що пережила подвійний удар нацистської та комуністичної диктатури. Як на мене, це є найпереконливішим аргументом, який доводить перевагу зміни режиму над тактикою стримування. В 30-х роках Захід намагався стримувати Гітлера залякуванням, але всі спроби виявилися марними. Результатом став геноцид шести мільйонів євреїв та найстрашніша війна в історії людства. Захід намагався стримувати Радянський Союз після Другої світової війни і досяг успіху. Однак величезною ціною. Окрім того, що мільйони людей загинули від комуністичної агресії (в Кореї, В'єтнамі, Афганістані та інших країнах), народи Східної Німеччини та Східної Європи перебували під тоталітарним гнітом впродовж більш ніж 40 років. Ви справді вважаєте це оптимальним вирішенням проблеми?

Маю визнати, що у випадку з Радянським Союзом справді не було іншого виходу. Він був настільки могутнім, що превентивний удар не міг розглядатися як альтернатива. Проти нього можна було застосовувати хіба що запобіжні заходи невійськового характеру, щоб зруйнувати його зсередини, підтримуючи рухи на зразок "Солідарності" та таких дисидентів як Андрій Сахаров. Напад на Радянський Союз, до чого закликав генерал ЛеМей, був би повним божевіллям. Проте не можна називати божевіллям завадання удару по злочинному (і значно слабшому) режиму Саддама Хусейна в Іраку. Саме завдяки цьому удару понад 20 мільйонів людей отримали свободу, ціною відносно невеликої кількості людських жертв з обох боків конфлікту.

Розпочати війну не завжди означає зробити найгірший вибір, змиритися з тоталітарною диктатурою буває значно гірше. Як на мене, то краще б Франція та Велика Британія здійснили превентивний удар по нацистській Німеччині в 30-х роках, замість того, щоб чекати від неї нападу. Ви так не думаєте?

З повагою,

Макс.

Шановний Максе!

Ви хочете сказати, що європейці ніколи не підуть на війну заради впровадження міжнародних законів? Дивно. А я вважав, що німецькі військові з сил спеціального призначення борються пліч-о-пліч з американцями та англійцями в Афганістані і що Франція зробила найбільший після Сполучених Штатів внесок у проведення афганської повітряної кампанії...

Що ж до вашої тези про те, що відсутність ЗМЗ в Іраку доводить даремність інспекційного процесу, я не вважаю її переконливою. На сьогодні Вашингтон дав уже три пояснення того, чому зброю масового знищення не було знайдено. Називалися такі причини: (а) Ірак знищив зброю безпосередньо перед початком війни; (б) Ірак вивіз зброю за кордон; (в) зброю розікрали мародери. Жодне з цих пояснень не є переконливим, а останнє є навіть визнанням власної помилки, якщо мета полягала в тому, щоб зброю масового знищення не потрапила до рук терористів. До того ж різнобіб пояснень не підвищує довіри до Сполучених Штатів, і наступного разу Вашингтону вже буде важче переконати світ у необхідності превентивних заходів.

Військова сила повинна застосовуватися лише для самозахисту, запобігання геноциду та попередження явної смертельної загрози

Перелік причин можна доповнити ще однією: можливо, Ірак і не мав у своєму розпорядженні ні зброї масового знищення, ні засобів її виробництва

у масштабах, які створювали б реальну загрозу. Велику кількість інформації, що стосувалася іракської програми виробництва біологічної зброї, і на яку часто робилися посилення, було надано Кемалем Хусейном, який втік з Іраку до Йорданії у 1995 році. Але поміж іншого він говорив і те, що не набуло широкого розголосу, а саме, що Ірак припинив виробництво такої зброї ще в 1991 році й знищив залишкові запаси до початку роботи місії UNSCOM. Ми ніколи не були впевненими, що це відповідає дійсності, але можливо, що було саме так.

Чого можна було досягти шляхом продовження терміну роботи та посилення складу міжнародної інспекційної місії? Інспектори знайшли порожні гільзи, що призначалися для хімічних речовин, і здійснили контроль над знищенням ракет Аль Самуд. Їх не влаштовував рівень співпраці з боку Саддама Хусейна, але в звітах інспекторів зазначалося, що впродовж місії ситуація поступово поліпшувалась. Якби було проведено додаткові допити, вчасні та оперативні перевірки, а також використано розвідувальну інформацію з надійних західних джерел, то з часом вони знайшли б більше слідів старих програм і, цілком вірогідно, доказів щодо спроб відновити їх, якщо такі спроби справді мали місце. Більше того, після місії UNMOVIC можна було встановити довгостроковий режим поточного контролю, доповнивши його розумними санкціями. Усі ці заходи, у поєднанні із загрозою застосування військової сили на випадок невиконання вимог, могли б забезпечити стримування Іраку на передбачуване майбутнє.

Ваші аргументи найбільше непокоять мене тим, що за ними простежується дещо легковажний підхід до питань війни. Проте війна забирає життя невинних людей. Такою є її природа, незалежно від того, які зусилля докладаються для мінімізації жертв серед цивільного населення. Рішення про початок війни не можна приймати, керуючись виключно тим, що військова перевага гарантує вам перемогу. Воно має прийматися на основі очевидних доказів того, що війна є неминучою, на основі обґрунтованого прогнозу, що кількість жертв буде меншою, ніж у випадку відсутності війни, а також якщо існує суттєва вірогідність того, що після війни ситуація не буде гіршою, ніж до неї. Саме такі обставини склалися у 1938 році! Але у випадку з Іраком я залишаюся невпевненим, що війна була неминучою. Що ж до двох інших вищезазначених критеріїв, то, говорячи мовою судових засідань, "присяжні не дійшли єдиного висновку". Я щиро сподіваюся, що народ Іраку, якщо йому буде надана допомога, зможе відбудувати свою країну. Попри все це, нав'язати демократію ззовні нелегко. Кожна країна має свої особливості. Чи може повоєнний досвід Німеччини або Японії слугувати прикладом для інших? Тільки час дасть змогу відповісти на це запитання.

І останнє: в нашому випадку йдеться не про *превентивні дії*, спрямовані на запобігання загрози безпосереднього нападу, а радше про *профілактику* ризику до його перетворення на загрозу, яка могла б привести до нападу. До недавнього часу експерти з міжнародного права дотримувалися думки, що такі профілактичні удари є грубим порушенням закону.

З повагою,

Гаральд.

Шановний Гаральде!

Я вважаю, що в питаннях, що стосуються іракської зброї масового знищення, нам доведеться “погодитись не погоджуватись” один з одним. Хочу тільки побіжно зауважити, що не лише керівництво США було переконаним, що Саддам Хусейн володіє зброєю масового знищення. Так вважали уряди усіх держав, які проводили в Іраку розвідувальні операції, у тому числі європейських. До того ж інспектори ООН також були впевнені в цьому.

Я також не поділяю вашої думки про те, що режим “довгострокових інспекцій” був би ефективним. Мені важко повірити, що у такому випадку Саддам не відмовився б співпрацювати з інспекторами, як це сталося в 1998 році. Чи виступили б Франція та Німеччина з ідеєю військового удару проти Іраку за таких обставин? У 1998 році вони цього не зробили.

Що справді непокоїть мене, так це ваш “легковажний підхід” до тоталітарних режимів. Ви пишете: “...війна забирає життя невинних людей”. Але режим

Розпочати війну не завжди означає зробити найгірший вибір, змиритися з тоталітарною диктатурою буває значно гірше

тиранії робить те ж саме. До того ж впродовж XX сторіччя від тоталітарних режимів загинуло, мабуть, більше людей, ніж від воєн. Додайте до цього кількість людей, що стали жертвами Гітлера, Сталіна, Мао, Пол Пота і того ж самого Саддама Хусейна. Це 100 мільйонів загиблих. Внесок Саддама в цю криваву справу був порівняно “сکромним” - кількості тисяч жертв. А у війні, результатом якої було повалення цього диктатора, загинуло лише кілька тисяч мирних жителів. Тож абсолютно очевидно, що війна врятувала життя багатьом іракцям.

Щодо питання, чи краще Іраку без Саддама, я не сказав би, що “присяжні не дійшли єдиного висновку”. Навіть якщо там не буде ідеальної демократії, то принаймні Ірак більше не є країною, де гвалтування жінок і тортури дітей є інструментами державної політики. Навіть за елементарними критеріями моралі війна в Іраку була цілком виправданою.

Стосовно вашого останнього зауваження, маю сказати, що я не дуже довіряю “експертам із міжнародного права” і не дуже вірю тому, що вони говорять. Якби це було не так, то я й донині плевав би надію на Пакт Келлогга - Бріанда від 1928 року, що забороняє війну як засіб національної політики. Я вірю в силу Сполучених Штатів, що у XX столітті звільнили Європу і Азію від великого зла і нині здійснюють те ж саме на Середньому Сході. Перемогу у Другій світовій, так само як і в холодній війні, було здобуто не завдяки “міжнародному праву”. Її виборили Сполучені Штати та їх союзники.

З повагою,

Макс.

Шановний Максе!

Я припускаю можливість виникнення ситуації, коли нам доведеться воювати, щоб захиститися від загрози, пов'язаної зі зброєю масового знищення. Так сталося б, якби Радою Безпеки ООН було доведено грубе порушення Саддамом Резолюції 1441 або в разі необхідності запобігання геноциду з боку того чи іншого диктатора. Тож нічого "легковажного" в моїй позиції немає. Однак прийняття рішень про початок війни не може бути монополією найсильніших держав. Для цього існують дієві правові процедури, прийняті міжнародним співтовариством. Саме на їх основі у 1990-х роках Організація Об'єднаних Націй розробила принципи гуманітарного втручання, а в 1998 році ухвалила положення, згідно з яким відповідальність за прояви міжнародного тероризму на території тієї чи іншої держави лежить на її уряді. Таким чином, у 2001 році Рада Безпеки ООН дозволила країнам, що постраждали від нападів терористів, застосовувати право самооборони стосовно держав, де злочинці мають притулок. Пізніше, своєю Резолюцією 1441, Рада Безпеки ООН започаткувала новий перспективний підхід до вирішення проблем, пов'язаних зі зброєю масового знищення, але за короткий час, що минув відтоді, він не встиг розвинутися у ефективний механізм.

Рішення про початок війни не можна приймати, керуючись виключно тим, що військова перевага гарантує вам перемогу

Ви вірите в силу Сполучених Штатів тому що, як і ваша адміністрація, вважаєте, що Америка (завжди?) права. Тим часом за межами США дедалі більше складається враження, що у Вашингтона з'явилося почуття власної непогрішимості, а тому він не вважає обов'язковим

враховувати погляди інших, окрім випадків, коли ці погляди вторять американській політиці. Однак далеко не всі вважають Вашингтон джерелом вселенської мудрості. Та й миротворча діяльність Америки в Іраку лише підтверджує здатність США накопичувати власні помилки. Саме ці причини дають мені підстави говорити, що "присяжні не дійшли єдиного висновку".

Взаємозалежність між країнами світу дедалі зростає. В результаті наслідки рішень Вашингтона впливають на всіх і дуже прикро, коли ці рішення приймаються без належних процедур міжнародного права. Дії, що впливають на міжнародну спільноту, але відбуваються без урахування її думки, викликають незадоволення, спротив і врешті-решт породжують насильство.

У XVIII сторіччі король Англії Георг III вирішив стягувати мито зі своїх підданих на іншому континенті. Він вважав, що має усі підстави для такої політики, оскільки саме з королівської скарбниці витрачалися гроші на те, щоб захистити їх від "дикунів". Однак тим людям це дуже не сподобалося, адже з ними ніхто не порадився, а наслідки такого рішення були для них досить тяжкими. Тож Америка, більше ніж хто інший, має усвідомлювати можливі результати свого праведного гніву.

З повагою,

Гаральд.

Додаткову інформацію про Раду з питань міжнародних відносин, Нью-Йорк, та Інститут досліджень з питань миру, Франкфурт, можна знайти відповідно на Інтернет-сторінках за адресами: www.cfr.org, та www.hsfrk.de.

ЧИ ПОВИНЕН АЛЬЯНС ВІДІГРАВАТИ ГЛОБАЛЬНУ РОЛЬ І В ЯКІЙ МІРІ ВІН СПРОМОЖНИЙ ЦЕ ЗРОБИТИ?

Стив Ларрабі

Стив Ларрабі - один із чільних посадовців та завідувач кафедри європейської безпеки корпорації РЕНД, Вашингтон, США

Франсуа Ейсбур - директор паризької Фундації стратегічних досліджень

Франсуа
Ейсбура

Шановний Франсуа!

Нині, коли Альянс вступає в XXI століття, перед ним постає цілий комплекс стратегічних завдань, які докорінно відрізняються від тих, що існували в минулому. Мені цікаво подискутувати з вами з цього питання. Сподіваюсь, що наш обмін думками допоможе глибше зрозуміти, як краще вирішувати ці завдання.

Останнім часом НАТО почало відходити від зосередження уваги виключно на Європі до визнання того, що загрози, які тепер постають перед Альянсом, є неоднорідними і більш віддаленими за своїм походженням ніж ті, що існували за часів холодної війни. Зміна акцентів у позиції НАТО особливо чітко проявилась під час Празького саміту в листопаді минулого року. В комюніке, оприлюдненому в Празі, зазначено, що Альянс потребує сил, що могли б швидко транспортуватися будь-куди, де виникає потреба, проводити операції у віддалених територіях, у тому числі і в умовах загрози застосування біологічної, хімічної та ядерної зброї.

Така позиція фактично покладає край дебатам, що точилися між союзниками впродовж останніх років і стосувалися дій Альянсу за межами його території. Однак дехто в Європі виступає проти нового підходу, який, на їх думку, є спробою "глобалізувати" НАТО. Вони стверджують, що Альянс має і надалі зосереджуватись на загрозах, що існують у межах Європи та довкола її кордонів. Як на мене, така думка є анахронізмом і веде організацію в неправильному напрямку. Ті, хто займають таку позицію, не враховують, наскільки змінилася природа та "географія" загроз, що постають перед Європою та Сполученими Штатами після закінчення холодної війни і особливо після терористичних нападів 11 вересня 2001 року.

Сьогодні основні загрози безпеці Заходу надходять вже не з Європи, а з-поза її меж. Мова йде не про загрозу радянського втручання чи нестабільність на Балканах, а про зброю масового знищення, тероризм та країни із незаконними режимами, в яких може виникнути спокуса застосувати таку зброю або передати її терористам. Якщо НАТО хоче зберегти свій авторитет і довіру громадськості країн Заходу, воно повинне бути спроможним протистояти цим загрозам і відповідати на нові виклики.

Минулий саміт успішно започаткував рух саме в такому напрямку. Виконання празьких зобов'язань щодо розвитку оборонної спроможності та створення Сил реагування НАТО (СРН) дадуть можливість Альянсу

ефективніше протистояти новим загрозам. Ці ініціативи є найкращою і можливо вирішальною нагодою звузити розбіжності у стратегічному баченні та оборонній спроможності між Європою та Америкою, які за останнє десятиріччя проявилися особливо гостро.

Якщо відставання Європи від Америки у військово-технічній галузі не буде зменшено, збройним силам союзників буде дедалі важче взаємодіяти

Якщо відставання Європи від Америки у військово-технічній галузі не буде зменшено, збройним силам союзників буде дедалі важче взаємодіяти у боротьбі з новими загрозами, особливо поза межами Європи. Це може спричинити два наслідки, обидва з яких є негативними. По-перше, посилиться схильність

Сполучених Штатів до односторонніх дій, яка уже є очевидною. Якщо європейські війська не зможуть виконувати спільних операцій зі збройними силами США, у Америки майже не залишиться іншого вибору, як діяти самостійно. Роль європейських союзників буде зведено до проведення "операцій зачистки". По-друге, вплив європейських країн на рішення та політику Америки послабиться ще більше, що викличе їх подальше розчарування та невдоволення, оскільки роль європейців у прийнятті рішень, що впливають на їх власну безпеку, буде дедалі меншою. В результаті буде завдано серйозної шкоди трансатлантичним відносинам та спроможності Європи і США колективно боротися з новими загрозами та відповідати на виклики сучасності.

Справжнім іспитом для НАТО стане практичне втілення рішень Празького саміту. Від багатьох європейських союзників воно вимагатиме перегляду пріоритетів оборонного фінансування. Європейські союзники все ще мають забагато сил, що призначалися для виконання завдань холодної війни. Для боротьби з сучасними загрозами необхідно мати менші за розміром, легші та мобільніші збройні сили, спроможні виконувати тривалі операції далеко від власної території.

Дехто в Європі вважає, що своїм існуванням Сили реагування НАТО послабляють або навіть підірвуть ідею Сил швидкого реагування ЄС. Я не бачу в цьому логіки. Ці два формування мають зовсім різні цілі. СРН є головним чином ударною силою, що має застосовуватися в інтенсивних бойових операціях за межами Європи, в той час як Сили швидкого реагування ЄС призначені насамперед для виконання операцій з підтримки миру та стабільності в Європі і довкола неї. Отже, фактично ці сили є взаємодоповнюючими, а не конкуруючими.

Враховуючи складність досягнення консенсусу щодо умов та способів застосування таких сил для боротьби з новими загрозами, можна передбачити, що більшість операцій за межами Європи виконуватимуться добровільними міжнародними коаліціями, а не Альянсом як організацією. Але взаємодія між збройними силами Європи та США була б ефективнішою, якби ці війська проводили спільні навчання і керувалися подібними оперативними доктринами та процедурними вимогами. Сили реагування НАТО та празькі зобов'язання щодо розвитку оборонної спроможності покликані сприяти поглибленню співпраці у цій галузі. Як показали недавні події в Афганістані, НАТО як організація може відігравати активнішу роль в операціях, спрямованих на відновлення стабільності після врегулювання конфліктів поза межами Європи.

З нетерпінням чекаю вашої відповіді та продовження обміну думками.

З повагою,

Смів.

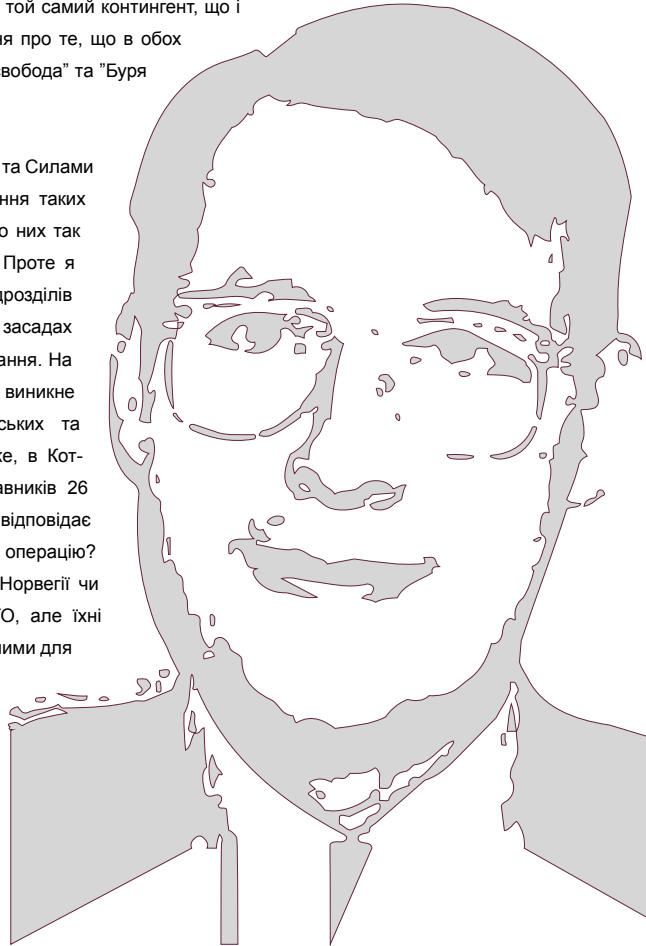
Шановний Стіве!

Перед Альянсом постали дві ключові проблеми стратегічного характеру. Перша полягає в тому, що після закінчення холодної війни союзники мають справу з непередбаченими військовими ситуаціями, які постійно змінюються. Друга - це дедалі пасивніша участь Сполучених Штатів у справах Альянсу.

Війна у Перській затоці, повітряна кампанія в Косові та операція „Незламна свобода” в Афганістані та довкола нього мають між собою дуже мало спільного щодо того, з ким і в який спосіб велася боротьба. Найкраще цю ситуацію було узагальнено влучною фразою Рамсфельда/Вулфовіца: “Характер місії визначає склад коаліції учасників”.

Наслідок цього для НАТО є дещо парадоксальним. З одного боку, немає сенсу зосереджувати увагу Альянсу виключно на європейських загрозах. Це стає особливо очевидним, якщо врахувати, що ситуація в колишній Югославії значною мірою нормалізувалася завдяки втручання НАТО у 1995-му та 1999 році. З іншого боку, загальний підхід за принципом “єдиного шаблону” вже не є доцільним. Тому створення Сил реагування НАТО (СРН) видається мені кроком в неправильному напрямку, оскільки воно базується на стратегічній концепції, яку можна охарактеризувати словами: “Склад коаліції визначає характер місії”. Однак в реальному житті кожне завдання потребуватиме окремого “складу гравців”, як на політичній так і на військовій арені. Наприклад, для реагування на кризу в Кот-д’Івуарі не має сенсу надсилати той самий контингент, що і до Іраку, (якщо абстрагуватися від більш широкого питання про те, що в обох наведених випадках, так само як і в операціях „Незламна свобода” та “Буря в пустелі”, Альянс не було запрошено до участі).

Як і ви, я не бачу підстав говорити про конкуренцію між СРН та Силами швидкого реагування ЄС. Принцип можливого використання таких сил під егідою як НАТО, так і ЄС може застосовуватись до них так само, як і до інших збройних сил, таких як Єврокорпус. Проте я сумніваюсь, що контингент швидкого реагування у складі підрозділів з 26 країн та постійного формування, яке комплектується на засадах ротації, зможе належним чином виконувати практичні завдання. На заваді стануть військові реалії та політична інерція. Якщо виникне необхідність впродовж двох діб евакуювати європейських та американських військових у певну точку, на кшталт Буаке, в Кот-д’Івуар, чи є сенс збирати для цього засідання представників 26 країн і лише потім наказувати державі, що в даний момент відповідає за формування постійного контингенту СРН, розпочати операцію? Сподіваюсь, це не буде сприйнято як образа на адресу Норвегії чи Угорщини, а власне і більшості європейських країн НАТО, але їхні ресурси швидкого реагування не є оптимально пристосованими для виконання операцій, наприклад, в умовах африканської напівпустелі. В реальному житті, коли виникатимуть надзвичайні ситуації, що потребують задіяння СРН, дві-три країни, які мають політичну волю і відповідну військову спроможність, виділятимуть для цього спеціальні контингенти, озброєні практичним досвідом і знанням подібної місцевості. Ось чому у вересні минулого року саме французькі та американські війська взяли на себе гуманітарну місію в Буаке.

У нових стратегічних умовах НАТО може відіграти важливу роль у формуванні дієвих міжнародних коаліцій. Як організація, що забезпечує оперативну сумісність збройних сил, НАТО є абсолютно незамінною. Щоб мати практичну користь, СРН повинні слугувати каталізатором для удосконалення оперативної сумісності між формуваннями, що за термінологією боротьби з тероризмом називаються “силами військового реагування першої інстанції”.

У нових стратегічних умовах НАТО може відіграти важливу роль у формуванні дієвих міжнародних коаліцій

І тут ми підходимо до другої проблеми, що постає перед Альянсом, а саме: дедалі більшого самоусунення США від роботи організації. Безумовно, існують слушні

причини, що викликали цю тенденцію. Серед них можна назвати закінчення холодної війни і, як наслідок, послаблення уваги до європейського континенту як театру оперативних дій; зростання автономності американських командувань, більшість з яких PACCOM, CENTCOM, NORTHCOM, SOUTHCOM не звикли оперувати за процедурами, стандартами та нормами НАТО, і, звичайно, дедалі більшу прогалину між рівнями обороноздатності Європи та Сполучених Штатів, що негативно впливає на готовність європейських військових до ефективної взаємодії з силами США.

Якщо до 92 відсотків оборонної структури США буде знаходитись поза межами НАТО, що означатиме “оперативна сумісність НАТО” у майбутньому? На практиці головним “споживачем” цього “суспільного продукту” НАТО дедалі більше ставатимуть саме європейські збройні сили. Створення “Командування з питань трансформації” замість „Командування ОЗС НАТО на Атлантиці” (SACLANT) може сприяти зменшенню військово-технічного відставання Європи від Сполучених Штатів. Але забезпечити доцільність та практичну користь оперативної сумісності НАТО для неєвропейських військових командувань США буде нелегко, як показали проблеми, що виникали під час операції „Незламна свобода”.

З іншого боку, Європа має виконати свою частку роботи через збільшення розміру та ефективності оборонних витрат, головним чином тих, що спрямовані на забезпечення “проекції військової сили” та ведення війни із застосуванням централізованих мереж. Однак поточний стан виконання цього завдання є далеким від задовільного. Ні формулювання орієнтовних показників у межах Ініціативи розвитку оборонної спроможності НАТО, ні розробка оборонної політики ЄС не спричинили суттєвого поступу у цій галузі.

З повагою,

Франсуа.

Шановний Франсуа!

Я згоден, що немає сенсу зосереджувати увагу Альянсу виключно на європейських загрозах. Погоджуюсь і з тим, що підхід за принципом “єдиного шаблону” не є доцільним. Як ви слушно зазначили, в реальному світі кожне завдання вимагатиме окремого “складу гравців” як на політичній, так і на військовій арені.

Зрештою, я підтримую і ваш висновок про те, що в разі виникнення кризи, подібної до ситуації в Буаке (необхідність швидкої евакуації громадян країн НАТО), задіяння Сил реагування НАТО матиме мало сенсу. Проте це зовсім не означає, що створення СРН є “кроком у неправильному напрямку”. Ідея Сил реагування НАТО розроблялася не з метою розв’язання проблем на кшталт кризи в Буаке. Вони покликані виконувати роль ударної сили в особливо складних екстремальних ситуаціях далеко від території НАТО. Менш складні

непередбачені випадки, подібні до згаданої ситуації в Кот-д'Івуар, безумовно, потребують інших рішень. Але Альянс повинен бути готовим і до складніших сценаріїв. І з огляду на це, Сили реагування будуть дуже доцільними і зможуть сприяти удосконаленню оперативної сумісності, що є головною передумовою успішної взаємодії між силами Європи та США, їх участі у міжнародних коаліціях та ефективного протистояння новим загрозам.

Стосовно другої проблеми, що постає перед Альянсом, ви маєте рацію. Справді, існує небезпека зниження активності США в межах Альянсу, але вона меншою мірою пояснюється наведеними вами причинами. Головним фактором, що спричинив цю тенденцію, є військово-технічне відставання Європи від Сполучених Штатів. Якщо європейські члени Альянсу не модернізують свої збройні сили, що створювалися для виконання завдань холодної війни, і не забезпечать експедиційної мобільності своїх оборонних ресурсів, це відставання стане ще відчутнішим, а військові США та Європи не зможуть ефективно взаємодіяти у складі міжнародних коаліцій. Європейці повинні витратити більше коштів на військові потреби і робити це не так, як було в минулому. Проблема полягає в тому, що, як ви слушно зазначили, "стан виконання цього завдання є далеким від задовільного". Якщо ситуація не зміниться, Сполучені Штати, незалежно від свого бажання, будуть змушені вдаватися до односторонніх військових операцій.

Безумовно, Сполучені Штати також заслуговують на критику. Позиція адміністрації Буша щодо Кіотського протоколу, ігнорування Договору ПРО, ставлення до Міжнародного кримінального суду – все це створювало

враження, що американське керівництво мало зважає на думку союзників і самоусувається від справ НАТО. Рішення Америки відсторонити НАТО від операції врегулювання кризи в Афганістані посилює відчуття того, що Сполучені Штати принижують роль Альянсу як органу координації політики трансатлантичної безпеки і оборони.

Сили реагування НАТО покликані виконувати роль ударної сили в особливо складних екстремальних ситуаціях далеко від території НАТО

Однак адміністрація США показала також, що вона здатна вчитися на власних помилках. СРН та празькі зобов'язання щодо розвитку оборонної спроможності були ініціативами Сполучених Штатів і мали на меті краще пристосувати Альянс до боротьби з новими загрозами, а також спростувати твердження про те, що керівництво США недостатньо враховує НАТО у своїх стратегічних планах. За період, що минув після саміту в Празі, адміністрація докладала зусиль, аби закріпити за Альянсом більш активну роль в Афганістані та в Іраку, якщо там розпочнеться військова операція. Іронія полягає в тому, що коли американське керівництво почало виступати за трансформацію Альянсу та його підготовку до нової ери, деякі країни Європи, що найбільше критикували адміністрацію за проведення афганської операції без участі НАТО, почали блокувати зусилля Америки, спрямовані на задіяння НАТО до більш активної участі у операціях в Афганістані та Іраку. Така тактика є проявом короткозорості і перешкоджає трансформації Альянсу, необхідної для підвищення ролі НАТО у боротьбі з новими загрозами.

З повагою,

Стів.

Шановний Стів!

Сили реагування НАТО справді створювались для більших операцій, ніж евакуація з Буаке. Однак мої аргументи стосувались також і складних широкомасштабних операцій. Наприклад, виникає необхідність терміново евакуювати близько 20 тисяч іноземних громадян з Абіджана. Наскільки ефективними в даній ситуації будуть

Сили реагування НАТО, якщо вони будуть задіяні у тому форматі, що передбачається? Ці сили не повинні бути тим гібридом, створення якого планується нині. Не зрозуміло — вони будуть постійними силами тимчасового базування чи тимчасовим формуванням з постійним штабом, тобто своєрідним “портативним набором інструментів” у розпорядженні штабу, функціонування якого є єдиною сталою характеристикою СРН?

Порівняно з іншими державами, дії країни-лідера мають значно більші наслідки

Ви слушно торкнулися військово-технічного відставання Європи від США, але я хотів би загострити увагу на головному і додати кілька нюансів. Такий диспаритет фактично закріплює “розподіл праці” — Сполучені Штати “виламують двері й здійснюють штурм”, а європейці “миють на кухні посуд”. Забезпечити політичну рівність важко навіть за кращих часів, коли існує загальна узгодженість позицій та цілей, як, наприклад, спостерігається з 1995 року в питаннях щодо ситуації на Балканах. Руйнівні процеси всередині Альянсу посилюються, коли переважної згоди між союзниками не існує, прикладом чого стали суперечки щодо кризи в Іраку. Після “виламування дверей і здійснення штурму” силами Австралії, Великої Британії та США годі й сподіватися на плавний та граціозний перехід до миротворчих операцій “миття посуду” на умовах “ООН годує, ЄС фондує”.

Першим нюансом, на якому я хотів би наголосити, є те, що прогалини між рівнями обороноздатності європейських країн НАТО є пропорційно більшими, ніж ті, що існують між Європою та США. Незалежно від зусиль, що докладаються країнами, різниця між передовими країнами у цій галузі (йдеться насамперед про Велику Британію та Францію) і відстаючими (які самі знають, про кого йдеться) є більшою, ніж трансатлантичні розбіжності. І ще одне застереження: деякі твердження американців про відставання Європи є емоційним перебільшенням. Я маю підозру, що якби якимось чином європейці спромоглися підвищити оборонні витрати до рівня, який давав би їм можливість мати власні засоби військового командування, управління, комунікацій, комп'ютеризації, збору оперативної інформації, спостереження та розвідки (C4 ISR), що дали б змогу самостійно проводити складні операції “проекції сили”, то негайно б розпочалися розмови про “зайве дублювання”. Власне, це вже відбувається у випадку з програмою „Галілей”, пов'язаною зі створенням європейського еквіваленту американської „Глобальної системи визначення координат”, що фондується з цивільного бюджету.

І останнє: ви говорите, що адміністрація США показала, що може вчитися на власних помилках. Я не поділяю вашої думки. Адміністрація Буша не вважає свою позицію щодо Кіотського протоколу помилковою. Це політика. Коли міністр оборони США порівнює Німеччину з Кубою та Лівією за 24 години до участі в Конференції з міжнародної безпеки у Мюнхені; коли робляться постійні й наполегливі спроби розколати не лише ЄС, а й НАТО шляхом поділу Європи на “стару” і “нову”, то важко повірити, що адміністрація Буша припускається ненавмисних помилок.

Звичайно, впродовж іракської кризи Сполучені Штати не були єдиними, хто вдавався до таких ігор. Але порівняно з іншими державами дії країни-лідера мають значно більші наслідки. Фактично ми вступили в фазу, коли важко уявити будь-яку екстремальну ситуацію, на яку 26 країн Альянсу, включно з новозапрошеними, одноставно відповіли б спільною військовою операцією. Трансатлантичні розбіжності сягнули такої межі, що навіть задіяння Статті 5 Вашингтонського договору, як це сталося після подій 11 вересня, виглядає маловірогідним.

У цьому сенсі я не пригадую, щоб ситуація коли-небудь була гіршою, ніж тепер. Зізнаюсь - претендувати на те, що я пам'ятаю ситуацію під час суецької кризи, я не можу.

3 повагою,

Франсуа.

Шановний Франсуа!

Я згоден з тим, що розбіжності у рівнях оборонної спроможності закріплюють небезпечний розподіл праці, коли Сполучені Штати діють як штурмовий загін, що “виламує двері” і виконує блискавичні місії, а для більшості європейців тільки й залишається, що “перемивати за ними посуд”, або працювати “чорноробами”, прибираючи уламки там, де пройшла операція американських військових. Такий розподіл ролей підриває єдність і військову ефективність Альянсу. До того ж він ставить європейців у залежність від Сполучених Штатів. В результаті Європа значно втрачає вплив у питаннях проведення військових операцій США, але, водночас, залишається змушеною платити за них частку як економічної, так і політичної ціни.

Саме за цієї причини подолання Європою військово-технічного відставання від США має таке велике значення. Якщо європейські члени Альянсу хочуть мати важелі впливу

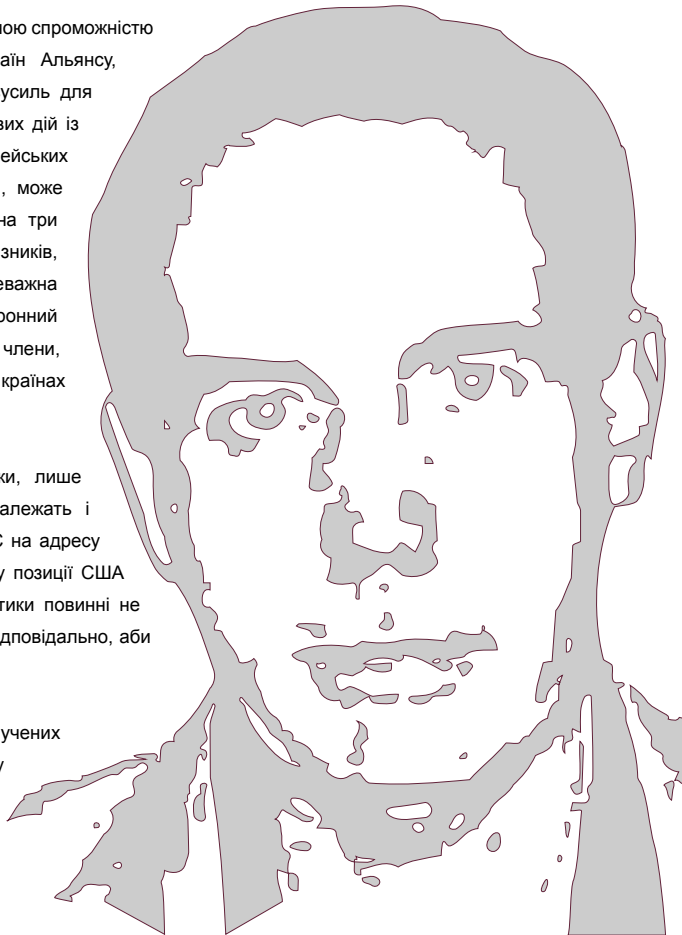
на рішення Америки та військові дії під її проводом, вони мають бути спроможними взаємодіяти з силами США на ранніх етапах бойових операцій, а не лише виконувати завдання на етапі “зачистки” та постконфліктного відновлення стабільності. Інакше у європейців буде мало вибору, окрім як працювати “чорноробами”.

Політики по обидва боки Атлантики повинні не “поглиблювати підкоп”, а почати нарешті діяти більш відповідально, аби призупинити трансатлантичний розкол

Я також погоджуюсь з тим, що існує різниця між оборонною спроможністю більш розвинутих у цьому плані європейських країн Альянсу, таких як Франція та Велика Британія, які доклали зусиль для розвитку експедиційних сил та засобів ведення бойових дій із застосуванням централізованих мереж, і рештою європейських держав НАТО. Якщо така тенденція зберігатиметься, може виникнути реальна загроза розшарування Альянсу на три рівні: (1) Сполучені Штати і декілька вибраних союзників, спроможних здійснювати “проекцію сили”; (2) переважна частина Альянсу, яка головним чином зберігає оборонний характер, що існував за часів холодної війни; і (3) нові члени, збройні сили яких є менш модернізованими, ніж в країнах другого рівня.

Деякі заявляють, що лунали по обидва боки Атлантики, лише погіршили і без того складну ситуацію. До них належать і висловлювання президента Ширака під час саміту ЄС на адресу країн Східної Європи та звинувачення їх за підтримку позиції США щодо кризи в Іраку. Політики по обидва боки Атлантики повинні не “поглиблювати підкоп”, а почати нарешті діяти більш відповідально, аби призупинити трансатлантичний розкол.

Але головна проблема полягає в тому, що ні в Сполучених Штатах, ні в більшості країн Європи не існує консенсусу щодо того, як протистояти новим загрозам та відповідати на виклики, що постають перед НАТО. Без такого консенсусу Альянсу буде важко ефективно розпорядитися наявними збройними силами з використанням чи без використання СРН.

Забезпечення необхідного консенсусу зі стратегічних питань потребуватиме "освіченого" глобального лідерства США і бажання Вашингтона ставитись до європейських союзників як до справжніх партнерів, а не васалів, які мають без найменшого сумніву шикуватись в колону для підтримки будь-якої політичної ініціативи Сполучених Штатів ("Або ви з нами, або проти нас"). Питання полягає не лише в тому, що Америка повинна більше консультуватися зі своїми союзниками, хоча це також не завадило б, а радше в необхідності досягнення всередині Альянсу стратегічного консенсусу щодо дій Сполучених Штатів. Водночас більшість європейських союзників США повинні серйозніше поставитись до нових загроз та завдань трансформації своїх збройних сил.

З повагою,

Стив.

Шановний Стиве!

Те, що європейці повинні збільшити свої оборонні інвестиції не потребує полеміки. Це, в певному сенсі, те ж саме, що екологи називають "політикою загального позитиву". Нам необхідно звзити трансатлантичну прогалину, щоб запобігти розпаду Альянсу. Якщо ж Альянс розпадеться, то європейським союзникам доведеться ще більше затратити на оборону. Однак те, що ми обидва так думаємо, навряд чи матиме відчутні наслідки, якщо взагалі матиме бодай який-небудь практичний результат.

Якщо ми справді хочемо врятувати Альянс від загрози розколу західного світу, як американці, так і європейці повинні докласти для цього значно більше зусиль

Альянс повинен розв'язати ще дві найважливіші проблеми. Одна з них викликана тим, як змінюється характер загроз безпеці. Політично-військовий Альянс, що створювався для захисту від загроз державам-членам не є достатньо пристосованим для боротьби з небезпекою іншого

характеру, такою як організація Аль-Каїда. Поліцейські функції, збір розвідувальної інформації невійськового характеру, фінансовий моніторинг, соціальні та економічні ініціативи не є ключовими елементами компетенції НАТО. До того ж на сучасному етапі, коли на зміну одній загрозі швидко приходить інша, коли центр стратегічної уваги переноситься з Афганістану (2001 - 2002) до Іраку (2003 - 2004), характер місії справді визначає склад коаліції учасників. Незалежно від присутності чи відсутності Сил реагування НАТО, Альянсу буде вкрай важко "перескакувати" від врегулювання одного конфлікту до іншого.

Однак найбільшою проблемою для організації є те, що в багатьох країнах НАТО значна частина населення вважає, що найважливіша держава Альянсу сама стала джерелом небезпеки. В цьому полягає вкрай важлива і небезпечна тенденція відходу від одностайної солідарності, проявленої після 11 вересня. Альянс безпеки, який почав сприйматись як чинник небезпеки, перетворюється на прикрий парадокс. Таке явище може виявитись тимчасовим, і спільна боротьба із загрозою застосування ядерної зброї Північною Кореєю може знову згуртувати нас. Але ми всі маємо усвідомити - якщо ми справді хочемо врятувати Альянс від загрози розколу західного світу, як американці, так і європейці повинні докласти для цього значно більше зусиль. Впродовж останніх місяців такі зусилля не були особливо помітними.

З повагою,

Франсуа.

ЧИ ЗАЛИШАЄТЬСЯ ВІЙСЬКОВА СИЛА ГОЛОВНИМ ЧИННИКОМ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ?

Стівен Евертс

НІ

Стівен Евертс - старший науковий співробітник та керівник трансатлантичної програми лондонського Центру європейських реформ

Гарі Шмітт - виконавчий директор проекту "Америка нового сторіччя", Вашингтон

ТАК

Гарі Шмітт

Шановний Гарі!

Питання щодо важливості військової сили для виконання завдань зовнішньої політики має принципове значення. Досягнення трансатлантичного консенсусу з цього загально-стратегічного питання є, можливо, важливішим, ніж узгодження позицій стосовно Іраку, відносин між Ізраїлем та Палестиною, чи Міжнародного кримінального суду.

Без сумніву, розв'язання більшості глобальних проблем сьогодення потребує ретельно зваженого застосування комплексу "жорстких" та "м'яких" механізмів безпеки. Сподіваюсь, ви погодитесь, що в міжнародній ситуації безпеки було зроблено радикальний крок вперед від "старих недобрих часів" холодної війни, коли слова "розрядка" та "стримування" були невід'ємною частиною зовнішньополітичної лексики. За сучасної доби, коли холодна війна відійшла у минуле, мова йде про перехід від ризиків до загроз від єдиного ризику, пов'язаного з можливим обміном термоядерними ударами, до комплексу загроз глобальної небезпеки. В результаті, система чинників, що визначають сучасну безпеку, є не так чітко визначеною, як раніше. Між чорним та білим кольором з'явився цілий спектр, що складається з тисяч сірих відтінків. Одним з наслідків такої метаморфози є те, що військова сила стала менш важливою, оскільки вона часто не відповідає потребам вирішення складних проблем, пов'язаних з сучасною політикою та безпекою.

Аналізуючи проблему "месіанського тероризму", поширення зброї, нестабільних держав, врегулювання регіональних конфліктів, чи будь-яке інше питання, що має міжнародний вимір, незмінно приходимо до висновку: розв'язання таких проблем є складним завданням. Але держави, що вміють користуватися повним набором наявних інструментів для його вирішення і реально бажають співпрацювати з партнерами-однодумцями, мають набагато більше шансів на успіх. Саме за цієї логічної причини мене непокоять сучасні тенденції Сполучених Штатів до надмірної мілітаризації. На відміну від деяких європейських політиків лівого крила я не переймаюсь військовою могутністю Сполучених Штатів. Сучасний світ, що характеризується дедалі вищим рівнем міжнародного напруження, вочевидь, потребує багатосторонньої участі США в міжнародних процесах. Однак, на мою думку, немає сенсу постійно збільшувати оборонні видатки, які вже становлять понад мільярд доларів на день, в той час, як суми, що виділяються Америкою на невійськову участь в міжнародному житті є просто жалюгідними, адже це означає, що дедалі менше ресурсів спрямовується на фактичне розв'язання міжнародних проблем. За винятком оборонних витрат, частка федерального бюджету, яка виділяється на міжнародну

діяльність, що включає, наприклад, надзвичайно потрібну програму „Нанна-Лугара”, спрямовану на забезпечення надійного зберігання російської ядерної зброї та матеріалів, скоротилася з 4 % (1960-ті роки) до 2% (1970-ті), а на сьогодні становить трохи більше ніж 1%.

Безумовно, за певних умов, як, наприклад, у операції проти режиму Талібан в Афганістані, може виникнути необхідність військової переваги над супротивником. Однак вирішення проблеми виключно військовими засобами, бодай на середньострокову перспективу, рідко видається можливим. Взяти хоча б сьогодишню проблему з Афганістаном. І взагалі, я не думаю, що саме по собі “військове домінування по повному спектру” може забезпечити Сполученим Штатам перемогу у війні з тероризмом. Здобути цю перемогу можливо лише зусиллями розвідувальних і поліцейських служб та “завоюванням” людських сердець і розуму. Саме до такого висновку привів європейців їх власний досвід, що зазвичай добувався болісно. Військова перевага не може сприяти тому, аби Росія почала тяжити до Заходу, Китай гармонійно інтегрувався у світову спільноту, а на Близькому Сході було знайдено спосіб мирного врегулювання конфлікту.

Засоби міжнародного впливу, що знаходяться у розпорядженні держав, безпосередньо впливають на їхній світогляд. Поведінка Сполучених Штатів дедалі більше нагадує мені поговорку: “якщо твоїм єдиним інструментом є молоток, усі проблеми здаються цвяхами”. Ідеологія в душі Томаса Хобса, на якій базується американська Стратегія національної безпеки, з її основоположним принципом “удару на випередження”, тільки посилює занепокоєння тих, хто вважає, що суперечності між Європою та Америкою в питаннях глобальної стратегії дедалі поглиблюються.

У відповідь на численні звинувачення Америки в односторонніх діях, Сполучені Штати закидають європейцям скіпність в оборонному фінансуванні. Безумовно, існують серйозні підстави спонукати Європу до удосконалення “жорстких” засобів безпеки. Добре, що деякі країни, як Франція та Велика Британія, вже тепер збільшують витрати на оборону. Як і багато інших аналітиків, я готовий невтомно повторювати “мантру” про те, що без збільшення оборонних бюджетів та раціональнішого їх використання Європа не зможе досягти своїх зовнішньополітичних цілей. У власне європейських дебатах моя позиція полягає в тому, що зміцнення військової спроможності нашого континенту необхідне не для того, щоб догодити американцям, а для виконання завдань, які Європа поставила перед собою в межах НАТО та ЄС.

Проте існує три абсолютно слушні причини небажання Європи зробити оборонні витрати своїм пріоритетом. По-перше, позиція Сполучених

Штатів у цих питаннях створює певний вакуум безпеки, який Європа змушена заповнювати. Простіше кажучи, якщо Америка не займається превентивними заходами чи постконфліктною відбудовою, то хто має це робити? По-друге, чимало європейців скептично ставляться до аргументів деяких аналітиків про те, що підвищення рівня обороноздатності Європи зміцнить її вплив у відносинах з Вашингтоном. Сполучені Штати, особливо за нинішньої адміністрації, мають тенденцію спочатку визначити свою стратегію, а потім тиснути на своїх союзників, або умовляти їх підтримати її. В Європі часто говорять, і це лише частково є жартом, що Сполученим Штатам потрібна коаліція не “охочих і спроможних”, а “охочих і слухняних”. По-третє, повернімося до питання ефективності. Якщо в сучасному світі військова сила спроможна вирішувати лише обмежену і, очевидно, дедалі меншу кількість міжнародних проблем, причому в такий спосіб питання часто вирішуються лиш на короткий термін, то в багатьох європейців виникає логічне запитання: навіщо збільшувати видатки на оборону?

Безумовно, нам потрібен відвертий трансатлантичний діалог, щоб з'ясувати, які глобальні проблеми потребують найбільшої уваги - тероризм фанатиків та ризик того, що вони отримають доступ до ядерної зброї, чи негативні наслідки глобалізації; які стратегії є найбільш ефективними для їх розв'язання - одностороння військова сила та удари на випередження, чи створення широких міжнародних коаліцій та поєднання “жорстких” та “м'яких” засобів безпеки.

***Військова сила часто не відповідає
потребам вирішення складних
проблем, пов'язаних з сучасною
політикою та безпекою***

Нині у Вашингтоні вважається майже обов'язком дорікати європейцям за неадекватність оборонних витрат. Але при більш ретельному аналізі стає очевидним, що неадекватність з боку Сполучених Штатів є ще більш разючою і викликає ще більше занепокоєння. З нетерпінням чекаю того дня, коли Сполучені Штати збагнуть помилковість свого підходу до визначення пріоритетів фінансування. Військова перевага Америки, можливо, додає їй відчуття власної значущості, але навряд чи допомагає у вирішенні нагальних проблем неспокійного сучасного світу.

З повагою,

Стівен.

Шановний Стівене!

Перед тим, як відповісти на ваші зауваження, я маю викласти свої думки щодо конкретного запитання, запропонованого для нашого обговорення: чи залишається військова сила головним чинником міжнародної безпеки? Відповідаючи коротко, скажу: ні. Головним чинником, як і завжди, є характер режимів, що становлять систему, яка дістала назву “світового порядку”. У сучасному світі головний чинник міжнародної безпеки визначається тим, чи існує в державі, або в державах, ліберально-демократичний устрій. Безумовно, найбільшим досягненням у розвитку теорії міжнародної безпеки було “відкриття” того, що забезпечення міжнародного миру та процвітання є прямо пропорційним поширенню ліберально-демократичного урядування у світовому масштабі.

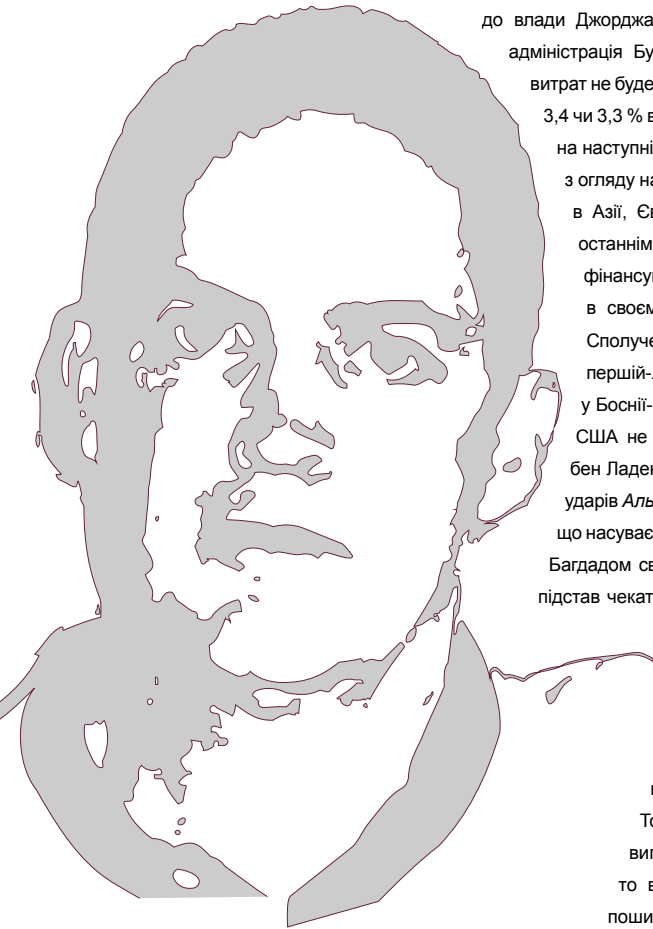
Однак залишається запитання, чи є військова потужність другим за важливістю чинником міжнародної безпеки? Моя відповідь на це запитання є стверджувальною. Чи це єдиний чинник? Ні. Чи можна вирішити всі проблеми, спираючись виключно на нього? Ні. Проте саме він займає друге місце у списку причин, що пояснюють, чому більшість держав діють саме так, як вони діють, чому вони не поводять себе так, як могли б поводити, і чому перевага саме у цьому аспекті державності дає їм можливість ефективніше використовувати інші засоби своєї політики. Як не парадоксально, єдиною причиною, за якої ми debatємо це питання, є те, що військова сила Сполучених Штатів є настільки всюдисущою, що користь, яку вона приносить міжнародній стабільності,

приймається за належне. Проявом цього є ваше твердження, що військова сила не може "сприяти тому, аби Росія почала тяжіти до Заходу, Китай гармонійно інтегрувався у світову спільноту, а на Близькому Сході було знайдено спосіб мирного врегулювання конфлікту". Звичайно, вирішити ці проблеми виключно військовою силою неможливо, але військова перевага Сполучених Штатів та Ізраїлю справді запобігає проведенню Росією, Китаєм та палестинським керівництвом радикальнішої політики, що створювала б ще більшу небезпеку підризу міжнародного порядку. Тож, військова сила має значення не лише тому, що певні проблеми справді є "цвяхами" (Мілошевич, бен Ладен та їм подібні), а ще й тому, що збройна перевага дає можливість тримати під контролем безліч інших проблем. Достатньо лише уявити, що США не мають глобальної військової потужності, і стає зрозумілим, що світ був би зовсім іншим, а рівень безпеки в ньому значно нижчим.

Ви ж, навпаки, робите загальний висновок, нібито Сполучені Штати не усвідомлюють, що після холодної війни, в умовах більш складної політики та безпеки "військова сила стала менш важливою". Навіть не говорячи про неточність (і, можу додати, "євроцентричний наголос") вашої "чорно-білої характеристики" проблем, що стояли перед безпекою Америки за часів холодної війни і нібито зводилися до небезпеки "обміну термоядерними ударами", маю зауважити, що звинувачення США у проведенні політики "надмірної мілітаризації" є безпідставними.

За період після холодної війни військовий бюджет Сполучених Штатів, як і Європи, було скорочено. Десять років тому оборонні витрати США знаходились на рівні до 5% ВВП. З приходом до влади Джорджа Буша цей показник ледве досягав 3%. До 11 вересня адміністрація Буша чітко визначила, що значного збільшення військових витрат не буде. Звичайно, враховуючи масштаби американської економіки, 3,4 чи 3,3 % від ВВП (що є орієнтовними показниками оборонних видатків на наступні 2 роки) становлять суму, на яку можна купити чимало. Але, з огляду на зобов'язання Сполучених Штатів щодо глобальної безпеки в Азії, Європі, на Близькому Сході, а також в самій Америці, що останнім часом стало особливо актуальним, можна сказати, що таке фінансування ледве досягає необхідного рівня. До того ж, маючи в своєму розпорядженні неперевершений військовий потенціал, Сполучені Штати не схильні гарячково "тиснути на курок" при першій-ліпшій нагоді. Наприклад, рішення про військову операцію у Боснії-Герцеговині та Косові не були поспішними. А до 11 вересня США не вдавалися до використання військової сили навіть проти бен Ладена, хоча у попередні роки сотні людей загинули в результаті ударів *Аль-Каїди* по американських об'єктах. Навіть іракський конфлікт, що насувається, став результатом більш ніж десятирічного невиконання Багдадом своїх зобов'язань щодо припинення вогню. Я також не бачу підстав чекати, що Вашингтон прожогом кине на регулювання кризи на Корейському півострові шляхом завдання повітряних ударів високої точності.

У своїй карикатурній характеристиці американської державної політики ви також стверджуєте, що Стратегія національної безпеки США базується на "ідеології в дусі Томаса Хобса" з її "основоположним принципом удару на випередження". По-перше, якби це відповідало дійсності, то в Стратегії не приділялося б стільки уваги необхідності поширення ліберальних політичних та економічних принципів в

уському світі. По-друге, уважне ознайомлення з цим документом приводить до висновку, що принцип "удару на випередження" не є ключовим елементом нової Стратегії. Чи набуває він особливого значення за нової доби, коли проблема поширення зброї виходить з-під контролю і створює особливу небезпеку? Так. Чи є "удар на випередження" визначальним елементом загальної стратегії? Не думаю.

На підтримку своєї тези про "надмірну мілітаризацію" державної політики США ви стверджуєте, що "на невійськові форми міжнародного задіяння США виділяються жалюгідні суми". Звичайно, можна сперечатися з приводу того, чи міжнародна допомога,

що надається Сполученими Штатами (12, 7 мільярдів доларів у 2000 році) є достатньою, і чи приносить зовнішня допомога відчутну користь взагалі, але називати таку допомогу "жалюгідною" це вже літературна гіпербола. Окрім Японії, жодна країна не витрачає на урядові програми міжнародної допомоги стільки, як Сполучені Штати, а наступного року не буде жодної країни, що виділила для таких цілей більше, ніж США. Навіть тепер Сполучені Штати надають зовнішню допомогу на найщедріших умовах. (Японія, у багатьох випадках, допомагає позиками, а не грантами і вимагає, як і деякі європейські держави, використання цих коштів на закупівлю товарів та послуг саме у неї.) Незаперечним фактом є і те, що Сполучені Штати є найбільшим із світових донорів, які на двосторонній основі надають допомогу країнам, що розвиваються. Тільки на виконання державних програм міжнародного розвитку Сполученими Штатами надається 11 мільярдів доларів, в той час, як за усіма формами допомоги рівень виділених коштів перевищує 17 мільярдів доларів. США є також світовим лідером у наданні гуманітарної допомоги, найбільшим донором міжнародних банків розвитку, першою країною за розміром приватних благодійних внесків та найбільшим джерелом надходжень приватного капіталу для країн, що розвиваються. Щороку, тільки за приватними грошовими переказами зі Сполучених Штатів до таких країн відправляється понад 30 мільярдів доларів, що дорівнює, чи навіть перевищує оборонний бюджет кожної з країн НАТО, за винятком Франції, Великої Британії та США.

Головний чинник міжнародної безпеки визначається тим, чи існує в державі, або в державах, ліберально-демократичний устрій

Європейці люблять похвалити себе за те, що нібито мають більш урівноважене і не таке примітивне розуміння сучасних потреб безпеки, ніж "оті американські ковбої". Однак факти вказують на те, що своїми руками Сполучені Штати не лише тримають найбільший у світі "молоток", а ще і найщедріше діляться добром з власної "кишені". Як на мене, такий підхід є більш "урівноваженим", ніж той, що демонструє, скажімо, Німеччина, де сукупний рівень коштів, що виділяються на міжнародну допомогу та військові витрати, є значно нижчим, ніж 2% ВВП. Відверто кажучи, це і не дивно, оскільки Німеччина, та і взагалі Європа, розраховують на те, що саме Сполучені Штати будуть брати на себе головний тягар у розв'язанні проблем глобальної безпеки. Гаразд. Але європейцям слід припинити видавати цю слабкість за проникливе нове розуміння того, що визначає міжнародну безпеку у світі після холодної війни.

З повагою,

Гарі.

Шановний Гарі!

У своїй відповіді я хотів би зупинитися на трьох аспектах. Вони стосуються сутності питань трансатлантичної безпеки на сучасному етапі, ефективності військової сили та альтернативних варіантів державних витрат.

Я радий, що ми маємо спільну думку про те, що міжнародна безпека визначається не військовою потужністю держав, а тим, чи існує в них ліберально-демократичний устрій. Саме у висновку, що ліберальні демократії

не воюють між собою, ми найбільше наблизились до формулювання "емпіричного закону" міжнародних відносин. Але постає запитання: як забезпечити поширення демократичного миру? На мою думку, найкращим шляхом до розбудови ліберальної демократії є саме такий спосіб запобігання конфліктам та постконфліктної відбудови, до якого часто вдаються європейські (та інші) країни, і який американці часто відкидають, чи просто недооцінюють. Збільшення оборонних витрат - це чудово, якщо Сполучені Штати ставлять за мету зробити свою військову перевагу ще більшою. Але як цим можна зарадити сповзанню нестабільних держав у прірву анархії? Як цим можна запобігти черговому перетворенню Афганістану в полігон для кривавих ігор польових командирів та ісламських фундаменталістів?

Відбудова зруйнованого війною суспільства - це тяжка буденна справа. Вона потребує набагато більше коштів і часу, ніж військова фаза врегулювання конфлікту. Було б значно краще, якби Сполучені Штати переглянули свою пасивну позицію щодо розбудови держав, які потребують стабілізації, взяли на себе політичні зобов'язання сприяти цьому процесу і запропонували необхідні ресурси для його реалізації. Що стосується військового аспекту, то США могли б приєднатися до своїх європейських союзників у наданні додаткових контингентів для виконання місії ООН. На сьогодні тільки один (саме так - один) американський солдат бере участь у операціях з підтримки миру під проводом ООН (із загальної кількості 36 000). Якби США розширили свою участь в таких місіях, то міжнародний престиж Сполучених Штатів і рівень глобальної безпеки зазнали б значного підйому.

Відбудова зруйнованого війною суспільства потребує набагато більше коштів і часу, ніж військова фаза врегулювання конфлікту

Безумовно, за певних обставин застосування військової сили є необхідним. Дипломатія, що не підкріплюється військовою альтернативою, може бути неефективною, як показали події у колишній Югославії початку 90-х років. Але військова сила

без дипломатичної чи політичної стратегії нерідко буває ще гіршою і лише додає проблем, а не розв'язує їх. Взяти хоча б приклад Сомалі у 1991-92 роках. Чи проблему Великої Британії та Північної Ірландії, де прояви насильства скоротилися тільки після того, як розпочалися мирні переговори. Це сталося не тому, що військова перевага була на боці Великої Британії. Ваша теза про те, що військова перевага запобігає проведенню "палестинським керівництвом радикальнішої політики, що створювала б ще більшу небезпеку підризу міжнародного порядку", є, щонайменше, спірною. Військова перевага Ізраїлю (чи, радше, його самореклама як держави, що має таку перевагу) стала причиною руйнівного вторгнення до Лівану у 1982 році, а нині підживлює ілюзію про те, що більш рішучими заходами військового тиску можна остаточно покласти край діям терористів-самогубців. Незалежно від того, яку позицію обстоює людина в питанні відносин між Ізраїлем та Палестиною, лише купка екстремістів (з обох боків конфлікту) вірить в можливість розв'язання проблеми військовими методами.

І на закінчення, про альтернативні варіанти державних витрат. Ви звитяжно захищаєте репутацію Сполучених Штатів як держави, що переймається міжнародним розвитком, і рясно сипите цифрами, які на перший погляд видаються вражаючими, а насправді лише вводять в оману. При ретельному аналізі вони не витримують жодної критики. По-перше, словосполучення "жалюгідна допомога" в такому контексті вперше вжито не мною. Ця "літературна гіпербола" навіть не є європейською за походженням. Такими словами Джозеф Най характеризував кошти, які Сполучені Штати виділяють на "м'які" заходи безпеки. По-друге, сума в 11 мільярдів доларів, яку США надають для міжнародної допомоги вражає значно менше, якщо врахувати, що понад 5 мільярдів доларів із цього фонду дістається Ізраїлю та Єгипту. Звичайно, у багатьох випадках (але не завжди) Сполучені Штати виступають найбільшим донором коштів, що надаються на двосторонній основі, звичайно, у багатьох випадках (але знову-таки не завжди) Америка робить значні внески до бюджету ООН, МВФ, Світового банку та інших міжнародних організацій. Але на тлі сукупних внесків європейських держав, суми, що виділяються Сполученими Штатами, виглядають "карликовими", що і підтверджується

даними відносної статистики. Як неодноразово наголошував Кріс Паттен “Європейський Союз та його члени надають 55 % загальних коштів, що виділяються на міжнародний розвиток, і близько 66% допомоги у вигляді грантів. Вони фінансують 50% загальної допомоги палестинцям, понад 60% допомоги Росії та понад 85% - Балканам”.

Річ не в тім, хто виграє “конкурс краси” у наданні міжнародної допомоги. Головне, що розв’язання нових завдань глобальної безпеки потребує комплексного підходу і ефективного поєднання “жорстких” та “м’яких” заходів безпеки. Безумовно, європейці повинні удосконалити ефективність та цілісність своєї зовнішньої політики. Але управління системою глобальної безпеки вимагає від Сполучених Штатів, можливо, ще більших змін. Менталітет деяких “яструбів” в адміністрації США та інструменти, що знаходяться у розпорядженні держави, у багатьох випадках не відповідають характеру сучасних завдань безпеки. Головний принцип, на якому мають базуватися трансатлантичні дебати щодо внеску в глобальну безпеку, має передбачати перегляд підходів до неї і лише потім перерозподіл необхідних витрат.

З повагою,

Стівен.

Шановний Стівене!

Гаразд, ми маємо спільну думку стосовно того, що визначальним чинником міжнародного миру та безпеки є наявність в державі, або в державах, ліберально-демократичного устрою. Ваша відповідь на запитання “як забезпечити поширення демократичного миру?” є досить показовою. Ви стверджуєте, що “найкращим шляхом до розбудови ліберальної демократії є саме такий спосіб запобігання конфліктам та постконфліктної відбудови, до якого часто вдаються європейські (та інші) країни, і який американці часто відкидають, чи просто недооцінюють”.

По-перше, демократичний мир залежить не лише від збільшення кількості демократичних держав. Він також пов’язаний із захистом демократії в країнах, де вона вже існує. За вашою логікою виходить, що мир та безпека в державах сучасної демократії є автоматично незворотними. Але це, безумовно, не так. Великою мірою цей мир забезпечується саме тією військовою силою, яку ви готові списати за непотрібністю. Невже ви справді вважаєте, що за відсутності оборонного потенціалу Сполучених Штатів демократія Південної Кореї була б у безпеці поряд з могутнім військовим арсеналом свого північного сусіда? Невже ви справді вважаєте, що без американських авіаносних груп демократія на Тайвані утрималася б більше тижня, з огляду на проголошену Китаєм мету захопити острів силою? Невже ви справді вважаєте, що за відсутності військової переваги США Ірак не взяв би під свій контроль величезні нафтові родовища, від яких так залежать країни західної демократії? Невже ви справді вважаєте, що демократичний Ізраїль існував би сьогодні, якби його військова перевага над Сирією чи Іраком не була такою очевидною? Чи Єгипет взагалі підписав би коли-небудь мирний договір з Ізраїлем, якби двічі не зазнав нищівної поразки на полі бою? До того ж, чому найпершим зовнішньополітичним завданням, яке ставлять перед собою нові держави європейської демократії є вступ саме до НАТО і лише потім до Європейського Союзу? Чи не тому, що вони знають - гарантії безпеки є безперечним пріоритетом? А безпека ґрунтується на приналежності до спільноти, на боці якої існує військова перевага.

Щодо інших ваших зауважень, то я не стверджував, що існує можливість розв’язання проблеми відносин між Ізраїлем та Палестиною “військовими методами”. Однак можна з певністю сказати, що якби військовий потенціал Ізраїлю був десь на рівні Лівану, існувала б ще менша вірогідність успішного мирного процесу, оскільки

Арафат та його друзі, що раніше ставили за мету знищення Ізраїлю, обмежили свої амбіції лише з огляду на спроможність Ізраїлю захистити себе. Я також помітив, що вам, здається, дуже хочеться перескочити до "постконфліктної відбудови". Але ви не усвідомлюєте очевидного: раз у раз досвід показує, що доки від влади не усунуто злочинів, які, між іншим, не надто переймаються вашими "доконфліктними" запобіганнями, поширення демократичного миру є неможливим. Незалежно від того, з якими проблемами ми стикаємося у спробах забезпечити розбудову в Афганістані, Боснії та Герцеговині, чи в Косові стабільної системи самоврядування, встановлення у кожній з цих країн гідного державного устрою є можливим лише завдяки попередньому застосуванню переважаючої військової сили. Навіть досвід Північної Ірландії, на який ви посилаєтесь, підтверджує мою думку. Можливо прояви насильства справді скоротилися лише після початку мирних переговорів, але саме ефективне використання сили військовими, службою розвідки та поліцією Великої Британії примусило ІРА усвідомити неможливість досягнення своїх цілей шляхом терору.

Збройна перевага дає можливість тримати під контролем безліч інших проблем

І знову-таки, ви продовжуєте малювати карикатурний образ американської державної політики. Ви пишете, що "на сьогодні тільки один (саме так – один) американський солдат бере участь у операціях з підтримки миру під проводом ООН". Однак ви чомусь не згадуєте, що саме Сполучені

Штати фінансують більш ніж третину цих операцій, тобто платять суму, що майже вдвічі перевищує внесок будь-якої держави світу. Більше того, на додаток до всіх своїх інших військових зобов'язань глобального масштабу, у 2001 році США зробили найбільший внесок у багатосторонні операції миру.

Справді, на загал Європа витрачає більше на державні програми міжнародного розвитку, ніж Сполучені Штати. Але тут знову виникає питання ефективності. Сума, що виділяється на сприяння міжнародному розвитку американським приватним сектором становить 36 мільярдів доларів на рік. Ця цифра значно перевищує відповідний показник для будь-якої країни ЄС і відображає думку американців про те, що у більшості випадків надання допомоги приватними організаціями є ефективнішим як за результативністю, так і з точки зору адміністрування. Дещо парадоксально, що саме Джо Най, духовний наставник ідеї американської "м'якої сили", здається, забув цей факт, який має безпосереднє відношення до його "кредо". Водночас, до 11 вересня Європа, як колективно, так і зусиллями окремих країн, була головним джерелом міжнародної допомоги для розвитку таких країн як Афганістан, Ірак, Лівія, Палестинська Автономія та Сирія. Можливо, Кріс Паттен міг би пояснити, як саме ці сотні мільйонів доларів посприяли поширенню демократичного миру у світі. Але я в цьому сумніваюсь.

З повагою,

Гарі.

Шановний Гарі!

Завершуючи наш обмін думками, я хотів би повторити свій головний аргумент: для розв'язання значної більшості проблем сучасної безпеки, країни, чи радше групи країн, повинні виробити комплексний підхід, що передбачав би поєднання "жорстких" та "м'яких" інструментів безпеки і проявити готовність неухильно дотримуватися обраного курсу. Нехай інші вирішують, чи мої слова справді спотворюють державну політику США, але якщо ви перечитаєте написане мною, то, можливо, помітите, що в своїх висловах я був коректним. Ризикуючи повторитися, хочу все-таки наголосити, що я всіляко підтримую активну участь Сполучених Штатів у міжнародних справах. Наведу лише один приклад: політика, яку США проводили в перші десять років після Другої світової війни була далекоглядною, щедрою і, безперечно, успішною. До

того ж я абсолютно свідомий того, що між Європою та Сполученими Штатами завжди існуватимуть розбіжності пріоритетів щодо внеску у розв'язання проблем глобальної безпеки.

Однак, що мене справді непокоїть, це те, що нині, коли Європа, не без вагань та помилок, все-таки намагається усунути свої недоліки, в Сполучених Штатах не відбувається нічого подібного. Тим часом трансатлантичний дисбаланс менталітету та матеріальних ресурсів дедалі погіршується. І це не дрібниця, оскільки болісна правда полягає в тому, що чим більше США покладаються на “жорсткі” методи та примус у вирішенні питань безпеки, тим менш ефективними стають їх “м'які” інструменти безпеки та методи переконання. Сполучені Штати серйозно ризикують “накликати біду своїм власним пророцтвом”. Як наслідок, безпеки та миру у світі може стати ще менше.

Чим більше США покладаються на “жорсткі” методи та примус у вирішенні питань безпеки, тим менш ефективними стають їх “м'які” інструменти безпеки та методи переконання

З повагою,

Стівен.

Шановний Стівене!

Я погоджуюсь з вами у тому, що вирішення міжнародних проблем потребує комплексного підходу. Водночас досить цікаво, що ви називаєте політику, яку Сполучені Штати проводили в перші десять років після Другої світової війни “далекоглядною, щедрою і, безперечно, успішною”. Я поділяю таку думку. Але якою була ця політика? По суті, вона спрямовувалась на розбудову міжнародної економічної та фінансової системи, створення мережі альянсів демократичних держав в усьому світі, надання допомоги у відбудові зруйнованих війною країн та виконання широкомасштабної програми переозброєння. Саме ці завдання залишаються основними елементами сучасної державної політики Америки, з поправкою на нові умови та продиктовані ними зміни у тактиці застосування цієї політики.

Справді, занепокоєння європейців політикою Сполучених Штатів викликане, головним чином, не тим, що Вашингтон не має комплексного підходу до міжнародних справ, а тим, що Америка не заінтересована у розширенні цього підходу в такий спосіб, щоб він передбачав розбудову нової мережі багатосторонніх інституцій та договорів, які обмежували б можливість застосування сили. Схоже, що за численних як історичних, так і сучасних причин, багато хто в континентальній Європі втратив віру в те, що держави ліберальної демократії можуть мати військову силу і водночас не зловживати нею. Американці ж обстоюють іншу думку. Ми віримо, що врешті-решт мир та процвітання у світі можна забезпечити лише за умови, що демократичні сили на нашій планеті матимуть в своїх руках сильнішу зброю, ніж та, якою володіють злочинці.

Доки від влади не усунуто злочинців, поширення демократичного миру є неможливим

З повагою,

Гарі.

ЧИ ПОВИННА І СПРОМОЖНА ЄВРОПА ПОДОЛАТИ ВІДСТАВАННЯ У ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ГАЛУЗІ?

Ів Бойер

ТАК

Ів Бойер - заступник директора паризької Фундації стратегічних досліджень, голова Французької асоціації військових студій

Буркард Шмітт - головний науковий співробітник та заступник директора паризького Інституту Європейського Союзу з досліджень у галузі безпеки

НІ

Буркард
Шмітт

Шановний Буркарде!

Враховуючи, що минулого року Сполучені Штати витратили на оборону на 85 відсотків більше, ніж усі інші члени Альянсу разом, а у цьому році військовий бюджет США навіть підвищився, можна зробити висновок, що різниця в рівнях оборонної спроможності союзників, що знаходяться по різні боки Атлантики, є великою, як ніколи. Хоча для європейських країн нагальним залишається завдання подальшого забезпечення оперативної сумісності зі збройними силами Сполучених Штатів, необхідно визначити межу між цим імперативом та політичними наслідками технологічних альтернатив, що можуть призвести до залежності від Америки.

Як ви знаєте, країни Західної Європи активно спонукаються до подолання військово-технічного відставання від Сполучених Штатів. Звичайно, подібні заклики лунають відтоді, як виник Атлантичний альянс. Але нині до традиційних аргументів, що висуваються на користь збільшення оборонних видатків європейськими союзниками, додається й боротьба з тероризмом. Проте необхідність розширення військового бюджету саме з такою метою ще треба довести.

Наступний саміт НАТО в Празі, без сумніву, стане ще однією нагодою підняти питання розбіжностей у фінансуванні оборони Сполученими Штатами та їх союзниками, а для американської адміністрації вкотре наголосити на неефективності спроб європейців подолати своє відставання. У цьому контексті варто пам'ятати, що за рівнем оборонної спроможності Європейський Союз значно випереджає країни, що є його найближчими сусідами, а в міжнародному масштабі поступається лише Сполученим Штатам.

Причини, що стоять за закликами Сполучених Штатів, очевидно, є важливішими, ніж сам факт військово-технічного відставання Європи. Ключове значення мають дві з них: неефективність виконання Альянсом Ініціативи розвитку оборонної спроможності (DCI) – останньої з програм НАТО високого рівня, спрямованих на удосконалення військово-технічного потенціалу Альянсу, та дедалі активніше зміцнення європейськими країнами своїх позицій у сфері високих технологій, що створює для Сполучених Штатів ризик конкуренції у галузях, де на сьогодні вони мають фактичну монополію.

Згідно з Ініціативою розвитку оборонної спроможності, від європейських членів НАТО очікується, по суті, трансформування обороноздатності відповідно до цілей і завдань американської армії. Таким чином, Атлантичний альянс має перетворитися на єдиний оборонно-стратегічний простір, керований Сполученими Штатами. Фактично, завдання технічного прогресу прийшли на зміну конкретній небезпеці минулого як аргумент, що потребує поглиблення військової інтеграції країн атлантичного простору ще більшою мірою, ніж за часів радянської загрози.

Погляди Сполучених Штатів на перспективні методи ведення бойових дій багато в чому є результатом застосування новітніх способів обробки військових розвідувальних даних і можуть характеризуватися загальним поняттям “ведення війни із застосуванням централізованих мереж”. На думку Сполучених Штатів, Європа має поділяти такі погляди. Наголошуючи на технології як головній рушійній силі військових дій, неважко було висунути на передній план проблему військово-технічного відставання європейських союзників від США. Справді, витрати Сполучених Штатів на науково-технічні розробки у галузі оборони тільки в 2001 році перевищили загальний військовий бюджет Німеччини.

Витрати Сполучених Штатів на науково-технічні розробки у галузі оборони тільки в 2001 році перевищили загальний військовий бюджет Німеччини

Подолання військово-технічного відставання може також задовольнити інтереси ключових європейських підприємств оборонно-промислового комплексу, що прагнуть стимулювати пасивний внутрішній ринок і вийти на арену військового виробництва США. Проте в політичному плані Західна Європа може втратити від цього стільки ж, скільки виграє у фінансовому. Європа ризикує стати ще залежнішою від Сполучених Штатів, оскільки Вашингтон буде одноосібно контролювати “систему систем”, що становить основу механізму “ведення війни із застосуванням централізованих мереж”. Тож, чи може така політика вважатися доцільною в той час, коли Європейський Союз намагається стати активнішим гравцем на міжнародній арені і впливати не тільки на економічні та монетарні процеси.

Підтримка американського курсу може навіть завдавати шкоди Європі, як у випадку з виконанням програми створення спільного літака-винищувача. Три країни Європейського Союзу – Італія, Нідерланди та Велика Британія в найближчому майбутньому щорічно відволікатимуть майже 4 мільярди доларів від потенційних європейських науково-технічних розробок. Ці кошти, що принесуть неабиякі прибутки американським компаніям, будуть надаватися за рахунок європейських досліджень, таких як Європейська програма забезпечення доступу до технологій, що має на меті подолати відставання від США у галузі науково-технічних розробок і кінце потребує додаткового фінансування. Однак європейці, схоже, мають рішучі наміри щодо інвестування власних програм високих технологій на кшталт комерційного проекту “Галілей”, спрямованого на створення системи визначення координат. Попри лобістський тиск та інші спроби Сполучених Штатів перекреслити цю програму, європейці вирішили продовжувати проект.

Замість того, щоб розмірковувати над питанням “усунення розриву” у військово-технічній галузі, членам ЄС варто було б проаналізувати динаміку розробки Європейської політики безпеки і оборони (ESDP) та потребу в ресурсах, необхідних для наповнення її реальним змістом. Однак удосконалення військового потенціалу та розробка оперативної доктрини для реалізації цієї політики обговорюються досить рідко. Європа справді потребує підвищення обороноздатності. Але європейці повинні розробити таку модель ведення бойових дій, яка реально відповідала б потребам ЄС, - модель зі знаком “зроблено в Європі” і значно меншим наголосом на технологічних аспектах, ніж її американський аналог.

3 повагою,

Ів.

Шановний Іве!

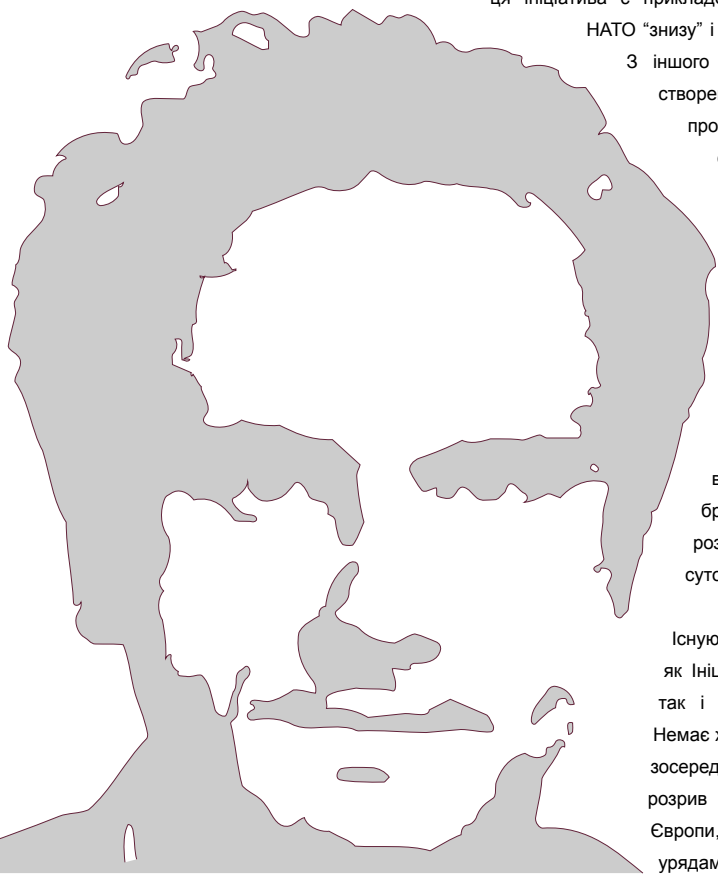
Серйозні недоліки обороноспроможності європейських збройних сил є загальноновизнаними. Проблема має як військовий, так і політичний вимір. По-перше, забезпечення оперативної сумісності з військами США дедалі ускладнюється, а по-друге, Європейська політика безпеки і оборони ризикує залишитися "паперовим тигром".

Брак обороноздатності, безумовно, пов'язаний з бюджетними обмеженнями. Проте головною проблемою військового фінансування в Європі є не обсяг, а, радше, ефективність використання коштів. Багато європейських країн утримують збройні сили, які за своєю структурою неспроможні протистояти сучасним загрозам, і, що навіть важливіше, усі країни Європи розглядають галузь озброєнь як "заповідну територію" своєї держави. В результаті вони продовжують марнувати і без того обмежені кошти на капіталомісткі програми, спрямовані, фактично, на дублювання існуючих оборонних ресурсів, агентств матеріально-технічного постачання, нормативних актів з військових питань тощо. Враховуючи рівень європейської інтеграції в інших галузях, такий підхід є не тільки застарілим, а, з точки зору платників податків, навіть неприйнятним. Тому я вважаю, що будь-яке збільшення військового бюджету має обумовлюватись структурними реформами, спрямованими на розвиток загальноєвропейського оборонного ринку та спільної політики озброєнь.

Що стосується Ініціативи розвитку оборонної спроможності, то я частково погоджуюсь з вами. Справді, ця ініціатива є прикладом підходу до реалізації Стратегічної концепції НАТО "знизу" і базується на американській моделі збройних сил.

З іншого боку, ця ініціатива може прокласти шлях до створення єдиного військово-стратегічного простору під проводом Сполучених Штатів. На мою думку, уже сформувалася власне європейська позиція щодо застосування військової сили. Ця позиція є невід'ємною складовою загального ставлення до питань безпеки і базується на європейській культурі безпеки. Щоправда, ця культура поки що не привела до розробки європейської стратегічної концепції, але в багатьох країнах Європи існує майже інстинктивне небажання змагатися зі Сполученими Штатами у зміцненні військової сили як пріоритету. Це, в свою чергу, великою мірою визначає небажання європейців брати на себе ті зобов'язання в межах Ініціативи розвитку оборонної спроможності, які базуються на суто американському підході до питань безпеки.

Існують також недоліки, усунення яких передбачається як Ініціативою розвитку оборонної спроможності НАТО, так і відповідним планом дій Європейського Союзу. Немає жодного сумніву, що саме на цих проблемах мають зосередити свою увагу європейці. Чи буде ліквідовано розрив у військово-технічній галузі за рахунок США чи Європи, має у кожному конкретному випадку вирішуватись урядами держав, яких це стосується. Європейські країни,

що не мають потужного оборонно-промислового комплексу, традиційно купували американську продукцію. Можливо, це прикро, але провина, принаймні частково, лежить на країнах, що мають розвинуту військову промисловість, але не спромоглися залучити своїх партнерів до спільних проєктів політичного значення.

Ще більш прикро, що навіть країни з потужним оборонно-промисловим комплексом, здається, не мають чіткої європейської стратегії матеріально-технічного постачання та розвитку військової промисловості. Ця проблема виходить за межі Ініціативи розвитку оборонної

спроможності. Взяти хоча б відсутність європейських компаній серед лідерів військового кораблебудування чи виробництва зброї для сухопутних сил, зволікання з впровадженням великих спільних проєктів, або неспроможність створити європейське агентство з питань озброєнь. Причиною усіх цих негараздів є брак політичної волі, небажання знаходити спільні рішення. Отже, проблема полягає в слабкості Європи та відсутності перспективного мислення, а не в силі Сполучених Штатів, чи їх прагненні до гегемонії.

Багато європейських країн утримують збройні сили, які за своєю структурою неспроможні протистояти сучасним загрозам

Тому я не поділяю вашого оптимізму щодо рішучості намірів європейських країн розширювати фінансування програм розвитку високих технологій. На мою думку, приклад проєкту "Галілей" є дещо оманливим. По-перше, цей проєкт є цивільним, що для певних країн Європи полегшує знаходження коштів і конкуренцію зі Сполученими Штатами. По-друге, я маю сумнів, що цей проєкт взагалі було б започатковано, якби не зусилля Європейської комісії, що відіграла роль рушійної сили. Оскільки Європейська програма забезпечення доступу до технологій є міжурядовою, її реалізація залежить виключно від бажання країн-учасниць просуватися наміченим курсом, а досвід показує, що саме такого бажання інколи бракує.

Загальною проблемою, як на мене, є невизначеність поняття Європейської політики безпеки і оборони, недостатнє розуміння її стратегічної та концептуальної сутності. З огляду на розбіжність позицій між країнами ЄС, певна "конструктивна неоднозначність" на початковому етапі, очевидно, була необхідною, аби створити політичні передумови для "запуску проєкту". Проте не можна постійно оминати розбіжності, тим більше, що відсутність чіткого визначення Європейської політики безпеки і оборони ускладнює її реалізацію.

Для того щоб ця політика стала реальністю, необхідно виконати дві умови. По-перше, Європейський Союз не повинен уникати чіткого визначення своєї стратегічної концепції, яка має створити основу для ефективного планування. Це може стати можливим, якщо країни-члени погодяться, що Європейському Союзу не потрібно працювати за сценарієм підготовки до бойових дій високої інтенсивності, як це роблять Сполучені Штати. Однак це не означає, що ЄС має й надалі зосереджуватись виключно на завданнях, що пов'язані з врегулюванням конфліктів низької інтенсивності. По-друге, європейцям конче необхідно підвищити економічну ефективність політики матеріально-технічного забезпечення. Виконання цього завдання можливе лише за умови залучення Європейського Союзу до процесу закупівлі озброєнь, належну роль у якому має відіграти Європейська Комісія.

Отже, ви слушно зауважили, що країни ЄС мають приділити більше уваги наданню практичної сили Європейській політиці безпеки і оборони. Це дало б можливість не лише підвищити рівень європейської оборонної спроможності, а й сприяти загальному розвитку трансатлантичного діалогу. Чітке визначення розбіжностей у поглядах не поглиблює суперечності, а навпаки, створює основу для відкритого і змістовного обговорення, що завжди відповідало прагненням Сполучених Штатів.

З повагою,

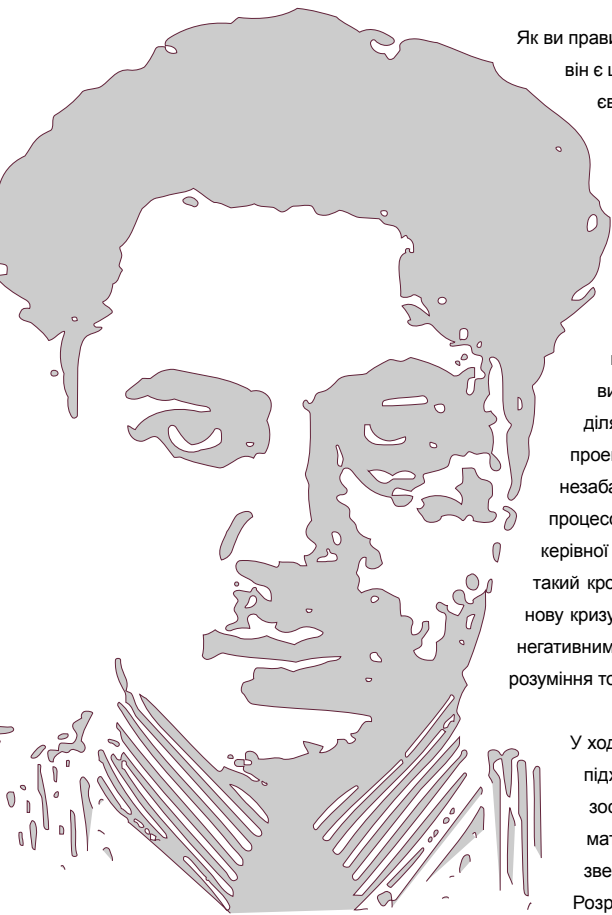
Буркард.

Шановний Буркарде!

Я згоден, що для Європейського Союзу створення власної військової потужності є нелегким завданням. Однак цей процес уже розпочався. Він став логічним наслідком політичних зобов'язань, взятих главами держав та урядів країн-членів ЄС. Правову основу для цієї роботи було зафіксовано в Маастрихтському договорі 1992 року, а політичний "відлік часу перед стартом" розпочався з франко-британської зустрічі в Сан-Мало, Франція, у 1998 році. Але реалізація цієї ідеї, очевидно, потребуватиме не менше років, ніж впровадження валюти євро. Слід пам'ятати, що на початковому етапі ставлення до монетарного союзу було доволі скептичним, якщо не відкрито ворожим. Однак, 20 років по тому, вона стала реальністю і не спричинила ніякого катаклізму.

Впровадження єдиної валюти відбувалося за традиційним сценарієм розбудови Європи. Свого часу колишній президент Європейської комісії Жак Делор говорив про циклічність цього процесу, в якому після років стагнації відбуваються радикальні зрушення, що в свою чергу призводять до криз, а відтак знову до застою. Розробка Європейської оборонної політики, схоже, відбувається за такою ж схемою.

До того, як буде створено спільну оборонну політику, доведеться розв'язати чимало складних питань. Такий процес може виявитись набагато боліснішим, ніж ми можемо уявити. Проілюструвати це можна двома прикладами. Перший стосується технологій, другий військової організації кожної з країн ЄС.

Як ви правильно зазначили, "Галілей" є, по суті, цивільним проектом. Проте він є ширшим, ніж видається, оскільки має ще й військовий вимір, який європейці не можуть ігнорувати. Окрім багатьох інших варіантів потенційного застосування у військовій сфері, "Галілей" може забезпечувати збір даних для систем високоточної зброї великого радіуса дії. Це створило б умови для заснування європейського центру наведення зброї. На тактичному рівні таке використання дало б змогу, наприклад, отримувати необхідні дані для участі у заходах розмінування, які потребують міліметрової точності. Більше того, у цьому аспекті "Галілей" міг би замінити американську технологію глобальної системи визначення координат, якою Сполучені Штати не завжди охоче діляться з деякими союзниками. Насправді, військове застосування проекту "Галілей" може охоплювати настільки широку сферу, що незабаром європейцям доведеться вирішувати, як управляти цим процесом. Логічним вирішенням цього питання могло б стати надання керівної ролі військовому секретаріату Європейського Союзу. Щоправда, такий крок викликав би спротив деяких країн континенту і прискорив би нову кризу у відносинах між європейцями. Але це не обов'язково стало б негативним явищем, оскільки змусило б членів ЄС досягти колективного розуміння того, що передбачає спільна оборонна політика.

У ході цього процесу кожна країна ЄС мала б переосмислити власні підходи до військових питань. Чи справді для європейців є сенс зосередитись на підвищенні економічної ефективності політики матеріально-технічного забезпечення, як ви пропонуєте, і не звертати уваги на інші аспекти оборони Європейського Союзу? Розробка дієвої європейської політики оборони потребуватиме

структурної та функціональної трансформації не менш масштабної, ніж та, яку спричинило відкриття Коперника. Коли ми з вами брали участь у недавній міжнародній зустрічі військових курсантів, більшість з яких представляли країни Європи, багато хто з присутніх обстоював ідею створення загальноєвропейської військової школи. Хоча це видається прагматичним підходом, проте викликає безліч запитань, таких як можливості просування по службі в країнах ЄС тощо. В процесі створення спільної політики оборони на порядку денному постає чимало питань, які до цього просто ігнорувалися. Серед них: військова доктрина та підготовка, спеціалізація збройних сил, просування військових по службі, консолідація військово-промислового комплексу та матеріально-технічного забезпечення. Розв'язання цих проблем потребуватиме перспективного бачення, інноваційного підходу та рішучості.

Європейці повинні розробити таку модель ведення бойових дій, яка реально відповідала б потребам ЄС

З повагою,

Ів.

Шановний Іве!

Хочеться вірити, що ваше порівняння процесу розробки Європейської політики безпеки і оборони з введенням євро є правильним, проте, я часом сумніваюсь, що політична воля до створення загальноєвропейської системи оборони є так само сильною, як це було у випадку запровадження спільної валюти. Ми не повинні забувати, що європейська обороздатність є не кінцевою метою, а засобом досягнення політичних цілей. Тобто розробка загальноєвропейської оборонної політики без зміцнення спільної зовнішньої політики та політики безпеки не має сенсу.

Події, що відбулися після 11 вересня, показали, як важко європейцям протистояти відцентровим тенденціям, що виникають під впливом потужного зовнішнього тиску. Коли ситуація загострюється, традиційні "національні рефлекс" та розбіжності позицій щодо ролі Європейського Союзу проявляються з новою силою. Деякі країни ЄС

Чітке визначення розбіжностей у поглядах не поглиблює суперечності, а навпаки, створює основу для відкритого і змістовного обговорення, що завжди відповідало прагненням Сполучених Штатів

вважають, що краще взагалі триматись осторонь світових процесів. Інші намагаються запобігати "гегемонії" сильніших партнерів, радше ніж розвивати спільні проекти. Водночас великі країни-члени все ще вважають, що без "європейського конвою" вони могли б відігравати важливішу роль на міжнародній арені. Проте без а) активного прагнення бути сильним гравцем на цьому полі і б) чесного визнання того, що стати таким гравцем можна лише разом, буде неможливо подолати технічні, військові та фінансові перешкоди, що постають перед спільною оборонною політикою. Якщо ми не усвідомимо цього, то і Європейський Союз в цілому, і його члени зокрема втратять міжнародну впливовість.

Ви маєте рацію, що необхідно здійснити перетворення "не менш масштабні, ніж ті, які спричинило відкриття Коперника". Але у мене виникає запитання, хто може бути рушійною силою реалізації таких перетворень? Саме за цієї причини я наголосив на різниці між "Галілеєм" та Європейським проектом забезпечення доступу до технологій. Ви абсолютно справедливо стверджуєте, що "Галілей" має важливий потенціал для військового застосування. Але наразі це лише потенціал, а не реальність. Я вважаю, що у цьому питанні Європейська комісія змогла відіграти провідну роль лише тому, що "Галілей" було започатковано як цивільний проект. Я переконаний, що оборонні проекти суттєво виграли б, якби мали підтримку з боку бодай одного сильного "європейського гравця".

Це не означає, що підпорядкування політики оборони Європейському Союзу у передбачуваному майбутньому є реальною перспективою. Але я просто не уявляю ефективної Європейської політики безпеки і оборони, що проходила б лише на міжурядових засадах. На мою думку, певний рівень консолідації і наддержавності є неминучим, якщо наші наміри справді серйозні. Ось чому я зосереджуюсь на питаннях, пов'язаних з матеріально-технічним забезпеченням та військово-промисловими ринками. В умовах бюджетного тиску та впливу комерційних чинників, розвиток саме цих двох напрямів стає нагальною необхідністю і відкриває можливості для подолання проблем, пов'язаних з традиційним міжурядовим підходом.

Складність цього завдання є незаперечною, до того ж сучасна міжнародна ситуація аж ніяк не сприяє його виконанню. Можлива війна проти Іраку та її наслідки, сучасна економічна криза, розширення ЄС – всі ці питання можуть лягти тягарем як на Європейський Союз, його спільну зовнішню політику та політику безпеки, так і на європейську політику оборони. З іншого боку, можливо, європейцям саме і потрібна криза, щоб спонукати їх до рішучіших дій та інноваційних рішень.

З повагою,

Буркард.

Шановний Буркарде!

Говорячи про те, що ефективна Європейська політика безпеки і оборони не може базуватися на суто міжурядових відносинах, ви торкнулися надзвичайно важливого питання. Але в цій галузі перехід до вищого рівня відносин всередині ЄС, як на мене, є досить віддаленою перспективою. До того ж у більшості країн ЄС майже неможливо навіть обговорювати такий варіант розвитку подій. Проте рано чи пізно, а точніше, невдовзі, це питання обов'язково постане на порядку денному. Взяти хоча б хід нашого з вами обміну думками. Спочатку ми обговорювали шляхи, засоби та необхідні інституційні засади розробки Європейської політики безпеки і оборони і зійшлися на тому, що то є серйозні питання, які мають практичне значення. Політики, чиновники та військові країн ЄС приділяють цим проблемам повсякденну увагу. Однак їх тривала і наполеглива робота рідко приносить бажані результати. Тож, досить легко вказувати на невдачі та відсутність реальних зрушень, особливо порівняно з успіхами, досягнутими за останні півстоліття Північноатлантичним альянсом.

Розробка дієвої європейської політики оборони потребуватиме структурної та функціональної трансформації не менш масштабної, ніж та, яку спричинило відкриття Коперника

Під час нашого листування ми досягли глибшого розуміння Європейської політики безпеки і оборони. Якщо ми абстрагуємося від кризової ситуації даного моменту, то побачимо, якого розвитку набула насправді ця політика.

На сьогодні оборонна політика більшості країн ЄС вже включає загальноєвропейський вимір. З огляду на те, як ця ситуація виглядала десять років тому, можна говорити про суттєвий прогрес.

Такий поступ, очевидно, став результатом "підповерхневих сейсмічних процесів". З розпадом СРСР змінилася географія європейської безпеки. За часів радянської загрози дія національного суверенітету в питаннях безпеки була фактично призупинена, а процес прийняття рішень в межах НАТО, по суті, був автоматичним. Але із закінченням холодної війни ситуація змінилася. Нові обставини не викликали хаосу, проте всередині Альянсу почали зростати нездорові тенденції, що проявилися під час криз у Косові та Афганістані, коли процес досягнення політичного консенсусу в НАТО був складним та болісним.

Трансатлантичні відносини зберігають свою динаміку завдяки спільним цінностям, інтересам та історичному досвіду. Однак складність питань сучасної міжнародної безпеки загострила розбіжності в поглядах та позиціях союзників по обидва боки Атлантики. Поняття загрози у баченні країн ЄС з одного боку, та Сполучених Штатів з іншого, більше не є обов'язково тотожними, як це було в минулому. Усвідомлення цього повільно, але неухильно підводить країни Європейського Союзу до розробки спільної оборонної політики. Показовим є те, що рішення про започаткування європейської політики безпеки і оборони було прийняте в Маастрихті саме після того, як механізм автоматичного прийняття рішень Альянсом вийшов з ладу. Стимули для подальшого розвитку цієї політики наразі є сильнішими, ніж будь-коли.

З повагою,

Ів.

Шановний Іве!

Я згоден, що трансатлантичні відносини зазнають змін, які віддзеркалюють загальну трансформацію міжнародної системи. За таких умов зовсім не дивно, що розбіжності між Сполученими Штатами та Європою не просто існують, але й поглиблюються. Однак проблема полягає не в розбіжностях як таких, а радше у тому, як обидві сторони підходять до їх узгодження.

Сполучені Штати і Європейський Союз несуть величезну відповідальність за мир і безпеку у світі. Європейці часто, і не без підстав, нарікають на політику Сполучених Штатів, але знецінюють

Можливо, європейцям саме і потрібна криза, щоб спонукати їх до рішучіших дій та інноваційних рішень

свої аргументи, відмовляючись нести свою частку відповідальності. Перед лицем загроз третього тисячоліття Європа має відчувати моральний обов'язок не стояти осторонь глобальних процесів, а бути серйозним партнером Сполучених Штатів. Попри всі недоліки, ЄС залишається єдиною організаційною структурою, в межах якої його члени можуть досягти такої мети.

Це водночас означає, що Європейський Союз потребує ефективних структур і відповідних політичних та військових механізмів. Удосконалення оборонної спроможності є лише одним з багатьох нагальних завдань ЄС і, можливо, навіть не найголовнішим. Однак проблеми військово-технічного забезпечення можуть і повинні розв'язуватись. Чим більшим буде бажання європейців здійснювати серйозні структурні реформи, тим менше коштів потребуватимуть ці перетворення.

Враховуючи відмінність підходів, концепцій та цілей, які обстоюють країни ЄС, природно, що Європа витрачає на оборону менше, ніж Сполучені Штати і має інші бюджетні пріоритети. Таким чином, ви правильно говорите, що оцінювати зусилля Європи треба не порівно зі Сполученими Штатами, а з перспективними планами самого Європейського Союзу. Ефективна європейська політика з питань зовнішніх відносин, безпеки та оборони не тільки посилила б роль Європи у глобальних процесах, а й зміцнила б трансатлантичне партнерство. У випадку ж неспроможності Європи вжити необхідних заходів для досягнення цієї мети покаранням для неї стане втрата авторитету.

З повагою,

Буркард.

ЧИ ПОВИННЕ НАТО ВЗЯТИ НА СЕБЕ НОВУ ФУНКЦІЮ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ?

Деніел С. Хемілтон - директор Центру трансатлантичних відносин при Університеті Джона Хопкінса

Деніел С.
Хемілтон
ТАК

Сер Тімоті Гарден - запрошений професор Центру оборонних досліджень при Кінгз коледжі, Лондон

НІ

сер Тімоті
Гарден

Шановний Тіме!

З нетерпінням чекаю обміну думками, позаяк вважаю, що настав час для відвертого і щирого обговорення майбутньої ролі та завдань НАТО.

Мрія про єдину, вільну та мирну Європу близька до реалізації. Рішення про розширення Європейського Союзу та НАТО, прийняті цими організаціями минулої осені, можуть слугувати зміцненню стабільності та демократії від Балтики до Чорного моря. Створення Ради НАТО-Росія та поглиблення співпраці між Російською Федерацією та Заходом відкриває великі нові перспективи.

Однак загрози безпеці Європи існуватимуть і надалі, відтак роль Сполучених Штатів на континенті не втрачає свого значення. Попри наявний прогрес, Балканський регіон все ще є проблематичним. Інтеграція Росії із Заходом залишиться завданням і для наступного покоління, чи навіть кількох поколінь. Виникає нагальна потреба удосконалення здатності Європейського Союзу до швидких та ефективних дій у випадку кризи. Двері НАТО мають залишатися відкритими і після саміту в Празі. І все ж, загальна оцінка дає підстави твердити, що ми на правильному шляху.

Ми можемо пишатися своїми досягненнями. Проте ми не повинні самозаспокоюватись. Найбільша з не вирішених стратегічних проблем сучасності лежить поза межами європейського континенту. Загроза полягає не просто в тероризмі, а в антизахідному тероризмі, пов'язаному зі зброєю масового знищення. Ця небезпека загрожує самому існуванню як Сполучених Штатів, так і Європи.

Можливо, на даному етапі найвірогіднішою мішенню є Америка, проте Аль-Каїда планувала здійснити терористичні дії і в Європі. Мій приятель Саймон Серфеті слушно зауважив, що в епоху тероризму катастрофічних масштабів здійснюється наступ на саму ідею Європи, яка полягає в тому, що у повоєнний час ті, хто пережив війну, об'єднують свої зусилля, аби така жахлива людська трагедія не повторилася. Не боротися з цією загрозою означало б зрадити їхню історичну мету і залишити долю американців та європейців на розсуд безжалісних екстремістів, що затялися не змінити наше суспільство, а знищити його.

Сьогодні існує більша вірогідність того, що мільйони американців та європейців можуть загинути від застосування терористами зброї масового знищення, ніж в результаті нових конфліктів на Балканах, чи вторгнення Росії. До того ж, ця вірогідність є більшою ніж за часів холодної війни. Поки що ми не володіємо усім необхідним, щоб відповісти на цей виклик. Наш Альянс найкраще підготовлений до маловірогідного розвитку подій і найгірше до протистояння найстрашнішим реальним загрозам.

Вирішення цієї проблеми є стратегічною вимогою нашого часу. Воно потребує розробки комплексної стратегії, що базується не тільки на використанні військової сили, але й на нових формах співпраці в галузі дипломатії, фінансів, економіки, розвідки, митного контролю та правоохоронної діяльності. Це означає також узгодження національних стратегій внутрішньої безпеки з доктриною Альянсу та військово-цивільним плануванням на випадок надзвичайних ситуацій, з метою захисту внутрішньої безпеки Альянсу як єдиної спільноти. Це означає нові форми співпраці між Європейським Союзом та НАТО. Це означає посилення міжнародних норм боротьби з тероризмом. Це означає розширення програми Нанна-Лугара для посилення безпеки зберігання зброї масового знищення, а також матеріалів та технологій, пов'язаних з нею. Це означає розробку трансатлантичної стратегії для регіону Середнього Сходу в широкому сенсі. Це означає подальші зусилля для розвитку економіки та демократії, з метою поліпшення умов, що створюють сприятливе середовище для виникнення тероризму. Це означає активізацію нашої зовнішньої допомоги. Це означає державотворення.

***Терористичні напади 11 вересня
не змінили нашої незахищеності
від тероризму катастрофічних
масштабів, а тільки змусили
усвідомити її***

Все це становить чималий перелік нагальних завдань. Може виникнути запитання: чи не забагато? А може це просто надмірна реакція американців на серію хоч і жахливих, проте обмежених ударів по Сполучених Штатах? Моя відповідь - ні. Потреба в такій стратегії існувала і 10 вересня. В останні роки роботи адміністрації Клінтона ми намагалися озброїти Альянс новими інструментами боротьби зі зброєю масового знищення. Проте нашим союзникам бракувало відчуття нагальності цієї проблеми.

Терористичні напади 11 вересня не змінили нашої незахищеності від тероризму катастрофічних масштабів, а тільки змусили усвідомити її. Це був жахливий сигнал тривоги. Скільки ще тисяч чи мільйонів американців або європейців мають загинути, аби ми зробили належні висновки ?

Комплексна стратегія потрібна не лише для НАТО, але Альянс має стати важливим учасником загального процесу її розробки. Сенатор Річард Лугар сказав про це прямо: " У світі, де терористичні напади, що підпадають під дію статті 5, можуть плануватися з Німеччини, фінансуватися з Азії, а здійснюватись в Сполучених Штатах, старі категорії поділу території на зони "в межах" та "поза межами" [відповідальності Альянсу] втрачають сенс... Якщо такі загрози нашій безпеці можуть надходити з-поза меж Європи, НАТО повинне мати змогу діяти за межами Європи, щоб боротися з ними і, отже, виконувати свою класичну місію сьогодні".

Якщо ми не зможемо захистити наші суспільства від терористичних дій з використанням зброї масового знищення, це означатиме, що Альянс не виконує свого основного завдання. Тому НАТО стане маргіальною структурою, а наша безпека зазнає чергової поразки. Все це неминуче негативно позначиться і на ролі Альянсу в самій Європі.

Боротьба з терористичною загрозою, пов'язаною зі зброєю масового знищення, має бути в центрі уваги Празького саміту. Чільне місце на порядку денному займуть також питання запрошення до вступу нових членів та активізація партнерства НАТО-Росія. Однак розширений Альянс має бути ще й ефективнішим Альянсом, який неухильно бореться з терором.

З повагою,

Ден.

Шановний Дене!

Я був би дуже радий, якби виконання всього, на що ви сподіваєтесь, було можливим. Минули ті часи, коли члени НАТО мали спільний погляд на спільну загрозу. Закінчення холодної війни стало великою перемогою для НАТО, але ностальгічні мрії про те, що нові та старі члени Альянсу працюватимуть разом, виходячи зі спільних позицій, на жаль, приречені закінчитись розчаруванням. Впродовж буремного десятиріччя після 1990 року організація вдало знаходила для себе нові корисні ролі.

Балкани стали прикладом успішного задіяння НАТО після невдалого початку, покладеного ключовими гравцями з обох боків Атлантики. Однак саме досвід повітряної кампанії в Косово сформував погляди Сполучених Штатів та європейських союзників на майбутнє організації. Сполучені Штати не влаштувало те, що вони повинні надавати 80 відсотків основних оборонних ресурсів ще й проводити переговори з 18 іншими членами для досягнення консенсусу щодо методів проведення операцій. Зрештою, це вплинуло на майбутню позицію США стосовно Альянсу. Маю побоювання, що операція в Косові увійде в історію як перша і остання війна НАТО.

У розпал кампанії в Косові Альянс відсвяткував своє 50-річчя, започаткував нову стратегічну концепцію та взяв на себе чимало зобов'язань. Найважливішим з них була Ініціатива розвитку оборонної спроможності.

Європейські члени НАТО визнали свої недоліки у військово-технічній галузі і зобов'язалися домогтись позитивних зрушень через конкретні заходи. Однак за наступні 3 роки мало що змінилось, окрім подальшого скорочення оборонних ресурсів. Наступною спробою покращення ситуації стала ініціатива Франції та Великої Британії щодо створення невеликого формування європейських збройних сил, спроможних до розгортання. Спочатку це насторожувало тих, хто вважав, що така робота здійснюватиметься за рахунок НАТО. Нині це насторожує практично всіх, оскільки створення нових ресурсів обороноздатності, які можуть знадобитися Альянсу, аж ніяк не виглядає близькою перспективою.

Терористичні напади на Вашингтон та Нью-Йорк 11 вересня 2001 року без сумніву були сигналом тривоги для усього західного світу. Наші сучасні суспільства мають слабкі місця, що дають можливість навіть не занадто сильному, але затятому ворогу завдати чимало шкоди з незначними витратами для себе. Перша реакція адміністрації Сполучених Штатів на ці жакливі удари була вираженою і коректною. Навіть самі члени НАТО були здивовані швидкістю узгодження рішення про задіяння статті 5. Однак ретроспективний аналіз показує, що швидкість досягнення консенсусу про підтримку була лише черговою віхою на шляху Альянсу до власного безсилля. Президент Буш був безумовно вдячний союзникам за безпрецедентну солідарність так само, як і іншим дружнім країнам, що запропонували свою підтримку. Але де було НАТО, коли настав час для реальних операцій в Афганістані? Пам'ятаючи прикрий досвід Косова, Сполучені Штати вирішили задіювати союзників на двосторонніх засадах і тільки у тому випадку, якщо вони могли запропонувати реальну допомогу.

Після зміни режиму в Афганістані серед членів Альянсу не існує єдності в поглядах на методи боротьби з довгостроковою загрозою міжнародного тероризму.

Маючи значний досвід антитерористичної боротьби, європейці усвідомлюють всю неможливість вирішення проблеми короткотерміновими військовими заходами. Потрібна, як ви пишете, "комплексна стратегія, що базується не тільки на використанні військової сили, але й на нових формах співпраці в галузі дипломатії, фінансів, економіки, розвідки, митного контролю та правоохоронної діяльності". Але НАТО не є придатним форумом для таких багатограних та комплексних відносин.

На щастя, в Європі вже покладено початок розбудові наддержавної системи вирішення проблем сучасної безпеки. В межах Європейського Союзу існує механізм спільного підходу до питань правосуддя та внутрішніх справ. Попри всі

труднощі обміну оперативною інформацією, що виникають між антитерористичними органами навіть всередині однієї держави, ЄС має набагато кращі перспективи налагодження ефективної міжнародної співпраці, ніж НАТО. Зусилля з ліквідації причин виникнення тероризму та міжнародна допомога є сильною стороною європейських країн, які на сьогодні витрачають на цю діяльність втричі більше, ніж Сполучені Штати. Європейський Союз продовжує відставати від Америки лише у військово-технічній галузі, а заходи НАТО, спрямовані на усунення цього недоліку поки що не мають бажаного ефекту.

Якщо НАТО вирішить зробити боротьбу з тероризмом ключовим завданням своєї діяльності, трансатлантичні суперечності, як стратегічного, так і тактичного характеру, будуть тільки поглиблюватись. Набагато краще було б усвідомити, що на наступні декілька років існуватиме певна ніша, в межах якої Альянс може бути корисним. Зокрема, він полегшує створення військових коаліцій, коли виникає така потреба. Він надає гарантії безпеки новим членам та дає можливість робити широкі жести щодо колишніх ворогів. Нас усіх влаштовує, що Альянс продовжує існувати, але було б нерозумно сподіватися, що його члени, не рахуючись з видатками, підпишуть Сполученим Штатам карт-бланш для боротьби з тероризмом на власний розсуд. В епоху взаємного стримування необхідність НАТО була обґрунтованою. Проте для вирішення глобальних проблем сучасності, які стосуються не лише тероризму, Європейський Союз та Сполучені Штати повинні радше співпрацювати в межах удосконаленої Організації Об'єднаних Націй, а не регіонального військового Альянсу.

З повагою,

Тім.

Шановний Тіме!

Ми поділяємо думку, що Америка та держави Європи разом з іншими країнами в межах численних міжнародних інституцій та формувань мають проводити широку та комплексну кампанію боротьби з тероризмом. Розбіжність наших поглядів полягає у тому, що, на мою думку, однією з таких інституцій має бути НАТО. Я не стверджую, що ця кампанія має проводитися виключно Альянсом. Але НАТО має також бути залучене до неї. Я не наполягаю, щоб на передньому краї нашої оборони були збройні сили. Але збройні сили та співробітництво в межах Альянсу повинні стати невід'ємною складовою нашої оборони.

Ваша позиція полягає не в тому, що це небажано, а в тому, що це нереально, головним чином, через небажання схильних до односторонніх рішень американців вести війни під командуванням комітету та неспроможність європейських союзників, з їх традицією ізоляваності, боротися пліч-о-пліч з американськими союзниками. Я хотів би зупинитися саме на цьому.

Я повністю поділяю ваше розчарування рішенням адміністрації Буша відхилити перші пропозиції Альянсу про надання допомоги в Афганістані. Неприпустима помилка! Загальні переваги спільної операції були б колосальними і, безумовно, вартими взаємних компромісів, на які, можливо б, довелося піти. Ця відмова також послабила НАТО в очах американської громадськості та Конгресу. Таке рішення цілком могло вдарити бумерангом по адміністрації під час обговорення в Сенаті можливої ратифікації рішення про розширення НАТО. Пізніше дехто з адміністрації, здається, збагнув помилку, і подальші пропозиції союзників сприймалися з вдячністю.

Ми повинні скористатися нагодою, що виникла після 11 вересня, для пристосування європейських збройних сил до виконання сучасних завдань

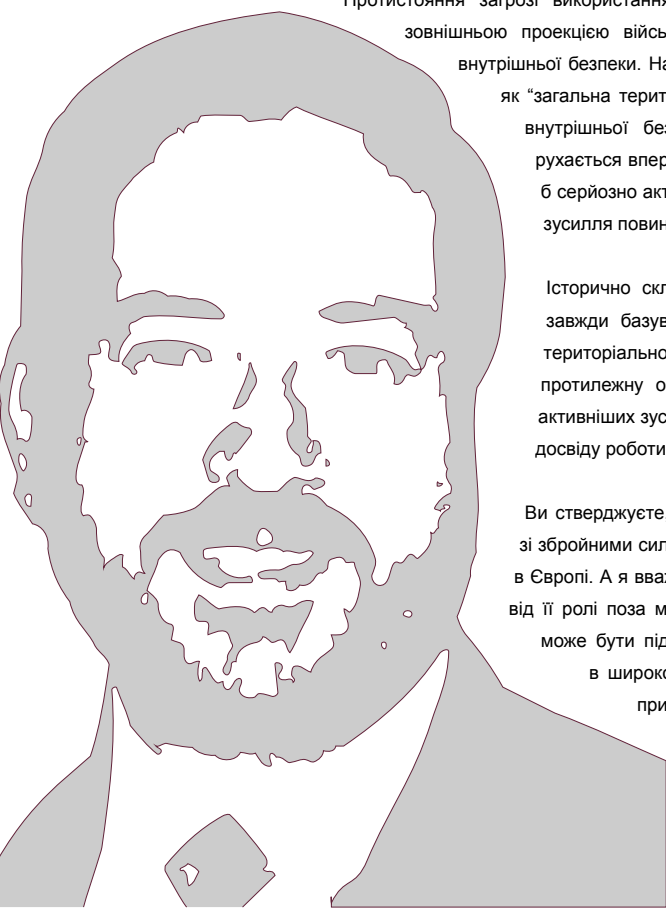
що вони не здатні ні до чого. Замість того, щоб штовхати вперед старі ініціативи, ми повинні скористатися нагодою, що виникла після 11 вересня, для пристосування європейських збройних сил до виконання сучасних завдань. Створення елітного ударного формування НАТО, здатного виконувати експедиційні місії в зоні конфлікту високої інтенсивності, могло б стати одним з перших кроків у цьому напрямку. Починати можна з малого, а з часом робота набуде належного розмаху.

Мене, так само як і вас, розчарує повільність європейських союзників в удосконаленні оборонної спроможності. Але те, що європейські збройні сили не можуть виконувати військові завдання у повному обсязі, зовсім не означає,

Протистояння загрозі використання ЗМЗ терористами може забезпечуватись не лише зовнішньою проекцією військової сили. Воно також потребує заходів зміцнення внутрішньої безпеки. На мою думку, стаття 5 означає існування такого поняття, як "загальна територія НАТО", і ми повинні планувати національні заходи внутрішньої безпеки з огляду на трансатлантичний зв'язок. НАТО рухається вперед з мінімальними зусиллями, які насправді можна було б серйозно активізувати. Наш спільний погляд полягає у тому, що всі ці зусилля повинні ґрунтуватися на співпраці в інших галузях.

Історично склалося так, що оборонна система Сполучених Штатів завжди базувалася на зовнішній проекції сили, а не на принципі територіальної безпеки. Європейські ж збройні сили зазвичай мали протилежну орієнтацію. Сучасна епоха вимагає від кожного з нас активніших зусиль саме в тих галузях, де інші мають більше ресурсів та досвіду роботи. В цьому й полягає синергійний потенціал.

Ви стверджуєте, що ми маємо задовольнитися тим, що НАТО, включно зі збройними силами США, зосереджує свої зусилля на збереженні миру в Європі. А я вважаю, що ми не можемо відокремити роль НАТО в Європі від її ролі поза межами континенту, насамперед тому, що мир в Європі може бути підірваний загрозами, що надходять з Середнього Сходу в широкому сенсі цього географічного поняття. Якщо військова присутність Сполучених Штатів в Європі не пов'язана з вирішенням найнагальніших проблем нашої безпеки, і якщо європейські союзники заявляють про свою готовність забезпечувати власну безпеку через ЄС, то дедалі більше американців ставитимуть під сумнів доцільність базування потужних збройних формувань США на теренах Європи.

На саміті в Празі наші лідери постануть перед простим вибором. Вони можуть або спрямувати зусилля найбільшого Альянсу на виконання стратегічних завдань сучасності, або очолити процес його розпаду. Ви слушно ставите запитання про готовність і навіть бажання нинішніх урядів мати таке партнерство. Головна розбіжність наших позицій у тому, що, на мою думку, перший варіант ще є можливим, а ви вважаєте, що вибір уже зроблено на користь другого.

З повагою,

Ден.

Шановний Дене!

Мені здається, що навіть ваш коментар з приводу нашого обміну думками свідчить про те, наскільки непростим було б таке обговорення всередині Альянсу, з огляду на його традицію досягнення консенсусу. Можливо, американцям справді не подобається вести війни під командуванням комітету, але кому б це сподобалось? Проте я не згоден з тим, що "європейські союзники неспроможні боротися пліч-о-пліч з США". Саме розбіжність в поглядах на сутність війни з тероризмом ускладнює сприйняття Сполученими Штатами позицій їх союзників. Наразі для Європи це є питанням не "боротьби пліч-о-пліч", а радше готовності чи неготовності слідувати бажанням Сполучених Штатів, що аж ніяк не ставить під сумнів загальну стратегію Альянсу.

Нам обом прикро, що американська адміністрація не спромоглася залучити Альянс з самого початку війни з тероризмом, але факт залишається фактом – це послабило позицію та вплив організації. Можливо, в США створення "елітного ударного формування НАТО" справді

Можливо, в США створення "елітного ударного формування НАТО" справді розглядається як пріоритет, але хто буде вирішувати, де і коли здійснюватимуться його удари?

розглядається як пріоритет, але хто буде вирішувати, де і коли здійснюватимуться його удари? Сполучені Штати можуть ізолювати Іран, Ірак та Північну Корею як частину "вісі зла", але хіба НАТО аналізувало цю концепцію, чи зобов'язалося її виконувати? Багато хто в Європі (та дехто й в Америці) вважає, що стосовно Ірану, який багато в чому міг би стати в нагоді, США припустилися великої стратегічної помилки. Чи використовувалось би таке ударне формування для надання допомоги Ізраїлю в придушенні палестинців? Це лише кілька запитань, що віддзеркалюють широкі розбіжності між Америкою та Європою в міжнародних підходах.

Так, боротьба з тероризмом це насамперед забезпечення внутрішньої безпеки. Справді, ставлення до цього аспекта оборони з боку Сполучених Штатів серйозніше, ніж у європейських урядів. З іншого боку, в Північній Америці, де довгий час не існувало значної загрози, пов'язаної з тероризмом, об'єктивно виникає набагато більше роботи. Але внутрішня безпека – це передусім правоохоронна діяльність, збір оперативної інформації, захист кордонів, робота підрозділів з надзвичайних ситуацій та урядова міжвідомча координація. Хоча після 11 вересня Америка користувалася літаками НАТО системи AWACS, я не думаю, що Сполучені Штати більше ніж будь-яка інша суверенна держава вітали б активніше задіяння Альянсу у вирішенні питань, пов'язаних з цими галузями внутрішніх справ. У галузі безпеки військовий аспект має значення, але далеко не вирішальне.

Я не зовсім згоден і з такою вашою тезою: "історично склалося так, що оборонна система Сполучених Штатів завжди базувалася на зовнішній проекції сили, а не на принципі територіальної безпеки. Європейські ж збройні сили зазвичай мали протилежну орієнтацію". Все залежить від того, який історичний період та які країни Європи ви розглядаєте. Але це справедливо в плані загальної оцінки поточного стану оборонної спроможності по

обидва боки Атлантики. Я не зовсім поділяю і ваші сподівання на синергію. Не думаю, що Сполучені Штати звертатимуться до Європи за допомогою в територіальній обороні, а європейці, слідом за Америкою, підуть шляхом зовнішньої проекції сили дорогоцінного високотехнологічного озброєння, яке, на їхню думку, не може вирішити проблем, викликаних зневірою та відчаєм неімущих в усьому світі.

Що все це означає напередодні саміту в Празі? Вибір не буде простим. Надмірними зусиллями, спрямованими на переорієнтацію Альянсу в новому напрямку, що веде до подальших суперечностей між країнами, можна лише забити ще один цвях в його домовину. Безумовно, глави держав підпишуть якусь гучну спільну заяву, але розуміти її кожен з них буде по-своєму. Це і буде причиною подальших розчарувань та песимізму по обидва боки Атлантичного океану. Але чому б не використати Прагу для святкування успіхів Альянсу після холодної війни, зокрема, в операціях на Балканах ? Цей досвід міг би слугувати прикладом ефективного застосування військової спроможності НАТО для стабілізації анархічних регіонів, демонстрацією одного з засобів вирішення проблем, що традиційно породжують тероризм. Якщо ж Альянсу судилося стати палицею в руках Сполучених Штатів, щоб вбити в голови європейців американське бачення світу, то організація справді приречена.

З повагою,

Тім.

Шановний Тім!

Трансатлантичні розбіжності поглядів не новина. Коли було створено Альянс, серед засновників не існувало спільної позиції стосовно до Радянського Союзу. В часи холодної війни між союзниками точилися постійні суперечки щодо стосунків з Москвою, а суперечності в підходах до балканських питань майже не розвалили Альянс в недавньому минулому. Хто переймається тим, що в НАТО панує безлад, має згадати старий жарт: “а хіба в НАТО колись був лад?”. Критерієм оцінки Альянсу має бути не відсутність розбіжностей, а спроможність узгоджувати їх в такий спосіб, що об’єднує індивідуальні переваги та раціональні підходи і зосереджує їх у спільному напрямку. Ніхто не говорить, що це легко. Але нелегко було і перемогти в холодній війні, і дати бій руйнівним процесам розпаду Югославії, і боронити подальший мир у регіоні.

Я згоден, що досягти цього буде неможливо, якщо адміністрація Буша використовуватиме НАТО як палицю, щоб вбити в голови європейців своє бачення світу. Погоджуюсь і з тим, що дехто в адміністрації не усвідомлює цього. Справді, якщо ми і далі будемо спілкуватися, не чуючи один одного, то не лише НАТО, а і все трансатлантичне партнерство стане менш ефективним.

Критерієм оцінки Альянсу має бути не відсутність розбіжностей, а спроможність узгоджувати їх в такий спосіб, що об’єднує індивідуальні переваги та раціональні підходи і зосереджує їх у спільному напрямку

Але я не вважаю, що для нормалізації відносин всередині Альянсу треба святкувати його минуле та віддаватися ностальгічним спогадам. Якщо це все, що може запропонувати Празький саміт, то нашим лідерам краще залишатися вдома. Зустріч на найвищому рівні має стати нагодою обговорити шляхи боротьби з майбутніми

загрозами, а не втішатися перемогами минулого. Сьогоднішня небезпека – це зброя масового знищення в руках терористів. Я вважаю, що, на щастя, спільних позицій більше, ніж вам видається. На рівні міністрів уже узгоджено рішення про те, що НАТО має бути готовою до стримування та захисту від терористичних нападів,

у тому числі тих, що спрямовуються з-за кордону проти населення, території, інфраструктури та збройних сил наших країн, особливо, коли вони пов'язані із застосуванням хімічної, біологічної, радіологічної чи ядерної зброї. І, очевидно, найважливіше: міністри постановили, що Альянс повинен бути готовим розгорнути свої збройні сили "коли і де це буде необхідно" для виконання таких завдань.

Це були лише перші, але важливі кроки. Ми можемо і мусимо зробити більше і разом. Важко? Так. Але можливо!

З повагою,

Ден.

Шановний Дене!

Як і члени НАТО, ми маємо багато спільних поглядів, але приходимо до абсолютно різних висновків. Ще у першому листі я зауважив, що ностальгічні мрії неминуче приведуть до розчарування. Але це не означає, що треба ігнорувати недавній досвід Альянсу. Балкани показали, які саме дії НАТО може виконувати найкраще. Потреба в стабілізаційних операціях не зникла. Навпаки, вони стали ще важливішими. В державах, що зазнають краху, створюється родючий ґрунт для тероризму. НАТО може сприяти відновленню порядку та верховенства права.

По той бік Атлантики існує інше розуміння природи сучасних загроз. Ваші слова є доказом серйозного занепокоєння Сполучених Штатів довгостроковою загрозою тероризму. Як і впродовж багатьох років, Європа також занепокоєна цією небезпекою. Але якщо ми занадто зосередимось лише на цій потенційній загрозі, то ризикуємо втратити рівновагу в загальному підході до нашої безпеки.

Чинна адміністрація Сполучених Штатів, здається, має рішучі наміри боротися з тероризмом шляхом превентивних ударів по віддалених країнах. Але серія військових заходів в Іраку, Ірані чи інших країнах може в результаті лише загострити небезпеку тероризму і водночас

зашкодити демократії в наших суспільствах. На думку європейців, сучасна стратегічна ситуація потребує більш комплексного підходу. Спроби примусити НАТО діяти на кшталт римського легіону, якому наказано зміцнювати західну імперію хоч би там що, не матимуть популярності.

***В державах, що зазнають краху,
створюється родючий ґрунт для
тероризму. НАТО може сприяти
відновленню порядку та верховенства
права***

Можливо, нам не слід занадто перейматися проблемами Празького саміту. Наші дипломати, як завжди, блискуче виконують свою роботу. Учасники наступного етапу розширення отримають необхідні запевнення. Росія почуватиметься важливою і бажаною. Європейці вважатимуть, що своїм впливом їм вдалося зробити позицію США поміркованішою. Америка ж, і це найважливіше, відчуватиме, що вона й надалі керує політикою глобальної безпеки. Всі задоволені. Все, як завжди...

З повагою,

Тім.

ЧИ МОЖЕ НАТО ЗАЛИШАТИСЯ ЕФЕКТИВНИМ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИМ АЛЬЯНСОМ ЗА УМОВ ПОДАЛЬШОГО РОЗШИРЕННЯ?

Рональд Д. Азмус - старший науковий співробітник з трансатлантичних досліджень Німецького Фонду Маршалла, Вашингтон, США

Рональд Д.
Азмус
ТАК

НІ

Чарльз Грант

Чарльз Грант - директор лондонського Центру європейських реформ

Шановний Чарльзе!

Із нетерпінням чекаю обміну думками з вами. Як прихильник розширення НАТО та підвищення ефективності Альянсу, я давно вважаю за необхідне відверто обговорити ці питання.

Безумовно, НАТО може залишатися ефективною організацією і за умов розширення. Чи станеться так насправді - це вже інше питання, до якого я повернусь пізніше. Отже, розглянемо всі аргументи по черзі. Вочевидь, розширення кола союзників, що підтримують трансатлантичний зв'язок, є позитивним процесом в принципі. Минулі етапи розширення тільки зміцнювали Альянс, а не послаблювали його. До того ж центрально- та східноєвропейські країни-кандидати в багатьох випадках ставляться до НАТО з більшим ентузіазмом, ніж деякі з нинішніх членів.

Стратегічною метою розширення НАТО було подолання наслідків поділу Європи часів холодної війни, зміцнення демократії в країнах Центральної та Східної Європи та перетворення Альянсу в наріжний камінь нової архітектури загальноєвропейської безпеки. Тим самим передбачалося, що рано чи пізно більшість східних країн континенту, якщо не всі, приєднаються до НАТО. Окремі держави залишатимуться поза Альянсом через невідповідність критеріям вступу, або за власним вибором, обумовленим історичними причинами. Проте остаточні контури НАТО (так само, як і Європейського Союзу) стануть відображенням реалій сучасної Європи, а тому охоплюватимуть від 25 до 30 країн.

Однак це не повною мірою відповідає на поставлене запитання: чи стане сучасне НАТО - у тій формі, в якій існує нині, а не теоретично - міцнішою після розширення, особливо, якщо на саміті в Празі цього року відбудеться приєднання великої групи країн-кандидатів. Моя відповідь: так, але за умов вирішення трьох проблем.

По-перше, необхідно визначитись, як оптимізувати розширене НАТО. Можливо, для цього необхідно докорінно змінити організацію роботи Альянсу. Ця тема потребує повної відкритості та зняття існуючих табу на її обговорення. Мене дивує, що в той час, коли в Європейському Союзі широко обговорюється, як працюватиме ця організація після розширення, в НАТО таке питання практично не порушується. Я свідомий того, що ця

тема є досить делікатною. Але якщо немає можливості дебатовати з цього приводу у офіційних колах НАТО, то, можливо, до початку Празького саміту варто організувати неформальні обговорення за участі фахівців.

По-друге, успіх майбутнього НАТО залежатиме насамперед від ефективності та оборонної спроможності її членів - як старих, так і нових. Ефективність збройних сил трьох країн, що останніми приєдналися до Альянсу, виявилася нижчою, ніж ми

Успіх майбутнього НАТО залежатиме насамперед від ефективності та оборонної спроможності її членів - як старих, так і нових

очікували. А порівняно з цими державами багато країн-кандидатів є меншими і слабкішими. Необхідно удосконалити систему допомоги новим членам, що підтримувала б їхню ефективність на належному рівні і після вступу, коли вимоги з боку Альянсу дещо послаблюються. Проте будьмо відвертими: нам бракує ще й системи кращого заохочення "старих" членів Альянсу для поліпшення їхньої ефективності. Більшість існуючих недоліків НАТО пояснюється не наявністю в ній нових країн, а неефективною роботою "старих" членів Альянсу в останні роки.

По-третє, ключовим питанням майбутнього, на мою думку, є не кількість членів, а мета Альянсу. Тобто - не список, а ідея. Протягом 1990-х років НАТО трансформувалося з Альянсу США та Західної Європи, покликаного стримувати залишки російської загрози, у союз між Сполученими Штатами та усією Європою, який простягнув руку дружби колишньому ворогові часів холодної війни - Росії і переорієнтувався на протидію новим викликам. Уже тоді дехто з нас підіймав питання: як буде розвиватися НАТО, якщо і коли нам вдасться стабілізувати Центральну та Східну Європу і розвинути відносини співпраці з Росією.

Можливо, цей час уже настав. Ми близькі до успіху у зміцненні миру й стабільності у східній половині континенту. Зникає небезпека відновлення загрози з боку Росії. Хоча в євроатлантичному просторі все ще зберігаються певні джерела нестабільності, вони вже не становлять суттєвої загрози нашій безпеці. Все це, без сумніву, є доброю ознакою. Однак події 11 вересня показали, що існують інші реальні загрози безпеці країн Альянсу, які надходять ззовні Європи. НАТО не готове адекватно реагувати на них.

Тому перед організацією постає принципово важливий вибір. Альянс може й надалі зосереджуватись на зменшенні загроз у євроатлантичному просторі. За такої умови його завдання фактично обмежується підтримкою стабільності на континенті, який наразі вже є доволі стабільним. Натомість, НАТО може обрати шлях трансформації, спрямованої на протистояння сучасним загрозам, майже всі з яких надходять ззовні Європи. У такому випадку організація залишатиметься військовим Альянсом, але зосереджуватиметься на протидії новим військовим загрозам, що постають перед її членами.

Усі ці питання є досить суттєвими. З нетерпінням чекаю можливості обговорити їх з вами.

З повагою,

Рон.

Шановний Роне!

Я погоджуюсь з вами у тому, що НАТО є важливою організацією, яка конче потребує реформування. Я згоден і з тим, що розширення Альянсу на Центральну та Східну Європу є бажаним процесом. НАТО, як і Європейський Союз, сприяє розширенню зони миру, безпеки та стабільності на всю східну половину континенту. Проте я не певен, що нове НАТО, яке виникне після розширення, буде сильною військовою структурою.

Коли ви говорите про силу НАТО, то маєте на увазі військову потужність. Я вважаю, що Альянс збереже свою політичну вагу, проте важливість його оборонної складової зменшилась і зменшуватиметься надалі. Безумовно, Альянс завжди мав як військову, так і політичну мету. Відтоді, як скінчилась холодна війна, НАТО взяло на себе нову військову місію - підтримку миру на Балканах. Однак, на загал, більшого значення набула саме політична роль Альянсу як організації загальноєвропейської безпеки. У 1997 році Сполучені Штати підштовхнули своїх союзників до прийняття трьох нових членів, а нині підштовхують прийняти ще кількох на Празькому саміті в листопаді, аби прив'язати їх до євроатлантичного політичного простору.

Ви також визнали, що Чеська Республіка, Угорщина та Польща скоріше погіршують, ніж поліпшують військову ефективність Альянсу. Наступна хвиля розширення також послабить військову цілісність та результативність організації. Чинна адміністрація президента Буша, як і адміністрація Клінтона, в якій ви працювали, вважає, що політичні переваги розширення є важливішим чинником, ніж послаблення військової складової НАТО. З цим я погоджуюсь.

Події 11 вересня тільки посилили тривалу тенденцію Альянсу до трансформації в більш політичну організацію. Адміністрація Буша не хотіла використовувати НАТО для військових дій в

Афганістані. Частково таке рішення обумовлювалось абсолютно слушною причиною: Альянсу бракує багатьох військових ресурсів, необхідних для боротьби з Талібаном та організацією Аль-Каїда. Проте була й інша причина. Багато хто в Пентагоні розглядає НАТО як відносно маргінальну європейську структуру. Вони використовували її для проведення повітряної кампанії 1999 року у Косові та Сербії, але з прикриття пересвідчилися, що механізм численних комітетів Альянсу, що давав можливість окремим країнам, зокрема Франції, накладати вето на бомбардування певних цілей, гальмує взаємодію Сполучених Штатів з НАТО.

Отже, бажання Америки задіяти Альянс до нової серйозної військової кампанії видається маловірогідним. США радше проведуть подібну операцію самостійно, або із задіянням до командної структури кількох найближчих союзників. Безумовно, Сполучені Штати задовольняє проведення миротворчих місій на Балканах саме під проводом НАТО. Європейський Союз вже визначив своєю "головною метою" створення до 2003 року військового формування з 60 000 особового складу, яке зможе розгортатися для проведення операцій тривалістю до одного року. Якщо ці плани не закінчаться остаточним провалом, то ЄС почне перебирати частину миротворчої ролі Альянсу. Існують також плани заміщення НАТО Європейським Союзом у питаннях відповідальності за 1000 військових (з країн Європи) в колишній Югославській Республіці Македонія*.

Якщо Європейський Союз успішно виконає таке завдання, то згодом він може очолити й боснійську операцію. Адміністрація

Буша чітко дала зрозуміти, що європейці повинні взяти на себе більше відповідальності за порядок "у власному домі" і це цілком логічно.

Можливо, що за Альянсом залишаться ті миротворчі операції, які за оцінкою ЄС вважатимуться занадто складними, як, наприклад, місія в Косові. Чи буде тоді майбутнє НАТО розглядатися як сильна військова організація порівняно з НАТО тих часів, коли воно захищало Європу від Радянського Союзу і проводило повітряну кампанію у Косові?

Звичайно, я не буду заперечувати важливість миротворчої діяльності Альянсу. Я також ціную зусилля НАТО, спрямовані на досягнення оперативної сумісності між країнами-членами, що дозволить забезпечувати зв'язок та взаємодію під час виконання спільних операцій. Якщо Європейський Союз спроможний до проведення успішної миротворчої операції на Балканах, він може скористатися допомогою фахівців НАТО з оперативного планування та досвідом співпраці, накопиченим країнами-членами в межах інтегрованої військової структури Альянсу так само, як і досвідом взаємодії з країнами, що не належать до цієї структури, але брали участь у балканських операціях під проводом НАТО (Франція та нейтральні країни ЄС).

Військові завдання Альянсу є, безумовно, менш важливими, ніж його політична роль

Однак військові завдання Альянсу як миротворчої організації та “хрещеного батька” військових амбіцій, які зароджуються в Європейському Союзі, є, безумовно, менш важливими, ніж його політична роль, що полягає в подальшому залученні Сполучених Штатів до розв'язання проблем європейської безпеки, сприянні об'єднанню двох половин континенту, а в майбутньому, сподіваюсь, і в закріпленні за Росією належного місця в управлінні безпекою Європи. Досить перспективною у цьому контексті виглядає ідея прем'єр-міністра Великої Британії Тоні Блера щодо створення ради 19 країн НАТО та Росії для обговорення питань, що торкаються спільних інтересів. Мені прикро, що консервативні елементи в Пентагоні, принаймні поки що, гальмують втілення цієї ідеї.

В майбутньому я бачу НАТО, як організацію загальноєвропейської безпеки, яка й надалі матиме військову структуру. Ця структура зосереджуватиметься переважно на Європі та її близькому зарубіжжі. А ви, здається, хотіли б, щоб НАТО відігравало активну глобальну роль у боротьбі з тероризмом. Чи доцільно, щоб саме ця організація брала на себе таке завдання? І скільки людей у оборонному відомстві США поділяють вашу думку?

З повагою,

Чарльз.

Шановний Чарльзе!

Чи стане розширене НАТО військово сильнішим, або слабкішим, залежатиме від політики, яку ми розробимо. Не існує універсального закону розвитку альянсів, який передбачав би, що військова ефективність НАТО має знизитися в результаті розширення. Так, інтеграція нових членів Альянсу виявилася складнішою, ніж очікувалось, проте це не послабило НАТО. Нові країни-члени роблять реальний внесок в операції на Балканах та в інших місцях. З часом цей внесок зростатиме. Виборовши свою свободу, ці країни усвідомлюють необхідність захищати її.

Але реальна розбіжність наших поглядів полягає в іншому. Ви вважаєте, що роль НАТО буде переважно політичною, оскільки військові загрози в Європі зникають, а протистояння новим викликам ззовні Європи є для Альянсу небажаним, або занадто складним завданням. На мою ж думку, НАТО повинне боротися з цими новими загрозами. За змальованим вами сценарієм “політичного Альянсу” роль НАТО невдовзі б обмежилась “домогосподарством” на континенті. Якщо Альянс не буде залученим до вирішення ключових стратегічних

питань, що постають перед нашими країнами, він втратить чільне місце в політиці держав-членів. Суцільна політизація НАТО означала б, що Альянс стоїть на піддорозі до розпаду.

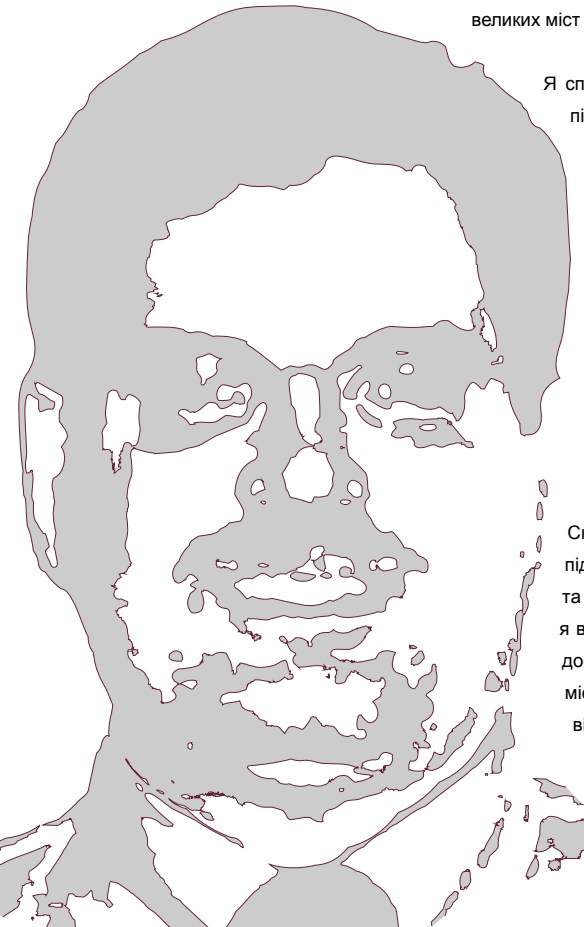
Не існує універсального закону розвитку альянсів, який передбачав би, що військова ефективність НАТО має знизитись в результаті розширення

року, ми намагалися створити передумови для руху НАТО саме в такому напрямку. Але наші досягнення були незначними, оскільки більшість європейських союзників обстоювали ідею ролі Альянсу, обмеженої врегулюванням кризових ситуацій в близькому зарубіжжі Європи.

11 вересня чітко показало, що нам бракувало перспективного бачення. Загрози нашій безпеці, що відносяться до статті 5 Північноатлантичного договору, надходять не тільки і не стільки з довкола Європи. Вони можуть надходити і з-поза меж континенту - від терористів та країн, що володіють зброєю масового знищення. У сучасному світі, де терористичні удари плануються в Європі, фінансуються в Азії, а завдаються в Сполучених Штатах, навряд чи є сенс говорити про обмеження дій НАТО територією Європи та її близького зарубіжжя. Як діятиме Європа якщо, чи коли терористи завдадуть удару по одному з її великих міст з застосуванням зброї масового знищення ?

Я сподіваюсь, що 11 вересня стало сигналом перестороги. Невдовзі після терактів я був присутнім на вечері у Вашингтоні з міністром закордонних справ однієї з провідних держав Європи. Він поставив запитання, чи не будуть історики критикувати сьогоднішніх можновладців за самозаспокоєність, що призвела до послаблення оборонної спроможності наших держав на тлі нових тоталітарних загроз. Можливо, він мав рацію. На саміті у Вашингтоні глави держав та урядів країн НАТО зобов'язалися розбудовувати Альянс, який у протидії загрозам XXI сторіччя був би не менш ефективним, ніж у своїй переможній боротьбі у холодній війні. Якщо ми відповідально ставимося до цього зобов'язання, то мусимо трансформувати НАТО у ефективніший інструмент реагування на загрози сьогодення.

Скільки людей у Вашингтоні поділяють мою думку? - Більше, ніж підтримувало ідею розширення НАТО на початковому етапі, коли я та мої однодумці обстоювали її. А якщо говорити цілком серйозно, то я все ще вірю, що адміністрація Буша скористається успадкованими досягненнями і забезпечить новим завданням НАТО пріоритетне місце на порядку денному Празького саміту. Було б помилкою відмовлятися від такої політики саме тоді, коли європейці визнали її необхідність. Впродовж десятиріч Сполучені Штати заохочували своїх європейських союзників до активнішої ролі поза межами традиційної відповідальності Альянсу. Після 11 вересня наша потреба в союзниках та союзах не зменшилась, а тільки зросла.

Я вважаю, що після подій 11 вересня адміністрація Буша не скористалася можливістю зміцнити консенсус країн НАТО щодо нових місій Альянсу. Проте проблема не лише в інстинктивній схильності чинної адміністрації до односторонніх дій. Мова йде ще й про хронічну неспроможність Європи адекватно фінансувати оборону і сприймати нові загрози з належною серйозністю. Одним з найбільш розчаровуючих аспектів моєї роботи в державному департаменті було читання звітів про те, як європейські союзники з року в рік не могли досягти цілей оборонного планування НАТО і як байдуже це сприймалося урядами європейських країн та їх населенням. Чим серйозніше поставляться європейці до питань безпеки, тим серйозніше їх сприйматимуть у Вашингтоні.

З повагою,

Рон.

Шановний Роне!

Ви хотіли б, аби НАТО виконувало глобальну військову функцію в реагуванні на нові загрози безпеці. Але моя незгода з вами стосується головним чином не питання доцільності розвитку НАТО в такому напрямі. Річ в тім, що я маю серйозні сумніви щодо реалістичності ваших пропозицій. По-перше, проаналізуймо географічні виміри НАТО. Ви слушно зауважили, що сучасні загрози безпеці мають глобальний характер. Америка часто звинувачує європейців в егоцентризмі і в тому, що вони переймаються лише подіями “у власному домі”. Справді, багатьом в Європі бракує глобального бачення, притаманного зовнішньополітичній еліті США. Будьмо відвертими: надмірне зосередження на європейському близькому зарубіжжі - особливий недолік окремих невеликих країн - членів ЄС.

Однак саме європейці, а не американці відправили свої війська до Східного Тимору. Не американські, а британські та французькі солдати знаходяться в Африці. Навіть у Кабулі Міжнародні сили підтримки безпеки є переважно європейськими за своїм складом. Тож

Можливо, Альянс не має потреби у створенні спеціального екстравагантного органу для перегляду організаційних засад, за прикладом ЄС, але було б доцільно, аби група фахівців проаналізувала фундаментальні питання діяльності НАТО

не будемо перебільшувати європейський егоцентризм. Проте, плануючи використання своїх обмежених оборонних ресурсів, європейці справді повинні визначитися з пріоритетами. При визначенні можливих регіонів застосування своїх збройних сил для досягнення “головної мети”, європейці, як правило, говорять про Балкани та Африку. Враховуючи низьку заінтересованість Африкою з боку Сполучених Штатів, а також бажання Америки скоротити свою участь в балканських операціях, вищезгадані пріоритети Європи, вочевидь, є логічними. Оскільки європейцям бракує ресурсів для самостійного планування та створення власних збройних сил, здатних виконувати операції під проводом ЄС чи НАТО, то немає особливого сенсу у тому, щоб НАТО - організація, члени якої, за винятком двох країн, належать до Європи - зосереджувала свої плани на гарячих точках, таких як Кашмір, Корея чи Тайвань.

До того ж, якби адміністрація Буша справді хотіла задіяти НАТО до проведення військових операцій в таких місцях, як Афганістан, то це міняло б справу. Але, як мені відомо, керівництво США хоче, щоб НАТО “доглядало” власне за Європою, в той час, як односторонні операції, або добровільні коаліції зосереджувалися на нових загрозах безпеці.

Поділ праці відбувається не лише за географічною ознакою. Я поділяю ваше розчарування тим, що ефективність зусиль європейців щодо розбудови оборонної спроможності підривається браком коштів та, що навіть важливіше, браком військових реформ. Це насправді призводить до того, що Сполученим Штатам дедалі важче

взаємодія з європейськими збройними силами в умовах конфліктів високої інтенсивності. Я згоден, що це підживляє цілісність Альянсу, але реальність полягає в тому, що у передбачуваному майбутньому військова спроможність Європи не зазнає радикального удосконалення. Очевидно, ми мусимо визнати неминучість значного поділу праці і зробити якнайбільше з урахуванням цієї обставини. Кожна зі сторін по обидва боки Атлантики може виконати те, чого не хотіла б робити інша: європейці готові надавати велику кількість миротворців, в той час, як США готові витратити гроші на високотехнічне військове обладнання. Тому Європа і Сполучені Штати потребують одне одного, що могло б сприяти цілісності Альянсу.

І останнє. Ви хотіли б, щоб НАТО зосереджувалося на боротьбі з новими загрозами безпеці, такими як тероризм та зброя масового знищення (ЗМЗ). Звичайно, Альянс має робити все можливе, аби протидіяти цим загрозам. Та чи доцільно надавати йому одну з головних ролей? Боротьба з тероризмом, безумовно, потребує обміну розвідувальною інформацією та оперативного прийняття рішень. Громіздка бюрократична машина НАТО, що недовзі, вірогідно, включатиме 25 країн, може виявитися не зовсім придатною для такої боротьби. Той самий аргумент стосується і боротьби з поширенням ЗМЗ. Вам не здається, що Альянс занадто неповороткий і має проблеми із захистом оперативної інформації, щоб керувати наступальною операцією зі знищення, скажімо, заводів, що виробляють біологічну зброю. Я припускаю, що Пентагон радше боротиметься з тероризмом та ЗМЗ самотужки, або спільно з невеликою групою союзників, які можуть зберігати таємницю, надавати кваліфіковану військову допомогу і не будуть заперечувати проти командування США.

З повагою,

Чарльз.

Шановний Чарльзе!

Якщо ми погоджуємось, що в питаннях стратегічного трансатлантичного співробітництва Сполучені Штати та Європа повинні зосередитись на пріоритеті боротьби з новими загрозами, і що майже усі ці загрози надходять ззовні Європи, то можна вважати, що ми знайшли серйозну основу для порозуміння. Йдеться не про те, що НАТО має стати глобальною структурою (навіть я не вважаю, що роль Альянсу має поширюватись, скажімо, на острови Спретлі). Але НАТО повинне мати достатню оборонну спроможність для виконання операцій в Центральній Азії, на Близькому Сході та в Перській затоці. Зрештою, саме звіди, найвірогідніше, надходять найбільші загрози нашій спільній майбутній безпеці.

Перед нами постає стратегічне питання: чи зможе Захід переорієнтуватися в такий спосіб, щоб протистояти тероризму та зброї масового знищення, що становлять потенційну загрозу самому існуванню сучасного світу

Чи можливо забезпечити це на практиці? Я не певен. Але намагатися необхідно. Поставлені вами запитання є слухними і потребують відповіді. Але варто додати, що вони

належать до тієї ж категорії, що й аргументи скептиків у 1949 році, коли створювалось НАТО, та на початку 1990-х років, коли почалося обговорення ідеї розширення Альянсу. Я задоволений тим, що тоді наші керівники поставили завдання знайти можливість практичного втілення задуманого і не пристали на поради песимістів.

Саме такого підходу та рішучості ми потребуємо і сьогодні. Перед нами постає стратегічне питання : чи зможе Захід переорієнтуватися в такий спосіб, щоб протистояти тероризму та зброї масового знищення, що становлять потенційну загрозу самому існуванню сучасного світу. Якщо найрозвинутіші й найбагатші країни трансатлантичної спільноти не спроможні збагнути, як це зробити, то тут щось, вочевидь, неправильно.

Сподіваюсь, ми зможемо дати собі раду зараз, а не чекати нових терактів, що потенційно можуть забрати життя ще більшої кількості американців чи європейців.

І давайте не втрачати надії на адміністрацію Буша. Її політика тільки-но розвивається. В питаннях розширення Альянсу та відносинах НАТО - Росія чинне керівництво США продовжує політичну лінію своїх попередників. Проте йому необхідно визначитись, чи підтримувати пріоритет нових місій Альянсу на саміті в Празі. Сподіваюсь, відповідь на це запитання буде позитивною. Якщо ж цього не станеться, то адміністрація США очолить натомість процес маргіналізації, а в кінцевому підсумку повної руйнації найважливішого для Сполучених Штатів альянсу.

З повагою,

Рон.

Шановний Роне!

Ви, безумовно, маєте рацію в тому, що НАТО повинне бути готовим діяти в Центральній Азії, на Близькому Сході та в Перській затоці. Я згоден, що Альянс має якомога ефективніше удосконалювати свою військову структуру для виконання нових завдань. Навіть якщо результати таких зусиль будуть не занадто вражаючими, то готуючись протистояти загрозам, що надходять ззовні, НАТО принаймні стане придатнішим інструментом для країн-членів. У своєму першому листі ви цілком слушно зауважили, що Альянс потребує інституційних реформ. Можливо, Альянс не має потреби у створенні спеціального екстраординарного органу для перегляду організаційних засад, за прикладом ЄС, але було б доцільно, аби група фахівців проаналізувала фундаментальні питання діяльності НАТО.

І все ж найбільше мене непокоїть не те, чи зможе НАТО трансформуватися в більш ефективну організацію, а те, що політичним лідерам з обох боків Атлантики дедалі важче дійти згоди у поглядах на сучасний світ. Європейці стурбовані тим, що Сполучені Штати зацікавлені лише

Якщо уряди держав Європи та США будуть і надалі спілкуватися, не чуючи один одного, НАТО не зможе бути ефективною організацією

у військовому протистоянні терористичним загрозам, що вони забувають про економічні, політичні та культурні корені тероризму, витрачають замало коштів на підтримку та розвиток найбідніших країн світу, і, здається, панічно бояться міжнародних договорів. Американці ж, зі свого боку, розчаровані неспроможністю Європи розвивати свій оборонний потенціал, її повільно діючими та часто неефективними інституціями, бажанням радше торгувати з "країнами-паріями", ніж ізолювати їх, а також пієтетом європейських країн до міжнародних договорів та організацій.

Якщо уряди держав Європи та США будуть і надалі спілкуватися, не чуючи один одного, як це виглядало впродовж перших двох місяців цього року, НАТО не зможе бути ефективною організацією. Але якщо вони докладуть зусиль, аби справді зрозуміти занепокоєння один одного і почнуть говорити та діяти з урахуванням цього, то американці та європейці зможуть відновити єдність своєї мети. Тільки тоді нове, трансформоване НАТО матиме майбутнє, як механізм досягнення спільної цілі. Впевнений, що ви погодитесь з такою думкою.

З повагою,

Чарльз.

*Туреччина визнає Республіку Македонія за її конституційною назвою.

БІОГРАФІЧНІ ДОВІДКИ

Рональд Д. Азмус працює старшим науковим співробітником з трансатлантичних досліджень в Німецькому Фонді Маршалла, США. З 1997 по 2000 рік працював другим заступником міністра з європейських питань у державному департаменті США, де відповідав за питання безпеки Європи та НАТО. Він є автором дипломатичної історії розширення Північноатлантичного альянсу *Opening NATO's Door* (Columbia University Press, 2002).

Макс Бут є старшим науковим співробітником програми "Олін" з досліджень національної безпеки при Раді з питань міжнародних відносин, Нью-Йорк. Володар нагород у галузі журналістики та колишній керівник рубрики редакційних матеріалів газети "Уолл Стріт Джорнал". М. Бут є також автором книг: *War Made New: Four Great Revolutions that Changed the Face of Battle*, що готується до друку у видавництві Gotham Books, та *The Savage Wars of Peace: Small Wars and the Rise of American Power* (Basic Books, 2002).

Ів Бойєр - заступник директора паризької Фундації стратегічних досліджень, голова Французької асоціації військових студій. Він також є викладачем Спеціальної військової школи, Сан Сір, Франція, і спеціалізується на питаннях оборони та міжнародної політики. В даний час закінчує роботу над книгою про оборонну політику Франції.

Фрейзер Камерон - керівник досліджень Центру європейської політики, Брюссель. З 1990 по 2002 рік працював у Європейській комісії, де безпосередньо займався політичними питаннями зовнішніх відносин Європейського Союзу. Ф. Камерон є автором книг та публікацій з питань зовнішньої політики та європейських справ, у тому числі *US Foreign Policy: An Introduction* (Routledge, 2002) і *Foreign and Security Policy of the European Union: Past, Present and Future* (Sheffield Academic Press, 2000).

Стівен Евертс - старший науковий співробітник та директор Трансатлантичної програми лондонського Центру європейських реформ (ЦЕР). Він є автором багатьох матеріалів з питань ЄС, що публікувались у провідних виданнях Європи та Північної Америки. У 2003 році разом з директором ЦЕР Чарльзом Грантом він отримав приз в 10 000 доларів за перемогу в організованому Асоціацією зовнішньої політики конкурсі з написання есе на тему: *The US and Europe: Transatlantic Drift or Common Destiny?* (США та Європа: трансатлантичний дрейф чи спільна доля?)

Чарльз Грант - директор лондонського Центру європейських реформ (ЦЄР). Він є автором кількох публікацій ЦЄР, у тому числі *Transatlantic rift: how to bring the two sides together*; *Europe 2010: an optimistic vision of the future* та *Europe's Military Revolution*, написаної спільно з Жілем Андреані та Крістофом Бертрамом. Ч. Грант довгий час працював журналістом часопису "Економіст". Він також є автором роботи *Delors: Inside the House that Jacques built* (Nicholas Brealey, 1994).

Сер Тімоті Гарден - професор, що працює за запрошенням у Центрі оборонних досліджень, Кінгз коледж, Лондон. Раніше працював директором Королівського інституту міжнародних справ, відомого також як Четем Хаус. Пілот військової авіації, він став тризірковим маршалом авіації і обіймав посаду заступника начальника оборонного штабу Великої Британії з питань довгострокового планування ВПС, ВМС та сухопутних сил.

Деніел С. Хемілтон - професор Школи передових міжнародних досліджень при Університеті Джона Хопкінса та директор університетського Центру трансатлантичних відносин. В минулому обіймав посади другого заступника державного секретаря з європейських справ, спеціального координатора США з питань південно-європейської стабілізації та асоційованого директора відділу політичного планування при двох державних секретарях США - Мадлен Олбрайт та Уорені Крістофері.

Франсуа Ейсбур - директор паризької Фундації стратегічних досліджень. Раніше обіймав посади голови Ради фундації Женевського центру політики безпеки, директора Міжнародного інституту стратегічних досліджень в Лондоні та радника міністра оборони Франції з питань міжнародної безпеки. Книга Ф. Ейсбура, що була опублікована останньою, має назву *Hyperterrorisme : la nouvelle guerre* (Odile Jacod, 2001).

Стів Ларрабі - один із чільних посадовців та завідувач кафедри Європейської безпеки корпорації РЕНД, Вашингтон, США. Він є автором численних публікацій корпорації РЕНД. Серед них, зокрема, *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*; *The Middle East in the Shadow of Afghanistan*; та *Iraq and NATO's Eastern Agenda in a New Strategic Era*, що вийшли у світ у 2003 році.

Ендрю Моравчик - професор кафедри урядування, директор Програми Європейського Союзу при Центрі європейських досліджень Гарвардського університету, де він викладає курс міжнародних відносин з 1992 року. Е. Моравчик є автором більш ніж 100 наукових публікацій, у тому числі *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht* (Cornell University Press, 1998).

Гаральд Мюллер - директор Інституту досліджень з питань миру, Франкфурт.

Викладає курс міжнародних відносин у болонській Школі передових міжнародних досліджень при Університеті Джона Хопкінса. Г. Мюллер є членом Консультативної ради з питань роззброєння при генеральному секретареві ООН та автором багатьох публікацій, у тому числі *Amerika schlägt zurück: Die Weltordnung nach dem 11 September* (Fischer Taschenbuch, 2003).

Андрес Ортега - оглядач та автор редакційних матеріалів іспанської щоденної газети "Ель Паїс", автор кількох книг про європейську інтеграцію та НАТО.

В минулому керував відділом політичного планування у кабінеті колишнього прем'єр-міністра Філіппе Гонсалеса. Працював журналістом у Брюсселі, Лондоні та Мадриді. А. Ортега є автором багатьох книг з питань міжнародної політики, остання з яких - *Horizontes cercanos : guía para un mundo en cambio* (Taurus, 2000).

Буркард Шмітт є головним науковим співробітником та заступником директора паризького Інституту Європейського Союзу з досліджень у галузі безпеки, де працює з 1998 року. Б. Шмітт спеціалізується на питаннях звичайних та ядерних озброєнь і є автором кількох робіт (Chaillot Papers), у тому числі *The European Union and Armaments: Getting a bigger bang for the Euro* (2003 р.).

Гарі Шмітт - виконавчий директор проекту "Америка нового сторіччя", Вашингтон. Раніше працював ад'юнкт-професором у Школі передових міжнародних досліджень при Університеті Джона Хопкінса та виконавчим директором Консультативної ради з питань зовнішньої розвідки при президентові Рональдї Рейгані. Г. Шмітт є автором багатьох публікацій, зокрема *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence* (Brassey's, 2002 р.), написаної спільно з Агратом Н. Шульським.

Томаш Валашек - словацький аналітик з питань європейської безпеки, директор брюссельського офісу Центру оборонної інформації. Раніше працював у Центрі оборонної інформації у Вашингтоні. Т. Валашек є автором багатьох публікацій, включаючи *Growing Pains: The Debate on the Next Round of NATO Enlargement* (CDI, 2002 р.), над якою він працював як редактор та співавтор.

Дебати, що увійшли до даної збірки, були вперше опубліковані в *“НАТО Ревю”* – щоквартальному електронному часописі, що висвітлює поточні питання політики Альянсу. *“НАТО Ревю”* публікується під егідою генерального секретаря НАТО і покликане робити внесок у конструктивне обговорення атлантичних питань. Матеріали часопису не обов’язково представляють офіційну думку або політику урядів країн-членів чи Альянсу в цілому. Дебати можуть бути передруковані у повному обсязі або частково без додаткового дозволу, за умови посилання на назву, автора та видавця. Часопис виходить мовами країн - членів НАТО, а також російською та українською. Матеріали видання викладені в Інтернеті за електронною адресою: www.nato.int/docu/review.htm.

Відділ громадської дипломатії НАТО
1110 Брюссель - Бельгія

Веб-сайт: www.nato.int
Ел. пошта: natodoc@hq.nato.int